

027X

ZƏRBAYCAN

ƏDƏBİ-BƏDİİ JURNAL

4

2012

150

xeritesinin tamam dəyişməsinə, kommunikasiya texnologiyalarının lüdrim sürətli inkişafına baxmayaraq, pyesdə həmin cəhətləri yaradan səbəblər bu gün də aktual və müətimdə rastlaşdığımızdır.

Əsərdə böhtan, yalan və rıya aurası altında olan mətbuat mühitli qələmə alınmış və baxın, o böhtan, yalan və rıya bu gün bizdən çox uzaqdır, bir sıra mətbuat orqanlarımızın təhsil böhtançılığı və yalanı deyilmi? Bu sualı təsdiq edən cavab, ələ bilirmən ki, yuxarıda söylədiyim fikri - xislet naqisliyinin həmişəyarlılığını bir daha təsdiq edir.

Sartır yaradıcılığının qadirliyi yalnız bədii-estetik qadirliklə yox, eyni dərəcədə də fəlsəfi qadirliyi ilə də müəyyənləşir və buna görə də onun satirası mehəlli yox, beşəri səciyyəyə daşır; o, yalnız fərdin yox, həmin fərdin təmsalında beşəriyyətin işbəcerliklərini göstərir; o, bir şəxsi yox, həmin şəxsin təmsalında, ümumiyyətlə, həyat tənqididir və belə bir yaradıcılıq səlahiyyətini ona istedad və təfəkkürü verir.

Sartırın bütün yaradıcılığı, o cümlədən də bu komediya başdan-başda iddialıdır və həmin iddianı doğruldan imkanından ibarətdir. Bu mənada mən Sartır Lev Tolstoyla müqayisə edə bilərəm. «Sergiy ata»nın xatırlayın. Fəlsəfi mənada nə qədər iddialıdır əsərdir? Və bu iddianın öhdəsindən gələn nə qədər güclü bədii-estetik imkana malik bir yazıçıdır?

Ancaq siz bu iddialı (və həmin iddianı doğruldan!) əsərin dialoqlarına fikir verin: tamamilə sadə, adi danışqdır, ancaq baxın, bu sadəlik, adillik nə qədər təsirli, yaddan çıxmayan epizodik suretlər - Irma ilə Rober - yaradır?

Irma ilə Rober xətti sırf dramaturji baxımından, olsun ki, qüsurludur, çünki səkkiz şəkildən ibarət pyesin birinci şəkildə başlayır və birinci şəkildə də sona yətir. Ancaq... Sartır yazıçı olduğu qədər də filosofdur və Irma-Rober epizodu, ələ bil ki, bu satirik əsərin içində həyatın faniyindən, mənasızlığından xəbər verən lirik-fəlsəfi bir pritçadır.

Və bu pritça o qədər ağıllı, zərif və təsirlidir ki, hansısa dramaturji qanunlar onun müqabilində əriyib, yox olur.

Təatir səhnəsi baxımından bu pyesin çox mühüm bir xüsusiyyətini qeyd etmək istəyirəm: burada rejissor fantaziyası, yozumu üçün zəngin material var. Personajlar ələ qələmə alınmış ki, onları, obrazlı desəm, profildən də, anfasdan da görmək mümkündür - bu, artıq rejissorun istedadından və hünərindən əsildir.

Mən bu sətirləri yazıram və doğrusunu deyim ki, oxucuya bir az həssəd hiss edərim, çünki o hələ bu pyesi oxumayıb və bu gözəl əsərlə tanışlığın sevincli onun üçün hələ irəliləyir.

2 yanvar 2012.

Baki.

JAN-POL SARTR

YALNIZ HƏQİQƏT

(Nekrasov)

Səkkiz şəkildən ibarət pyes

İSTİRAK EDİRLƏR:

Jorj de Valera	Şarıyyə - İdarə heyətinin üzvü
Jyül Palotən - «Suar-a-pari» qəzetinin redaktoru	Berjera - İdarə heyətinin üzvü
Sibilo - «Suar-a-pari»nin əməkdaşı	Xanım Bunumi - deputatlığa namizəd
Taverniyə - «Suar-a-pari»nin əməkdaşı	Perdriyer - deputatlığa namizəd
Periqor - «Suar-a-pari»nin əməkdaşı	Irma - avara
Fifi - katibə	Rober - avara
Xanım Kastanye - maqinaçı	Hoble - cinayət axtarışı üzrə polis inspektoru
Veronika - Sibilonun qızı	Boduən - siyasi polis inspektoru
Baran - «Suar-a-pari» Aksioner Cəmiyyəti İdarə heyətinin sədri	Şapuy - siyasi polis inspektoru
Nersya - İdarə heyətinin üzvü	Demidov - «Nefisatçı» bazasının keçmiş işçisi
Lerminye - İdarə heyətinin üzvü	İki cəngüdan
	Ziyafətə gəlmiş qonaqlar, polislər, sanitarlar, fotoqraflar.

BİRİNCİ ŞƏKİL

Sena sahili. Körpünün üstü. Ay işığı.

Birinci gəliş.

Rober yatıb. Irma oturmağa xəyalə dalıb.

İRMA. Ah!..
ROBER (yarıyuxulu). Nədi?

İRMA. O necə də gözəldi!..

ROBER. Kim?

İRMA. Kim yox e, nə?.. Ay!

ROBER. Onun nəyi gözəldi? Hər gün ələ eyni cürdü!..

İRMA. Bax, gör, necə yuyumrudu!

ROBER. Nə deyərsən, de, ancaq belə şeylər varlı-pullu adamlarındı; ay belə gözəldi, ulduzlar, nə bilim, bülbüllər belə getdi... (Yerini rahatlıq, təzədən yatır.)

İRMA. Sən... sən bir o tərəfə bax! (Roberi silkləyir.)

ROBER. Yəni nə olub? Məndən əl çəkəcəksən, ya yox?

İRMA (alduqca həyəcanlı). O tərəfə bax! Oran!

M.F. Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kutubxanası

ROBER (gözlərini ovsudura-ovsudara). Nə olub?
İRMA. Körpünün üstünə bax. Fənanın yanında... Mən onları görəndə kimi tanıyıram... İndi özünü suya atacaq!

ROBER. Yazda belələri çox olur.
İRMA. Aya baxır. Gülməlidir! Mən də aya baxırdım. Pəncəyini çıxarırdı... Səliqəyə salır... Ancaq sənə deyim ki, özü də pis deyil...

ROBER. Nə deyirsən, de, o da acizdən biridi.
İRMA. Niyə?
ROBER. Ona görə ki, özünü çaya atır.
İRMA. Elə mənim xoşuma gələn də budur də!..
ROBER. Çünki, sən arvadсан. Əsil kişi ələmi bir-birinə qatıb, sonra əlməlidir! (Yenə uzanır.)

İRMA. Sən istəmirsən ki, baxıb, görəsən, o özünü suya necə atır?
ROBER. Baxacam... O haqan ürək eləyib özünü çaya atanda mənə oydarsan. (Yatır.)

İRMA (öz-özünə). Gözləyirsən ki, onlar haqan özlərini çaya atacaqlar... Ən gözəl anı da elə budu... Belə vaxtlarda həmişə onların elə xəyalpərvər görkəmi olur ki... Öyülirlər... Sudakı aya baxırlar... Su axır, amma ay axmır, suda da öz yerində dayanıb... (Roberi silkələyir.) Atır! Özünü atır!

ROBER (oyanaraq). Nə? Məni niyə durquzdun? Əsil kişi, özünü atmamışdan əvvəl, qarək əməli-başlı fikirləşsən.

İRMA. Dayan, görüm... Deyəsən, o fikrini dəyişdi axı. Saçını darayır... Oy, necə də maraqlıdır!.. Məre gəlirəm ki, o özünü atacaq.

ROBER. Amma mən mərc gəlirəm ki, yox, atmayacaq! Əgər mən udsam, bizim cib dösməliyimiz təkcə mənim olacaq!

İRMA. Yaxşı, ancaq mən udsam, sən də öz ayaqqabı bağlarını mənə verəcəksən.

Pauza.

Mən uddum!.. Mən uddum!..

Suyun şappıltısı eşidilir.

Gör, özünü necə atdı el..

ROBER. Çox böyük iş görüb?.. (Ayağa qalxır.)

İRMA. Sən hara?

ROBER. Pəncək orda qalıb... (Bir-iki addım atıb dayanır.) Lənət şeytana, o batmış ki!

İRMA. Nə?

ROBER. Heç... Başı göründü... Həmişə belə olur. (Çöməlib oturaraq, sakit.) Gərəkdir az da gözləyək. O diri ola-ola pəncəyini götürməyəcəyən ki... Oğruyam bəyən? S-s-s...

İRMA. Nədi?

ROBER. Belə şeylər xoşuma gəlmir də!

İRMA. Necə şeylər?

ROBER. Görmürsən?.. Üzür!

İRMA. Səninki götürürm də...

ROBER. Əlvida, mənim pəncəyim! (İrma) Sən bilirsən ki, mən həmişə onların batmağını gözləyirəm. Ancaq mərc gəlirəm ki, körpüdən keçən elə

birinci adam o pəncəyi götürəcəkdir. (Körpüyə yaxınlaşaraq, xilasedici kəndiri açır.)

İRMA. Sən nə edirsən, Rober?

ROBER. Kəndiri açıram.

İRMA. Niyə?

ROBER. Ona atacağam.

İRMA. Niyə?

ROBER. Görmürsən, üzür?

İRMA. Qoy, bununla xilasedicilər məşğul olsun. (Səlinin kənarına yaxınlaşır.) Bir də ki... daha gedir. O batdı.

ROBER (baxır). Belə də iş olar?! (Uzanır.)

İRMA. Bəs, pəncək? Sən pəncəkçün getməyəcəksən?

ROBER. Nəyə, işləməyə havasım qaçdı. Bude, yenə biri öldü... Niyə? Çünki heç kim ona kömək əlini uzatmadı... Elə mənim özüm... Əgər kimsə mənə kömək əlini uzatsaydı... (Əsnəyir.)

İRMA. Tez, Rober, tez!

ROBER. Əl çək məndən!.. Yatmaq istəyirəm!..

İRMA. Tez elə! Tez! Açı, aç kəndiri!.. O yeno suyun üstünə qalxıdı!.. Üzür!.. (Roberi qaldırmağa çalışır.) Ələf, sən qoyacaqsan ki, o batsın?!

ROBER (əsnəyə-əsnəyə qalxır). Gəl, indi bundan sonra arvadları başa düş də!.. (Kəndiri açıb, çaya atır.)

İRMA (lırlı). Buna bir bax el.. Rober, görürsən, istəmir!.. Kəndiri tutmaq istəmir...

ROBER (kəndiri yığa-yığa). Bütün arvadlar bir-birinin tayıdır! Adam indicə özünü suya atıb, amma sən istəyirsən ki, o saat kəndirdən-yapışsın, özünü xilas etsin? Bəs, şərr?! Bəs məğrurluq?! Sən heç başu düşürsən ki, kişi məğrurluğu nə deməkdir? (Kəndiri təzadan suya atır.)

İRMA. Tutdu! Yapışdı kəndirdən!

ROBER (məyus). Bu, çox tab gətirə bilmədi...

İRMA. Galir. Biz onu xilas etdik! Özündən razısən, ya yox? Mən çox razıyam!

ROBER. Mənim özümü bu zibilin içindən dartıb çıxaran bir adam tapsaydım!..

İkinci gəliş.

Həmin məkan. Rober, İrma və üst-başından su süzülən Jorj.

JORJ (özündən çıxmış halda). Axmaqlar! İdiotlar!

İRMA (kədərlili). Bax də...

ROBER. Həmişəki insan təşəkkürü...

JORJ (Roberin yaxasından yapışub silkələyərək). Sən niyə başqaşının işinə burnunu sokursan, ha, ay bit basmış səfeh? Yoxsa, özünü Allah hesab edirsən?

ROBER. Biz fikirləşdik ki...

JORJ. Yalan danışma! Nə fikirləşə bilərsən? Bu cür aydınlıq gecədir. Sən görmürdün ki, mən özümü çimmək üçün suya atırdım? Mən intihar etmək istəyirdim, başa düşürsən? Yoxsa, siz o qədər alçalmızsız ki, ölən insanın son arzusunı da vəcizəyə almırsız?

ROBER. Bu sizin son arzunuz deyildir.

JORJ. Sən hardan bilirsən?

ROBER. Çünki siz üzürdüz.

JORJ. Nə olsun? Ölməmişdən qabaq bir az üzürdüm. Əgər siz o kəndiri mənə atmasaydız...

ROBER. Siz kəndirdən yapışmayıdız...

JORJ. Yox, bu mümkün deyildi. Məni vadar etdilər.

ROBER. Kim vadar etdi?

JORJ. İnsanın təbiətini! İntihar insan təbiətinə ziddir.

ROBER. Görürsüz ki!

JORJ. Nayi görürəm? Bura bax, yoxsa sən Russonu oxuya-oxuya başım doldurmusan? Əlbəttə, mən başa düşürdüm ki, intihar asan iş deyil. Amma elə bildirdim ki, suya atılan kimi, gedəcəyəm çayın dibinə. Mən hardan bilirdim ki, sənin kimi qoca axmaq, mənim insan instinklərimlə oynayacaq?

ROBER. Biz sizə pislilik etmək istəmərdik.

JORJ. Elə iş bundadı! Bütün insanlar bir-birinə pislilik etmək istəyir, sən niyə hamı kimi deyilsən? Sən əməlli-başlı adam olsaydın, gül kimi otubub gözləyördün ki, mən nə vaxt batacağam, sonra da ədəb-ərkanla gedib körpüdə mənim pəncəyimi götürərdin, üçümüz də olardı xoşbəxt: mən sakitcə ölərdim, siz də üç min frank qazanardız!

ROBER. Sizin pəncək üç minədi?

JORJ. Lap dörd minə də gedə bilər.

Rober skilmək istəyir.

(*Ondan yapışaraq.*) Dayan! Nə qədər ki, mən sağam, o pəncək mənimdir!
ROBER. Düz sözə nə deyəsən...

JORJ. Əla təzə pəncəkdir, ən son dəblə tikilib, astartı da ipək... Sən daha o pəncəyi görsən, qulağının dalını görərsən! Mən onu geyib, onunla birlikdə öləcəyəm! İndi başa düşdün, ay səfeh! Sən gərək qoyaydın ki, mən ölim.

ROBER. Biliyəm, ancaq... istəyirdim sizə yaxşılıq edim...

JORJ. Nə dedin?

ROBER. Mən sizə yaxşılıq etmək istəyirdim.

JORJ. Yalan deyirsən!

Rober etiraz etmək istəyir.

Sus, yoxsa səni boğaram!

ROBER. Nə istəyirsiniz, edin. Mən olanımı dedim.

JORJ. Bura bax, qoca, mən otuz beş il ömür sürmüşəm, insanın nə dərcədə razil məxluq olduğunu yaxşı öyrənmişəm. Elə fikirləşirdim ki, daha hər şeyi bilirəm, amma budur, mənim son məqamımda hansısa alçağın biri qırmızı-qırmızı üzümə deyir ki, guya mənə yaxşılıq etmək istəyirmiş! Heç kim heç vaxt heç kimə yaxşılıq etmir. (*Yənə Roberin yaxasından yapışır.*) Düzünü de görürm, sən niyə belə etdin, hə? Fikirləşdin ki, mənə xilas edərsən, mən də bundan sonra sənə borlu olacağam?

ROBER. Yox, nə danışırsız?

JORJ. Mən öz həyatıma görə heç kimə borclu deyiləm. Heç valideynlərimə də! Mən təsadüfən dünyaya gəlmişəm. Kim yedirdib mənə? Kim mənə ürək-dirok verib, təskinlik verib? Kim mənə təhlükələrdən qoruyub? Özüm! Mən hər şeyə görə ancaq özümə borcluyam. Bəlkə, elə bilirdin, sənə pul verəcəyəm ki, çox sağ ol, hə?

ROBER. Xeyr! Əgər adam özünü çaya atırsa, deməli, cibində bir çəpəyi də yoxdur...

JORJ. Onda başqa məqsədin olub. Bəlkə forslanmaq istəmişin, hə? Xilaskar rolunda olmaq - əladır də! Neron qulları arvadlarından ayrıb, yem kimi baliqlara atırdı. Sən Nerondan da pissan! Sən məni baliqlardan ayrıb, insanlara atırsan. Heç fikirləşməsin ki, insanlar mənimlə neyləyəcək? Sizlər üçün kəfdi də!.. İnsan öz həyatından əl çəkib!.. Ancaq siz istəyirsiniz ki, o, ölmədən də əl çəksin! Sizlər kölgədə gizlənmirsiniz, bədbəxtin bitirni pusuursuz, ipləri darta-darta ona oynadırsız, hə?..

ROBER. Hansı ipləri?

JORJ. Özünü axmaq yerinə qoyma! Kallıqlıq! Biz hamımız kuklayıq. Darırlar - biz də istədikləri kimi oynayıraq. Mən bu oyunu yaxşı görmüşəm. Çünki düz on il özüm bu oyunu oynamışam. Amma mən sizlərdən alıcınab idim. Heç vaxt bədbəxt uşaqlara, aldanmış qızlara, işsizlərə toxunmurdum. Mən axtarıb varlıları tapırdım! Sonra bilirən, nə edirdim? Onlara publikların deşiyini satırdım.

Pausa.

Yaxşı, kifayətdi! Gedirəm özümü çaya atım. Sağ olun.

İRMA və **ROBER.** Sağ olun.

JORJ (*təzədən geri qaydır.*) Amma söz verin ki...

ROBER. Nə söz?

JORJ. ... daha mənə xilasedici kəndir atmayacaqsız.

ROBER. Tamam arxayın ola bilərsiniz. Tövbə! İstəyirsiniz and içim?!

JORJ. Hətta üzməyə başlasam da?

ROBER. Yerimizdən də tərəpənmarik.

JORJ. Bəs, mən sizi köməyə çağırısam?

ROBER. Onda biz də başlayarıq bir mahnı oxumağa ki, sizin səsini eşitməyək.

JORJ. Bax, bu oldu əla! (*Yerindən tərəpənmiş.*) Amma gör mən nə qədər vaxt itirdim. Artıq on daqiqədir ki, mən o dünyada ola bilərəm...

ROBER (*çəkincə-çəkincə.*) On daqiqə nədir ki...

İRMA. Qarşıda sizi əbədiyyət gözləyir...

JORJ. Gərək mənim yerimdə siz olaydız!.. Əbədiyyət mənim qarşımda idi, amma mən ona çatə bilmədim. Sizə görə, sizə!

ROBER. Ancaq o əbədiyyət çox uzadıq getməyib...

JORJ (*çayı gəstərərək.*) Bude, qarışmışdadır! Ancaq məsələ bundadı ki, ona necə qovuşasan? Hər gün belə təsadüf olmur ki: birdən-birə tamam zinharə gələsən, elə həmin anda da körpünün üstündə olasan. Xoşbəxt bir təsadüf! Amma ində körpünün üstündə deyiləm... Düzdü, hər şey elə əvvəlki kimidi!.. Gərək özünü çaya atasan!

ROBER (*tələsik.*) Biz sizi ləngitmək istəməzdik...

İRMA (*tələsik.*) Bəlkə, biz tərəfdən bir az yaxşı çıxmır, amma...

ROBER (*tələsik.*) Bizimçün çox maraqlıdır ki, siz nə səbəbə...

İRMA (*tələsik.*) Bilirsiniz, biz tez-tez görüşürük ki, adamlar özlərini çaya atır...

ROBER (*tələsik.*) Ancaq onlarla həmişə danışı bilirik...

JORJ. Batın, ey ulduzlar! Ey soma, o misgin aydı-ədə, onu yığışdır ordan! Ən az iki günəş lazımdır ki, insan qanmazlığının bütün dorinlorini işıqlandıra bilsin! Hələ bir cürət də edərsiz mənədən soruşmağa ki, niyə ölmək istəyirəm?

Zavallı insançılar! Mən görək sizdən soruşum ki, yaşamaq üçün hansı səbəbiniz var?

ROBER. Bizim? (*İrmaya.*) Bəlkə sən bilirən?

İRMA. Yox.

ROBER. Həyatdı, yaşayırdıq da...

İRMA. Əgər bir şey başlayıbsa, onu davam etdirmək lazımdı...

ROBER. Onsuz da öləcəyik. Tələməyin nə mənası var?

JORJ. Bura baxın, öz şansınızı öldən verməyin. Yapışın ölmədən, bir yerdə də özümüzü ata qaya. Üçümüz də bir yerdə ölək - bundan gözəl nə ola bilər?

İRMA. Axı niyə ölməliyə?

JORJ. Başqa əlacınız var? Həyat - teatrda yanğın kimi bir şeydir. Hamı qaçmaq üçün çıxış axtarır, amma basabasında heç kim o çıxışı tapmır. Bu onu sıxışdırır, o bunu itəyir. Vay o adamın halına ki, yıxılıns. Onu o saat tapdalayıb keçəcəklər. Bəyəm siz hiss etmirsiz ki, qırx milyon fransız necə tapdalayırlar? Mən özüm də başqalarını tapdalamışam. İndi isə mənim özümü yərə yıxıblar, ancaq mən qoymayacağam ki, onların tapdaqlarının altında qalın. İnsanın heyvandan fərqi nədədir? İnsan intihar edə bilər! Haydı, çayın dibinə! (Roberi ardiyca dartmağa çalışır.)

ROBER. Siz birinci atılın. Mən holo bir az fikirləşmək istəyirəm.

JORJ. Deməli, mən səni inandırma bilmədim?

ROBER. Doğrusu, o qədar də yox...

JORJ. Gör, mən nə günə düşmüşəm!.. Əvvəllər hamını başa sala bilirdim. (*İrmaya.*) Bəs sən?

İRMA. Yox.

JORJ. Yox?

İRMA. Heç vaxt!

JORJ. Gedək, sən şairin ağuşunda öləcəksən. (*Onu ardiyca dartmaq istəyir.*)

ROBER. Dayan, nə edirsən? Mənim qarımı hara dartırsan? O mənim arvadımdı! Kömək edin! Kömək edin!..

Körpünün üstündə fanar işıqları görünür, fit səsi eşidilir.

ROBER (*fanarların işığını görərək*). Polislər!

JORJ. Onlar məni axtarır.

ROBER. Siz kiminsə qarnına bıçaq soxmusuz?

JORJ (*təhqir olunaraq*). Bəyəm mən qatilə oxşayıram? Mən dələduzam, bildin? Fırıldaqqıyam!..

Fit səsləri eşidilir.

(*Fikirlə.*) Ölmək, ya da beş il qəfəsin içində yaşamaq - budur məsələ..

ROBER (*körpü tərəfə baxaraq*). Onlar deyəsən bura gəlirlər.

İRMA. Mən sənə nə deyirdim? Elə biləcəklər ki, biz də bununla əlbirik.

Öləncən dəyəcəklər bizi. (*Jorja.*) Əgər siz hələ də özünüzlə çaya atmaq istəyirsinizsə, zəhmət olmasa, bizdən çəkinməyin! Hətta biz sizə minnətdar olarıq. Sizdən çox xahiş edirəm, bizim xətrimizə, onlar gələncən özünüzlə çaya atın!..

JORJ. Mən heç vaxt heç kimin xətrinə heç nə etməmişəm, indi də beş daqiqanın içində fikrimi dəyişən deyiləm.

Rober ilə İrma bir-birinə baxır, sonra Jorjun üstünə cumub, onu suya atmaq istəyirlər.

Siz nə edirsiniz?

ROBER. İstəyirik sizə kömək edə.

İRMA. Çətinli ilk addımdır...

JORJ. Siz öz balanızı suda batırmaq istəyirsiniz?

İRMA. Öz balanızı?

JORJ. Siz məni xilas etmisiz, deməli, mən sizin övladınızam! (*Onları itələyir, ikisi də yıxılır.*) Öz uşaqlarının qatilləri! Siz valideynlik borcunuza unutmusuz! (*Ətrafa baxır.*) Görəsən, mən aradan çıxıb bilərəm?

ROBER. Onlar hər iki tərəfdən bura gəlirlər.

JORJ. Məni tutsalar, sizi də yaxşıca əzizdirəcəklər. Deməli, indi sizlə mən eyni vəziyyətdəyəm. Məni xilas etsəniz - özünüzlə də xilas edəcəksiz. O nədi elə? (*Sahildəki qara topun göstərir.*)

ROBER. O mənim ehtiyat kastiyumumdur.

JORJ. Tez onu ver bura!

Rober sahilədi ki cərcəndirə ona verir.

(*Şalvarını çıxarıb, cındırı geyir.*) Belə də cındır olar? (*Öz şalvarını çaya atır.*) Gəlirlər! Mən uzanıb yatıram. Deysirsiz ki, mən sizin oğlunuzam. (*Uzanır.*)

ROBER. Onlar inanmayacaq...

JORJ. Siz əsil valideyin hissələri ilə desaz, inanarlar.

Üçüncü gəliş.

Həmin üç nəfər, Hoble və iki polis nəfəri.

HOBLE. Hə, mənim əzizlərim...

ROBER (*mızıldayaraq*). Biz...

HOBLE. Qışqıran kim idi?

İRMA. Nə vaxt?

HOBLE. İndicə...

İRMA (*Roberi göstərərək*). O...

HOBLE. Niyə qışqırdı?

İRMA. Bir-iki dəfə çəkmışdim ona.

HOBLE. Düz deyir? Cavab ver! (*Roberi silkələyir.*)

ROBER. Mənə əl dəyməyin! Biz ədalət respublikayığı, yoxsa, yox? Arvadım məni döyəndə, qışqırmağa haqqım var!

HOBLE. Yavaş ol. Mən polis inspektoruyam!

ROBER. Mən polisdən qorxmuram.

HOBLE. Nahaq yerə!

ROBER. Mən pis bir iş görmüşəm.

HOBLE. Sübut edə bilərsiniz?

ROBER. Siz görək sübut edəsiz ki, mən nədəsə təqsirkaram.

HOBLE. Biz milyoncu deyilik... Sübutların qiyməti bahadır. Biz könüllü etiraf əstünlük veririk, çünki etiraf üçün qiymət qoyulmayıb.

ROBER. Mənim etiraf etməli bir işim yoxdu.

HOBLE. Sakit ol, lap yaxşıca etiraf edəcəksən! Hər şey qanunla olacaq.
(*Polislərə.*) Aparın bunları!

POLIS. Rəis, bunlar nəyi etiraf etməlidirlər?

HOBLE. Pontuazdakı oğruluq - bu, bir, Şarantondakı qətl - bu da iki!

Polislər Rober ilə İrmanı yaxalayrlar.

Dayanın. (*Yaxınlaşaraq, məhrəbançasına.*) Mən istəmirəm ki, orda sizi şil-küt eləsinlər. Olmaz ki, adam kimi danışıq?

İRMA. Biz buna hazırıq, rəis.

HOBLE. Biz bir nəfəri axtarıyıq. Otuz beş yaşlarında, boyu bir metr yetmiş səkkiz, qarayanz, gözləri boz, əynində idman kastyumu, yaxşı da ədalətli olan bir kişi - siz onu görmömisiz?

ROBER. Nə vaxt?

HOBLE. Bu gecə.

ROBER. Allah and olsun ki, yox. (*İrmanya.*) Bəs, sən?

İRMA. Siz deyən kimi gözəl oğlanı yaddan çıxarmaq olar? Görsəydim, o saat deyərdim!

Jorj asqırır.

HOBLE. Bu kimdi?

İRMA. Bizim böyük oğlumuz.

HOBLE. Çənəsi niyə elə titrəyir?

İRMA. Yatıb da.

ROBER. O yatanda həmişə çənəsi titrəyir, dişləri bir-birinə dəyir. Uşaqlıqdan belədi...

HOBLE. (*polislərə.*) Onu bir tərpadin, görüm!

Polislər Jorjdan yapışıb, silkələyirlər. Jorj ayağa qalxıb, gözlərini övşüdüür.

JORJ. Donuzsuz-nədi? Adanı da belə qorxudurlar? Mən əsəbi adamam...

HOBLE. Mən də polis inspektoru Hoble! Bir az nəzakətli ol!

JORJ. Axı mənim heç bir təqsirim yoxdu. Mən nəzakətli olmaq üçün, həddən artıq təmiz adamam! (*İrmanya.*) Anacan, heç ağına da gəlməz ki, indicə mən yuxuda nə gördüm...

HOBLE. Bəs, atanın qışqırığı səni yuxudan oyatmadı?

JORJ. O qışqırırdı?

HOBLE. Başı kəsilən donuz kimi!

JORJ. O həmişə qışqırır da... Mən adət etmişəm...

HOBLE. Həmişə qışqırır? Niyə?

JORJ. Ona görə ki, anam hərdən bir-ikisini iliştirir ona!..

HOBLE. Sən də buna imkan verirsən?

JORJ. Mən ananın tərəfindəyəm.

HOBLE. Sən hüdüür, qarayanz, gözləri boz, əynində də idman kastyumu olan bir nəfəri görməmişsən?

JORJ. Görmüşəm, bəs necə? O əclaf məni çaya itələmək istəyirdi.

HOBLE. Nə vaxt? Harda?

JORJ. Yuxuda. Yuxuda gördüm.

HOBLE. Axmağın biri, axmaq!

Polis nəfəri yüyürüb gəlir.

POLIS. Körpüdə onun pencəyini tapdıq!

HOBLE. Deməli, özünü çaya atıb. Bəlkə, bizə kələk gəlir, hə? (*Rober ilə İrmanya.*) Siz bir səs-zad eşitmədiz?

İRMA. Yox.

HOBLE. (*polislərə.*) Necə bilirsiniz, o batıb?

POLIS. Güman etmirəm...

HOBLE. Mən də güman etmirəm!.. O qartaldır! Qartal son nəfəsinə qədər təslim olmur. (*Çayın kənarında aylaşır.*) Oturun, uşaqlar... Oturun, oturun! Bu pis gün - təkcə mənim deyil, hamımızını...

Polislər aylaşır.

Gəlın, təsginliyi təbiətin gözəlliyində tapaq. Aya bir bax!.. Böyük Ayı bürcünü görürsüz? Ode, o da Kiçik Ayı bürcü. Belə gecədə onu tutmaq, əlbəttə, gözəl olardı...

POLIS. Yəno aradan çıxma bildi...

HOBLE. Rəisə dedim ki, sizə açığını söyləmək lazımdı: biz onu tuta bilməyəcəyik. Mən adı bir adamam, bundan da utanmıram. Adı adamlar bir-birini başa düşür. Ancaq belə bir fırılacaqımı mən necə tutum? O, dünya miqyaslı bir dəladuzdur. Yüz iki cinayət törədib - bir dəfə də yaxalanmayıb. Mən nə edə bilərəm? Mənim qarşımda dahi olanda, özümü itirirəm. Dahi - mənlük deyil... (*Aşağı aylır.*) Bu nədi belə? (*Jorjun şalvarını sudan çıxarıır.*) Onun şalvardı!

POLIS. Yəqin suda çıxarıb ki, yaxşı batmış...

HOBLE. Xeyir! Şalvar suyun üzündəydi...

Jorj yavaş-yavaş əkilir.

Dayanın, görüm... O, burda soyunub. Deməli, əyninə nəşə başqa şey geyib... Dayan! (*Jorj dayanan yera tərəf çöünür.*) Tutun onu, tutun!

Polislər qaçırırlar.

ROBER. İrma...

İRMA. Rober...

ROBER. Gördün də?..

İRMA. Əlini mənə ver...

ROBER. Əlvida, İrma!

İRMA. Əlvida, Rober!

HOBLE. (*onlara tərəf çönarək.*) Ay sizi, alçaqlar!..

Rober ilə İrma bir-birinin əlindən tutaraq, özlərini çaya atırlar.

Çıxarın onları!.. Çıxarın!.. Onu tutun!.. Tutun!..

Polislar qaça-qaça gəlib, suya atılırlar.

(*Alın sila-sila.*) Deyirdim də!.. Mən onu tuta bilməyəcəyəm!

Pərdə enir.

İKİNCİ ŞƏKİL

«Suar-a-Pari» qəzetinin baş redaktorunun kabineti. Böyük yazı mizi baş redaktorundur, katibinin mizi isə kiçikdir. Stullar, telefon və s. Plakatlər. Gözğü. Divarlardan Palotenin üç cürə fotosəkil asılıb.

Birinci gəliş.

Jyül Palotən, Fifi.

JYÜL (*Fifinin verdiyi fotosəkillərə baxa-baxa*). Sənə, yaxşı çıxıblar?

FİFİ. Cəx!.. Siz necə də qaşəngiz, müsiyö Palotən!

JYÜL. Knopkalərı götür, bunları divara sancaq.

Danışa-danışa fotosəkilləri bir-bir divara sancaqlar.

FİFİ. İdarə heyətinin iclası oldu.

JYÜL. Nə vaxt?

FİFİ. Dünən.

JYÜL. Görürsən, mənə xəbər vermək heç ağıllarına da gəlməyib. Əlbəttə, sahib onları də!.. Bilmirsən, nədən danışırdılar?

FİFİ. Lyüsen istədi ki, qulaq assın, amma onlar çox yavaş danışırdılar. İclas qurtarandan sonra İdarə heyətinin sədri dedi ki, bu gün bura gələcək.

JYÜL. Hiss edirəm ki, bu simic mənə girişmək istəyir...

Telefon zəng çalır.

FİFİ. Alof!.. Oldu, cənab sədr! (*Jyüla.*) Ona nə deyim? Soruşur ki, bir saatdan sonra gələ bilər?

JYÜL. Önsüz də, ixtiyar sahibi odur. Nə vaxt istəyir, onda da gəlir!..

FİFİ. Əlbəttə, cənab sədr.

JYÜL. Qoca siçovull! Araqarışırdılar! Simicini biri, simic!

Qapı döyülür.

Kimdi?

Sibilo qapını açır.

Sənsən, Sibilo? Gəl. Nə lazımdı?

İkinci gəliş.

Jyül və Sibilo. Fifi gedir.

SİBİLO. Cənab baş redaktor, yeddi il bundan əvvəl siz qərara gəldiz ki, bizim qəzetin beşinci səhifəsini kommunist təbliğatı ilə mübarizəyə həsr edirsiniz. Bu işi də mənə tapşırdınız. O vaxtdan var gücümlə çalışıram. Hələ orasını demirəm ki, sağlamlığımı itirmişəm, saçım tökülüb, ruhum sarıslıb... Ancaq bir məsələ var ki, heç olmasa qəzetimizin naminə mən onu deməliyəm. Bu da... mənim minimum əməkhaqqı məsələmdir. Mən özüm dəşik ayaqqabılarda gözə-gözə onlara necə lağ edə bilərəm, onların atasını yandıran sözləri necə yazı bilərəm? Necə elan edə bilərəm ki, onların axırı çatıb?

JYÜL. Ayaqqabılarna baxım, görüm. Deşiyi-zadı yoxdur. Sən nə qədər alırsan?

SİBİLO. Yetmiş min.

JYÜL. Pis deyil.

SİBİLO. Hamıya deyirəm ki, guya yüz min alıram.

JYÜL. Əla! Mən sənə icazə verirəm ki, başqalarına deyəndə, lap yüz iyirmi minə qədər qaldırasan. De ki, yüz iyirmi min alıram. Onda hamı elə biləcək ki, sən azı doxsan min alırsan.

SİBİLO. Təşəkkür edirəm, cənab Palotən! Ancaq siz bunu mənə gərəkdən verə bilməzsiniz?

JYÜL. Yüz iyirmi min?

SİBİLO. Yox, nə danışırsız!.. Doxsan min... Sizə doğrusunu deyirəm... Mənim üçün çox çətindi...

JYÜL. Böyük qızın var. Sənə kömək ələmir?

SİBİLO. Onun özünün maası çox azdı. Bir də ki, onun əqidəsi başqadı.

JYÜL. Əqidənin buna nə dəxli var? Pul əqidəyə baxmır!

SİBİLO. O... o, progressçidir!..

JYÜL. Uşaqcığaz!.. Eybi yox, tez keçib gedəcək!

SİBİLO. Hərdən məcbur oluram ki, ondən borc alım. Mənim kimi kommunizm ilə peşəkar mübarizə üçün bir az yaxşı çıxırm axı...!

JYÜL. Əksinə! Borc əla-ala onları müflis et!.. Müflis!

SİBİLO. Ayn axırı gələndə - mənim halım lap döhəşt olur!..

JYÜL. Sibilo, bizim qəzetimiz məhəbbətə əsaslanır! Siniflər arasındakı münasibətə əsaslanır! Mən istəyirəm ki, biz hamımız məhəbbətimizlə, sevgimizlə ruhlanaq. Əgər mən ələ bilsəydim ki, guya sən pul naminə işləyirən, o saat səni qovardım. Yox, sən burjuaziyanın və proletariatın zənginliyinə mane olmaq istəyən alçaqlara qarşı mübarizə aparırsan! Sən məhəbbət uğrunda məhəbbətə mübarizə edirsən!

Fifi əlində vərəqlər, içəri girir.

Yaxşı, get. Fikirləşsərim.

SİBİLO. Sağ olun, cənab Palotən! Mən sizə çox minnətdaram. (*Gedir.*)

Üçüncü gəliş.

Jyül, Fifi.

JYÜL (*kağızları alıb baxır*). O.. O!.. O!.. (*Qapıya yaxınlaşıb qışqırır.*)
Tavernye! Periqor! Təcili yüngünq!

Dördüncü gəliş.

Jyül, Fifi, Tavernye, Periqor.

JYÜL. Bura baxın, siz nə etmisiz? Axı bu birinci səhifədir! Sizin başlıqlarınıza hotta papuastar da gələcək! «Misirdə inqilab!» Daha sizə sözüm yoxdur! Oxucuları sevindirirsiniz? Yəno bir inqilab!

PERIQOR. Səhbət Misirdən gedir ki!..

JYÜL. Axmaq! Misir iki addımlıqdır də! İnqlab - epidemiyə kimi bir şeydir! Biz gərək öz oxucularımızın əsəblərini qoruyaq! Misiri keçir arxaya! Dördüncü səhifəyi! Özü də sadə bir başlıq qoyun: «Misirdə nizamsızlıq». Nizamsızlığı həmişə qaydaya salmaq olur.

PERIQOR. Bəs, birinci səhifəyə?

JYÜL. Bunu mən sizdən soruşmalıyam! Təklif verin. Yaxşıca fikirləşin. Dinamik bir başlıq olsun, atom kimi partlasın!

TAVERNYE. Bəlkə, Məraş?

JYÜL. Orda ölənlərin sayı neçə nəfərdir?

TAVERNYE. On yeddi.

JYÜL. Dünənkindən iki nəfər çox. Bunu ikinci səhifədə verin. Başlığı da belə olsun: «Məraşda Fransaya kütləvi sədaqət nümayişi».

PERIQOR. Əsas - birinci səhifədir.

JYÜL. Adenaerdən nə xəbər var?

TAVERNYE. Dünən yəno fransızların qarısına ağzından gələn deyib.

JYÜL. Onda, ondan bir kəlmə də!.. Bəs, müharibə? Bu gün vəziyyət necədir? Soyuq müharibədir? Yoxsa istiləşib?

PERIQOR. Bir dəyişiklik yoxdur.

JYÜL. Yəni, ilıqtahardı, hə?.. Sizin kimi.

Periqor əlini qaldırır.

Başlıq tapmısan?

PERIQOR. «Müharibə uzaqlaşır».

JYÜL. Yaramır. Müharibə nə qədər istəyir, uzaqlaşsa bilər, amma birinci səhifədə yox. Birinci səhifədə müharibə həmişə yaxınlaşır. Vaşinqtonda nə var, nə yox? Dalles bir səh-zad deməyib?

PERIQOR. Yox.

JYÜL. Senatorlar?

PERIQOR. Heç nə.

JYÜL. Tər-tənbəl adamlardı də!.. Heç nəylə məşğul olurlar?

Tavernye əlini qaldırır.

Də, görün.

TAVERNYE. «Amerikanın təhlükəli sükutu».

JYÜL. Yaramır. Amerika təhlükə yaratmır. Amerika rahatlıq gətirir, sakitlik yaradır!..

PERIQOR. «Amerikanın sükutu insanları sakit edir»!

JYÜL. Sakit edir? Amma aksiyə sahibləri məndən əl çəkmir! Bəs, onlar nə deyəcək, hə? Mən bütün səhifə boyu yazacağam ki, «sakit edir», hamı doğrudan-doğruya sakitləşəcək, heç kim də qəzet almıyacaq!..

TAVERNYE (*əlini qaldıraraq*). «Sovet İttifaqının təhlükəli sükutu»!
JYÜL. Sovet İttifaqı səni elə tələkə həyaslandırdır, hə? Bəs, Hidrogen bəmbəsi yadımdan çıxıb? Bu, nədi, uşağ oyunağı-zaddi sənəcin?

PERIQOR. Mən təklif edirəm, iki yerə bölək. Aşağıda: «Sovet İttifaqının təhlükəli sükutuna...», yuxarıda isə: «Amerika şamiiyyət vermir».

JYÜL. Səhifə təklifdi. Əgər sükut təhlükəlidirsə, Amerika bunu ciddi qəbul etməlidir!

PERIQOR. «Vaşinqton Sovet İttifaqının təhlükəli sükutunu nə şişirdir, nə də kiçildir».

JYÜL. Bu da fikirləşdi də!.. Bu nədir, qəzet başlığıdır, yoxsa elmi dissertasiya? Başlığın ritmi hanı? Qısa olsun, dinamik olsun!.. Başlıq qəzədə rəqş etməlidir!.. Bax, Amerikada bunu bacarırlar!.. Mən deyirəm, siz niyə amerikalı deyilsiz?

TAVERNYE. Heç nə baş vermir də, neyləyək? Məraşədə on yeddi nəfərin öldürülməsi!..

PERIQOR. ... iki intihar, Truvildə ağır bir xəstənin sağlmasıdır, diplomatik nota, briliantların oğurlanması!..

TAVERNYE. ... dörd avtomobil qəzası, iki sərhəd hadisəsi... Vəssalam!

JYÜL. Bir sözlə, heç nə!

Telefon zəng çalır. Fifi dəstəyi qaldırır.

Kimdi?

FİFİ. Lanselo.

JYÜL (*dəstəyi ondan alaraq*). Alo!.. O-o-ol... Nə vaxtı?.. (*Dəstəyi yerinə qoyur.*) Başlıq tapıldı! Jorj de Valera aradan çıxıb!

TAVERNYE. Əlli milyon əhvalatı? O firsədaqçı?

PERIQOR. Həmin o Valera?

JYÜL. Bəli! O bizim əsrin dahisidir! Onun fotosunu birinci səhifəyə verirsiniz!

Telefon yəno zəng çalır.

(*Dəstəyi qaldırır.*) Nə?.. Nə?.. Ola bilməz... Heç bir təfərrüatı yoxdu? Həy!... (*Dəstəyi yerinə qoyur.*) Lanət şeytana!..

TAVERNYE. Valeram axır ki, tutdular!

JYÜL. Yox. Yaxşı başlıq gələndə, təklif gəlmir! Bayağıdan birini də tapa bilmirdim, amma indi ikisindən birini seçməliyəm!

TAVERNYE. Nə olub?

JYÜL. Sovet naziri Nekrasov itib!

PERIQOR. Necə yəni itib?

JYÜL. Çox sadəcə! Xaricə qaçıb!..

PERIQOR. Təfərrüat da yoxdu?
JYÜL. Təəssüf ki, yox. Böyük Teatrda premyerada olmayıb, sonra da onu heç kim görməyib.

TAVERNYE. Məlumatı kim verib?

JYÜL. Röyter və Frans Press.

TAVERNYE. Bəs SİTA?

JYÜL. Bir kəlmə də!

TAVERNYE. İndi neyləyək? Nekrasov, yoxsa Valera?

JYÜL. Nekrasov!.. Mənətdə yazılır: «Nekrasov itib». Bir az aşağıda da: «Sovet naziri azad dünyanı seçdi». Sizdə onun fotosukli var?

PERİQOR. Əlbəttə! Bir gözü də yoxdur, qarı örtük taxır.

JYÜL. Birinci səhifə!

PERİQOR. Bəs, Valera?

JYÜL. Dördüncü səhifəyə.

Telefon zəng çalır.

Bir dənə də sensasiya olsa - batdıq!

FİFİ (*dəstəyi götürərək*). Alol.. Bəli, bəli, cənab sədr. (*Dəstəyi yerinə qoyur.*)

JYÜL. Yaxşı, hələlik.

Tuvernəyə və Periqor otaqdan çıxırlar. Jyül pençəyi geymək istəmir, ancaq özünü məcbur edib geyir.

Beşinci gəliş.

Jyül, Fifi, Baran.

JYÜL. Salam, əziz cənab Baran!

BARAN. Salam, əziz cənab Paloton! Mən gözəl bir xəbərlə gəlmişəm. Bu gün xarici işlər naziri mənə telefonla zəng etmişdi. İncə şəkildə anladtı ki, elanlarla bağlı monopoliyamı bizə verməyi düşünür...

JYÜL. Bu, lap bizim gözlədiyimiz kəfdə də ola oldu ki!

BARAN. Bəs necə? Biz qəzetin keyfiyyətini qaldıra bilərik.

JYÜL. Biz iyrimi səhifəyə çıxacağıq! «Pari-pressin» də, «Frans-suar»ın da axırına çıxacağıq! Bəs, nazir bunun əvəzində nə istəyir?

BARAN. Heç nə! Sizin necə ağılınıza gəldi ki, o, nəyə istəyə bilər? Biz hörmətli qəbul edə bilərik, ancaq bizi heç zaman satın almaq olmaz! «Suar-Par» - hökumət qəzetidir. Təbii ki, zamanla ayaqlaşmaq üçün ona imkan yaradırlar. Ancaq mən əqiqca sizə deməliyəm: kolleqalarımızdan bəzisi bu fikirdədir ki, «Suar-a-pari» artıq tükənib... Oxucuları coşğunluq, ehtiras, şövq ələ alırdı, onlara ruh verirdi, indi isə bunlar yoxdur...

JYÜL. Beynəlxalq vəziyyəti nəzərə almaq lazımdır. Gərginlik azalır. Düən, misal üçün, heç bir dənə də hadisə baş vermədi.

BARAN. Eladın... Bilirsiniz ki, mən həmişə sizi müdafiə edirəm. Ancaq naziri də başa düşmək lazımdır... O mənə dedi ki, qəzet daha artıq dərcəndə məburiyyətə gətirilməlidir. Əgər biz buna nail ola bilsək, o da monopoliyamı bizə verəcək.

JYÜL. Yəni... bunun üçün nə etməliyik?

BARAN. Ancaq öz aramızda qalsın!.. Nazir Sen-e-Marndakı seçkilər haqqında danışıq. Seçkilərin şüarı belə olacaq: «Almaniyanın silahlanmasının ləhinəsiz, yoxsa əleyhinə!» Siz xanım Bunumini tanıyırsız? O, hökumətin naziridir. Ürəyiyuşmaq dindar qadındır, yaxşı həyat yoldaşdır, on iki salamat uşağın anasıdır. Sədə, sırayı fransızları ələ başa düşür. Sizə deyim ki, qəzet redaktorları ondan çox şey öyrənə bilər. Onun plakatına baxın.

Baran profelinədən plakat çıxarır. Plakata böyük hərflərlə yazılıb: «Dostluq silahlanmadan keçir». Bir az aşağıda: «Sühhət qorumaq üçün bütün vasitələr yaxşıdır, hətta müharibə də».

JYÜL. Fifi, knopkat!

Fifi plakatı knopkaları divara bərkidir.

BARAN. Təəssüf ki, Sen-e-Marnda vəziyyət elə də yaxşı deyil. Biz ancaq otuz min səsə ümid edə bilərik. Kommunistlər də bu qədər səs qazanacaq. Bəlkə, bir az da çox. Seçicilərin yarıdan çoxu, ümumiyyətlə, heç səvərməyə gəlməyəcək. Bir on nəfər də, yaqın, radikal Perdiyərə səs verəcək. Kommunistlər keçə bilərlər.

JYÜL (*heç nə başa düşməyərək*).. Başa düşürəm...

BARAN. Nazir dedi ki, bu, fəlakət olar. Amma o, çıxış yolu tapıb. Perdiyər gərək öz namizədliliyi geri götürsün, seçicilərinə də xanım Bunumiya səs verməyə çağırınsın. Amma iş burasındadır ki, Perdiyər bunu etmək istəmir. O, dünyanın qərbi məxluqlarından biridir!.. Kommunistlərdən zəhləsi gədir, amma Almanıyanın silahlanmasının əleyhinədir. Bilirsiniz niyə? Mən doqquz yüz qırxdan almanlar onun evini qarət ediblər, qırxdördə isə özünü konslagerə göndəriliblər.

JYÜL. Hə, nə olsun?

BARAN. Siza deyirəm də, qərbi məxluqdur... Ağılkəsən şey deyil, amma o, almanlardan daha çox qorxur, nöinki ruslardan. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, mən tamam əminəm, siz ona sübut etsəz ki, ruslar almanlardan daha qorxuludur, o zaman o, öz namizədliliyi geri götürəcək.

JYÜL. Ancaq mən bunu necə sübut edə bilərəm?

BARAN. Onun on min seçicisi «Suar-a-Par»ni oxuyur.

JYÜL. Nə olsun ki?

BARAN. Bir az sərt olun! Hiddətlənin! Qorxun və qorxudun! Qoy, hamını panika bürüsün!

JYÜL. Mən elə bununla məşğulam də! Beşinci səhifə başdan-baş qırızlıqların təhliləsinə hasr olunub!

BARAN. Əziz cənab Paloton, İdarə heyəti mənə tapşırıb sizə deyim ki, həmin beşinci səhifəni heç nəyə yaramır. Yadıma sizin gözəl icmalınız düşür: «Sabah - müharibədir!» Camaatı soyuq tər bəsmişdi. Bəs, sizin o fotomontajlar? Sovet marşalı köhrət arat belində Parij Notr-Dam kilsəsinə girir! Bax, onlar ələ idil... Ancaq sən ildə mən çox şübhəli bir tanəzəll müşahidə edirəm... Deyin görüm, siz nəyə bir narahatlıq hiss edirsiniz?

JYÜL. Siz niyə belə düşünürsüz?

BARAN. Çünki oxucular sakitləşib.

JYÜL. Sakitləşib? Siz bir az şişirdirsiniz, cənab sədr.

BARAN. Qatıyan şişirtmərim. İki il bundan qabaq Rokamadurdakı ziyafət yadıma gəlir? Yüz metr aralıda ildırım düşmüşdü. Panika. Yüz nəfər həlak oldu. Sağ qalanlar deyirdi ki, elə bildiriydi, bizi sovet pilotları bombalayır. Onda bizim həqiqəti yazan mətbuatımız ələ şişirdiydi. Amma indi... Düən İctimai Fikiri Öyrənmə İnstitutu paylaşıqları sorğu anketinə cavabları dərc etdirib... Oxumusuz?

JYÜL. Hələ yox.

BARAN. Onlar müxtəlif ictimai təbəqələrdən on min nümayəndəsi arasında sorğu keçiriblər. «Siz harda oləcəksiniz?» sualına on faizin cavabı belə olub ki, bilmirik. Qalanları cavab verib ki, öz çarpyalarında oləcəklər.

JYÜL. Öz çarpayılarında?

BARAN. Bəli, öz çarpayılarında! Bunlar sıcağı fransızlar, bizim oxucularımız! Rokamadırı xatırlayanda, adam görür ki, nə qədər tənzüdü uğramış!

JYÜL. Bir nəfər də cavab verməyib ki, məni yandıracaqlar, küflə çevirəcəklər, parçalayacaqlar?

BARAN. Xeyr!.. Öz çarpayılarında!

JYÜL. Bir nəfər də olsun, hidrogen bombasını yadına salmayıb? Öldürücü şialar, zəhərlənmiş buludlar, radioaktiv toz!.. Heç kim bundan bir söz deməyib?

BARAN. Xeyr!.. Öz çarpayılarında! Siz bir fikir verin! İyirminci əsrin ortasında, texnikanın bu cür misilsiz inkişaf etdiyi bir zamanda, bunlar, elə bil, orta əsrlərdə yaşayırlar! Öz çarpayılarında ölmək istəyirlər! Özimiz, Paloteni Mən açığını deyirəm ki, bu - sizin təqdirinizdir!

JYÜL. Mənim niyə?

BARAN. Qəzet tamam çıxış çıxır. Elə dünənki nümrəni götürək: sülhdən danışsınız!

JYÜL. Mən? Heç vaxt ola bilməz!

BARAN. Birinci səhifədə.

JYÜL. Onu mən demirəm, Molotov deyir! Biz, axı, məlumat verməliyik.

BARAN. Bütün dünya ölməyə təhlükə qarşısındadır, bəs, siz nə barədə fikirləşirsiniz? Qorb ölkələrini nə birləşdirir? Ancaq qorxu. Sülh söhbəti insanları sakitləşdirir! İnsanlar sakitləşəcək, NATO da dağılacıq! Onda biz hansı qüvvə ilə müharibəyə hazırlaşacağıq?

JYÜL. Hansı müharibəyə?

BARAN. Qarşıda bizi gözləyən müharibəyə.

JYÜL. Axı, mən müharibə istəmirəm.

BARAN. A-a-at!.. Siz istəmisiniz!.. Bəs, siz harda ölməyə hazırlaşsınız?

JYÜL. Öz!..

BARAN. Öz!.. Əlbəttə, öz!.. Bilirsiniz, siz kimsiz? Siz ürəyizin dərinində patsifistisiz, bitərəfsiz. Heç kim sizin obyektiv qabiliyyətinizi inkar etmir!.. Mən dünən lıdara heyətində də dedim ki, siz obyektiv məlumatların Napoleonusuz. Ancaq sizdə qəzəb, hiddət çatışmır! Perdriyeri də namizədliyini geri götürməyiniz nail olun! Mükəmməl bir kompaniya başlayın. Öz oxucularınızın sülh xülyalarını alt-üst edin! Onlara sübut edin ki, indi Fransanın mövcud olub-olmaması alman ordusunun gücündən, amerikanın hegemonluğundan aslıdır. Qoy, həyat onlar üçün ölümdən də qorxulu olsun!

JYÜL. (Fifiyə). Tez Sibilonu çağırın!

FIFI (telefonu dəstəyini götürərək). Sibilol! Tez gəlin!

BARAN. Sabah səhər saat onda lıdara heyəti tozədən yığışacaq. Pis olmazdı ki, o vaxta qədər siz öz təkliflərinizi bizə təqdim edəsiniz. (Qalxır.) Məni ötürmək lazım deyil. (Gedir.)

JYÜL. (otaqda var-gəl edə-edə). Görüm, sizin hamınız!..

Altıncı gəliş.

Jyül, Fifi, Sibilol.

JYÜL. Yaxın gəl.

SIBILO. Cənab Paloteni, mən istəyirəm sizə təşəkkür edim.

JYÜL. Sonra eləyarsan!

SIBILO. Heç ağılına gəlməzdi ki, siz mənim xahişimi belə tez yerinə yetirəcəksiz. Mən səhv etmişəm. Bundan sonra mən insanlara inanıram.

JYÜL. Nahaq yerə! Sən bizim qəzətdə heç nəyə yaramırsan! Sən beşinci səhifəni stolətin içində batırırsan!

SIBILO. Axı, cənab Paloteni!..

JYÜL. İkisindən biridir: sən ya qırmızılara satılmışsan, ya da daha alından heç nə gəlmir, başa düşürsən, heç nə!

SIBILO. And olsun Allaha ki, belə deyil!..

JYÜL. Sübut et!

SIBILO. Axı, necə?

JYÜL. Sabah mən Kommunist partiyasının əleyhinə kompaniyaya başlayıram. Biz iki-cü haftanın içində onları məhv etməliyik. Başa düşdün? Mənə zorba birisi lazımdır! Məni siyasi boks üzrə çempion lazımdır! Bayam sən buna qadirənsən?

SIBILO. Bəli!

JYÜL. Onda, bax, elə bu saat mənə dahiyənə bir ideya ver!

SIBILO. Lap indiyə!

JYÜL. Sənin əlli saniyənin var!

SIBILO. Dahiyənə ideyaya əlli saniyə?

JYÜL. Cəmi on beş saniyə qaldı.

SIBILO. (Moskva fəhəşlərinin sözləri və səfalətini) Şəkillərlə!

JYÜL. Azad olunmaq barədə əmrini götürə bilərsiniz!

SIBILO. Cənab Paloteni, yalvarıram sizə! Əgər mən işdən azad etsəniz, evə gedib, özümü asacağam!

JYÜL. Bu, elə də böyük bir bədbəxtlik olmayacaq!.. Yaxşı!.. Sabaha qədər sənə vaxt verirəm. Əgər sabah səhər saat onda sən bura dahiyənə bir ideya ilə gəlməsən, ümumiyyətlə, daha işə gəlməyə bilərsiniz.

SIBILO. Səhər saat onda?

JYÜL. Bütün gecə vaxtın var.

SIBILO. Siz o ideyanı alacağsınız, cənab Paloteni! Ancaq sizə bir şey deməliyəm!.. Mən daha insanlara inanmıram.

JYÜL. İnsanlara inanmırsan? Eybi yox, sənin işin üçün elə on yaxşıdır! Bundan sonra sən, bəlkə, doğrudan da dahiyənə bir ideya tapdın?

Pardə enir.

ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL.

Sibilonun mənzilində qonaq evi. Meşşan bir avadanlıq. Gecə.

Birinci gəliş.

Jorj, sonra Veronika.

Jorj pəncərədən içəri girir. Az qalır güldən yerə salsın, ancaq tez tutub, saxlayır. Fit sasi eşidilir. Jorj divara qışılır. Polis pəncərədən içəri boylanıb, əl fənorı ilə otağı işıqlandırır. Jorj nəfəsini qısaraq dayanıb. Polis gedir. Jorj asqırmaq istəyir. Ağzını açıb, burnunu tutur, çalxır ki, asqırmasın, amma mümkün olmur və asqırır.

VERONİKA (*kənardan*) Kimdi burda?

Jorj bir də asqırır. Sonra pəncərəyə tərəf atılıb, bir ayağını əsiyə çıxartır. Fit səsi isə lap yaxından eşidilir. Təzədən tələsik otağın dəriniyə gedir. Bu vaxt Veronika otağa daxil olur.

JORJ (*geri çəkilərək, arxasını divara dirəyir və əllərini qaldırır.*) Batdım...

VERONİKA. Kim batdı? (*Jorja baxır.*) Oğru!

JORJ. Hardadı? Hani oğru?

VERONİKA. Siz oğru deyilsiz?

JORJ. Xeyir! Mən sadəcə sizə qonaq gəlmişəm.

VERONİKA. Gecənin bu vaxtı?

JORJ. Bəli.

VERONİKA. Onda, bəs, əllərinizi niyə yuxarı qaldırmısınız?

JORJ. Çünki gecə vaxtıdır. Axı siz məni gözləmərdiz. Belə hallarda qonaq həmişə əllərini yuxarı qaldırır.

VERONİKA. Yaxşı da... Onda əllərinizi aşağı sala bilərsiniz.

JORJ. Birdən siz qorxduz?..

VERONİKA. Əyləşin.

İkisi də əyləşir.

Düz deyirsiniz, siz oğruya oxşamırsınız.

JORJ. Təşəkkür edirəm. Çox xoşdur ki, siz mənə etibar edirsiniz.

VERONİKA. Mən sizin əllərinizə etibar edirəm. Onlara baxan kimi, görürsən ki, heç nəyə yaramır. O saat hiss olunur ki, siz bu on barmaqla ömrünüzü də heç nə etməmişiz.

JORJ. Mən adətən dilimlə işləyirəm.

VERONİKA. Oğruların əli başqa cür olur.

JORJ (*taəcüblə*). Siz hardan bilirsiniz?

VERONİKA. Bir-iki dəfə məhkəmədə olmuşam.

JORJ. Bu münasibətlə mən sizi təbrik edə bilmərəm...

VERONİKA. Keçən il getmişdim... İndi mən teatr tənqidi ilə məşğulam.

JORJ. Siz jurnalistsiniz?

VERONİKA. Hə. Bəs, siz?

JORJ. Məni poeziya maraqlandırır...

VERONİKA. İndi nəylə məşğulsuz?

JORJ. Siz mənim sənətimi bilmək istəyirsiniz? Mənimki danışmaqtdır...

VERONİKA. Bəs, indi niyə susursuz?

JORJ. Söhbət üçün əlverişli mövzu yoxdur.

VERONİKA. Siz niyə bura gəlmisiz?

JORJ. Bunu sizə deyə bilməyəcəyəm. Ərinizi çəgürün.

VERONİKA. Mən ərdə deyiləm.

JORJ (*mizin üstündəki qəlyanları göstərərək*). Deməli, bu qəlyanları siz çəkirsiz?

VERONİKA. Atam çəkir.

JORJ. Onda, onu çəgürün.

VERONİKA. O, redaksiyadadır.

JORJ. A-a-a... Deməli, ikiniz də jurnalistsiniz?

VERONİKA. Hə. Ancaq ayrı-ayrı çəzətlərdə işləyirik.

JORJ. Burda başqa heç kim yoxdu?

VERONİKA. Nədi, utanırsız?

JORJ. Yox da... Haqqımızda söz-söhbət yarana bilər... Belə şeylər mənim xoşuma gəlir.

VERONİKA. Onda gedin. Atam gələndə qayıdarsız.

JORJ. Sağ olun. (*Könülsüz qalxır.*)

Əşikdən fit səsləri eşidilir.

(*Yenidən əyləşir.*) Əgər bu sizi narahat etmirsə, mən atanızı elə burda gözləyəyəm.

VERONİKA. Mənim bir narahatlığım yoxdu, ancaq getməliyəm. Mən sizi burda tək də qoya bilərəm. Amma yenə soruşmaq istəyirəm ki, bura niyə gəlmisiz?

JORJ. Əlbəttə, soruşun...

Pauza.

Çünki...

VERONİKA. Hə?

JORJ (*ayağını yerə döyə-döyə asqırır*). Çünki soyuqlamışam. Bu də mənim baş tutmayan proyektimin noticisidir!..

VERONİKA. Onda alın bunu, cib dasmalıdır.

JORJ. Mən əllərimi aşağı sala bilmirəm.

VERONİKA. Nədi, illic olmusuz?

JORJ. Yox. Mən əllərimi aşağı salsam, siz polis çağırırsız, ya da mizin yeşiyindən tapança çıxararsız.

VERONİKA. Balıq siz istəyirsiniz ki, mən əllərimi yuxarı qaldırım? (*Əllərini yuxarı qaldırır.*) Sizənin belə rəhəti?

JORJ (*yavaş-yavaş əllərini aşağı salaraq*). Yaxşı...

VERONİKA. İndi mənə cavab verə bilərsiniz?

JORJ. Nə cavab?

VERONİKA. Bir saatdır ki, mən sizdən soruşuam: bura nə üçün gəlmisiz?

JORJ. Bura nə üçün gəlmisəm? Səbəb çox sadədir. Ancaq zəhmət olmasa əllərinizi aşağı salın.

Veronika əllərini aşağı salır.

Bax, bəli!

VERONİKA. Əsədirəm sizi.

JORJ. Hayıf ki, atanız evdə deyil. Mən qadınlara pərəstis edirəm, eşq elan etməyi çox sevirəm, ancaq onlara izahat verməklə aram yoxdur.

VERONİKA. Qaribədi... Niyə?

JORJ. Çünki onlar heç nə başa düşmürlər. Məsəl üçün - ancaq mənim üçün ha... - desəm ki, mən dələduzəm, polis məni təqib edirdi, sizin pəncərə açıq idi, mən də girdim içəri, siz bunu başa düşə bilərsiniz?

VERONİKA. Burda başa düşməli nə var ki? Deməli, siz dələduzsuz, vəssalam!

JORJ. Siz elə ancaq bunu başa düşüdü?

VERONİKA. Hə, Bəyən, əsas bu deyil!

JORJ. Xeyr.

VERONİKA. Deməli, siz dələduz deyilsiz?

JORJ. Mən sizə dedim ki, dələduzam. Amma məsələ bunda deyil. Əsas məsələ odur ki, polis mənə təqib edir. Kişi bunu o saat başa düşərdi. (*Qəflətən qışqırır.*) Məni polis təqib edir.

VERONİKA. Qışqırmayın!

Pauza.

JORJ. İndi siz nə etmək istəyirsiniz?

VERONİKA. Pərdələri örtürəm. (*Pəncərə pərdələrini örtür.*)

JORJ. Bəs, sonra?

VERONİKA. Sonra heç nə.

JORJ. Bunu necə başa düşüm? Heç nə, yəni nə? Siz ağlaya bilərsiniz, yaxud o gündəni mənim başıma çırparsız. Bilirsiniz, atanız mənə necə cavab verərdi?

VERONİKA. «Bu saat polis çağıracağam».

JORJ (*yerindən sıçrayaraq*). Siz polis çağırmaq istəyirsiniz?

VERONİKA. Yox. Atam belə cavab verərdi.

JORJ. Bu - əsil kişi cavabı olardı.

VERONİKA. Ola bilər. Onda sizin o əllərinizi çoxdan qandal vurulardı.

JORJ. Yox...

VERONİKA. Siz buna əminsiz?

JORJ. Bəli. Mən kişiləri inandıra bilirəm. Çünki onların məntiqi var. Bu da mənə kömək edir. Amma sizin məntiqiniz hansı? Hansı sizin tədbirli düşüncəniz? Əgər mən sizi düz başa düşdümsə, polis çağırmaq istəmərsiz ki, mənə tutsunlar?

VERONİKA. Məni düz başa düşməsiz.

JORJ. Elə buna görə də siz mənə tutduraçaqsız. Etiraz etməyin. Bütün qadınlar kimi, sizin də hissiyyəti güclüdür, fikrinizi isə tez-tez dəyişirsiniz. Məna gülümsəyirsiniz, amma birdən-birə heç nədən qorxub qışqıra bilərsiniz.

VERONİKA. Mən sizi görəndə qışqırdım?

JORJ. Elə mən də bunu deyirəm də. Hələ qışqırmamısınız, deməli, qışqırmağınız iradəlidir. Mən qadınları tanıyıram. Əgər qışqırmaq imkanı varsa, gec, ya tez, qışqıracaqlar. Polis qapını döyən kimi, başlayacaqsız qışqırmağa.

Qapı döyülür. Səs: «Polisdir!»

Məni gizlədin!

VERONİKA. Keçin ora.

Jorj qonşu otağa qaçır. Veronika qapını açır. Hoble içəri boylanır.

İkinci gəliş.

Veronika, Hoble.

HOBLE. Siz qarayanız, boyu bir metr yetmiş səkkiz santimetr bir kişi görməmişiz?

VERONİKA. Xeyr.

HOBLE. Elə, belə də bilirəm. (*Gedir.*)

Veronika qapını bağlayır.

Üçüncü gəliş.

Veronika, Jorj.

VERONİKA. Çıxa bilərsiniz.

Jorj qırmızı adyala bürünmüş halda otağa daxil olur. Veronika gülür.

JORJ (*part*). Nəyə gülürsüz? Mən donmuşam. Qızışmaq istəyirdim. (*Oturur.*) Onu aldatdız.

VERONİKA. Narazısınız? Siz ömrümdə heç kimi aldatmamısınız?

JORJ. Mən - bəzə!.. Mən dələduzam. Ancaq bütün təmiz adamlar sizin kimi etsəydi, onda...

VERONİKA. Onda, nə?

JORJ. İctimai quruluş necə olardı?

VERONİKA. Bax, bu - mənə qətiyyətlə maraqlandırmır! Polisdən də xoşum gəlmir.

JORJ. Polisdən xoşunuz gəlmir? Siz nədi, oğrusuz? Kleptomansız?

VERONİKA. Mən sizə dedim ki, jurnalistəm.

JORJ. Onda siz gərək polisi sevsiniz. Bütün təmiz adamlar polisi sevir.

VERONİKA. Nəyə görə?

JORJ. Çünki polis onları qoruyur.

VERONİKA. Qoruyur. Keçən həftə onlar mənə... (*Qolumu çırmlayış göstərir.*) Bu qançırları görürsüz?

JORJ. Sahv səhəblər?

VERONİKA. Yox.

JORJ. Deməli, nəyə etmisiz?

VERONİKA. Nümayişə çıxmışdım.

JORJ. Niyə?

VERONİKA. Etiraz edirdiik.

JORJ. Qoribadır. Bizim ikimizdən hansımız etiraz etməliyə? Əlbəttə, mən, amma mən etiraz etmərəm. Ömrümdə nümayişə qoşulmamışam. İndi də, mənə həbsxana, edam gözlədiyi bir vaxtda, mən həyatı olduğu kimi qəbul edirəm. Sizin iyirmi yaşınız var, nə istəsəz - eləy bilərsiniz, necə istəsəz - yaşaya bilərsiniz, amma siz narazısınız. (*Sübhəlanarək.*) Bura baxın, siz - qırmızılardansız?

VERONİKA. Çəhrayılardan.

JORJ. Bəs, atanız? Bu, onun xoşuna gəlir?

VERONİKA. Yox. O «Suar-a-Pari»də işləyir.

JORJ. Bax, bu başqa məsələ! «Suar-a-Pari» mənim sevimli qəzetimdir. Atanız həqiqətən təmiz adamdır. Yəqin o, əsil insan kimi düşünür. Amma siz burnunuzun ucundan uzağı görmürsüz. Mən götür-qoy eləməyi bacarıram, gələcəyi görürəm. İnsanı xilas etmək əzmi, yaşamaqda ona kömək etmək lazımdır. Siz heç fikirləşmişiz ki, sabah mənim başıma nə gələcək?

VERONİKA. Yəqin, yəni dələduzluğa başlayacaqsız.

JORJ. Tapmadız!

VERONİKA. Balko siz təmiz adam olmağa hazırlaşsınız?

JORJ. Yox, mən bunu demirəm. Ona görə tapmadız ki, daha mənim öyrə işlərlə məşğul olmağa imkanın yoxdur. Dələduz üçün dövrüydə olan kapital lazımdır. İki yaxşı kastyum, smoking, beş-altı köynək, üç cüt ayaqqabı, bir dəstə seçmə qalstuk, qızıldan da sancağı, bir dənə də əsil dəridən portfel. Mənimki isə əynimdəki bu nimdaş paltarlar, cibəndə də bir çəpik yox!.. Mən bu görkəmdə bir böyük bank müdirinin qəbuluna gedə bilərəm?

VERONİKA. Mən sizə bir az pul verə bilərəm...

JORJ. Heç vaxt! Pul - müqəddəs şeydi! Mən onları heç vaxt ələ-bələ qəbul etmirəm, mən onları götürürəm!

VERONİKA. Məndən də götürün.

JORJ. Sizdən götürə bilmərəm, çünki onu siz özünüzdə məna verirsiniz. *(Gözlənilmədən.)* Qulaq asın, mənim işgüzar bir təklifim var. Mən sizə müsahibə verməyə razıyam.

VERONİKA. Siz - mənə?

JORJ. Axı, siz jurnalistsiniz. Suallarınızı verin.

VERONİKA. Nə barədə?

JORJ. Mənim sənətim haqqında.

VERONİKA. Axı, mən sizə dedim ki, teatrda məşğul olurlar. Bir də ki, mənim qəzetim dələduzlarla maraqlanırm.

JORJ. Başa düşdüm: progressçilərin qəzetidir. Başdan-başə atalət.

Pausa.

Mən Jorj de Valerayam.

VERONİKA *(bu adı eşitmək ona təsir edir).* Siz?

JORJ. Bəli, böyük Jorj de Valera. Sizin qəzetiniz kəsibdi, bilərəm. Sizdən çox olmayacağam. İki kastyum, üç dənə köynək, üç qalstuk, iki dənə də ayaqqabı, vəssalam. *(Ayağa qalxıb söyləməyə başlayır.)* 1917-ci ildə Moskvada yaşlı kazakla gənc rahibənin bir uşağı dünyaya gəldi. Hamı ələ bidirdi, o uşaq ölü doğulub, ancaq mən...

VERONİKA. Bəsdir!

JORJ. Bu sizin üçün maraqlı deyil?

VERONİKA. Mən sizə dedim ki, gəlməliyəm. Mənim vaxtım yoxdur.

JORJ. Bəs, nə zaman qayıdacaqsız?

VERONİKA. Məni dələduzlar, hətta dahi dələduzlar da maraqlandırdı.

Açılan qapının səsi gəlir.

JORJ. Bu kimdi?

VERONİKA. Atam. O sizi görə, polis çağıracaq. Gizlənin.

Jorj otaqdan çıxır.

Dördüncü gəlli.

Veronika, Sibilo.

SIBILO. Sən hələ evdəsən?

VERONİKA. İndi gedirəm. Bilmirdim ki, sən belə tez gələcəksən.

SIBILO *(kədərlilə).* Mən də bilmirdim...

VERONİKA. Sənə bir şey deməliyəm...

SIBILO. Alçaqlar...

VERONİKA. Kimi söylərsən?

SIBILO. Hamısını! İçməyə bir şey ver!

VERONİKA. Sənə olmaz.

SIBILO. Cəhənnəmə olmaz! Ver, dedim!

VERONİKA *(qədsiz daldurur).* Təsəvvür et ki...

SIBILO. Nankorlar! Qəddarlar! Alçaqlar! Biz hamımız bəlayiql!

VERONİKA. Bir saat bundan qabaq...

SIBILO. Mən istədim ki, it olum. It bilir ki, sadəqət nədir, məhəbbət nədir. Yox, itlər də axmaqdı - insanları sevirlər. Mən pişik olmaq istədim! Yox, pişiklər də insanlara oxşayırlar. Mən köpək balığı olmaq istədim, gəminin ardınca üzüm, dənizçiləri də bir-bir parçalayıb yeyim!

VERONİKA. Axı, nə olub?

SIBILO. Məni bayıra atdılar!..

VERONİKA. Sən ayda iki dəfə bayıra atırlar.

SIBILO. Yox, bu dəfə doğrudan da belədi. Ömrümün on ilini kommunistlərin işfəsanə hətə etmişəm. Har dəfə də nə bəşirdimsə, onu təpəzə susurlara oxuculara təqdim etmişim. Diksmuydada sabotajı kim fikirləşib quraşdırdı? Dövlət əleyhinə qəsd kim uydurdu? Bəs, poçt göyçənləri ilə olan əhvalat? Mən!.. Hamısını mən!.. On ildir mən Berlindən tutmuş Sayqonacan hər şeydən yazıb, Avropanı müdafiə edirəm. Mən vətənlilərin atasını yandırdım! Çini inkar etdim! Sovet ordusunu təyyarələri-tankları ilə birlikdə məhv etdim! Nəticəsi nə oldu? İnsan nankorluğu! Palotən məni küçəyə atdı!..

VERONİKA *(biganə).* Səhəb təzədən sənə geri çağıracaq.

SIBILO. Yox. Artıq hər şey bitdi. Onlara dahi lazımdır. Mən isə adı adamam. On il mən onlara can-başla xidmət etmişəm. Qazancın nə olub? Dəlimalı vurulan tapıqlı *(Qəflətlən).* Amma fikirləşsən, heç kommunistlər mənə bir pişik də etməyib!..

VERONİKA. Deyəsən, həttə sən də gözələrin açılmağa başlayıb...

SIBILO. Yox, yox, sən məni öz yolundan döndərə bilməzsən, daha gecdir. Mən insan layəqətini çox qiymətləndirirəm. Ancaq bax, bu da insan layəqəti! Məni bir cibgiri kimi çəlbə atdılar! Məni! Qoca professional jurnalist! Küçənin ortasına! Özü də təqəddüsdü! Gərək belə yazaydım, hə? «Sovet İttifaqında qocaların təqəddü almaq hüququ yoxdur». *(Güzgüyə baxaraq, ağ saçlarını göstərir.)* Sovet qocalarının ağ saçlarından ələ seylər yazmaq olar!..

VERONİKA. Mən oxumuşam ki, orda bütün qocalar təqəddü alır.

SIBILO. Nə olsun? Səs salmaq! Qoy, bir az fikirləşim... Yox, bu qocalar səhəbtə yararım. Oxucu deyəcək ki, yaxşı, ruslar təqəddü almır, amma almanları niyə silahlandırmaq lazımdır? Başa düşürsən... Ancaq almanları silahlandırmaq vacibdir!.. Niyə, hə? Bunu sən nəyə əsaslandırıla bilərsən?

VERONİKA. Heç nə ilə.

SIBILO. Yox, lazımdır. Almanyanı silahlandırmaq lazımdır. Yaponiyanı da!.. Bütün dünyanı! Bəsdir, mənə ələ saldılar! Qoy, hamı gəbarsin!

VERONİKA. Bəs, sən?

SIBILO. Ələ mən də! Daha da yaxşı! Mühəribəyə eşq olsum!

Öskürməyə başlayır.

VERONİKA (*qədəhi ona verir*). Bilirsən... bir yoldan ötən... avara... məndən xahiş etdi ki, gecəni burada qılsın... Mən də icazə verdim.

SİBİLO. Sən dəli olmsun? Tez polisə zəng et!

VERONİKA. Yox, mənim ona yazığım gəlir.

SİBİLO. Bəlkə, nəşə oğurlayıb? Onda onu həbs etmək lazımdır.

VERONİKA. O, oğru deyil. Mən səndən xahiş edirəm, onda işin olmasın. Səhər özü çıxıb gedəcək.

SİBİLO. Ya xəşi, cəhənnəmə ki, qalır, qalsın! Ancaq səs salmasın! Mən fikirləşməliyəm! İşdə qalmaq üçün, dahiyənə bir ideya tapmalıyam!

VERONİKA (*qonşu otaqda Jorja tərəf*). Eşitdiz? Atamın işləməyinə mane olmayın! (*Gedir.*)

Beşinci gəliş.

Sibilo tək.

SİBİLO. İndi mən hardan tapım o ideyanı? Rus fahişələrini təklif etdim, özü də şakillərlə - istəmədilər. Başqa nə fikirləşib tapa bilərəm? Sui-qəsd?.. Terror?.. (*Hər sözdən sonra fikirləşir və başını bulayır, yarı kl, yox.*) Aclıq?.. Bundan nə qədər yazmaq olar? Köhnəlib... 1917-ci ildən sonra elə eyni sözlərdi... (*Qəzetləri nəzərdən keçirir.*) Nekrasov qaçıb. (*Oxuyur.*) Təfərrüatı yoxdur. Kimsə bundan yaxşıca qazanacaq! Ancaq mən yox, kimsə, bir başqa! (*Yenidən fikirləşir.*) Təxribat?.. Çevrilis?..

Jorj bərkədən asqırır.

Sakit işləməyə də qoymurlar! Sui-qəsd?.. Terror?.. Bəlkə o biri ucundan başlayıb, bir şey yazacaq? Qərб mədəniyyəti?.. Avropanın missiyası?.. Mənavi azadlıq?..

Jorj yenə asqırır.

Ey, səsinizi kəsin orda! (*Yenidən fikirləşir.*) Şakillərlə sui-qəsd?.. Bəlkə, şakilsiz sui-qəsd?..

Jorj asqırır.

Yox, mən bu alçağı öldürəcəyəm!

Jorj yenidən asqırır və səhnə arxasında: «- Lənət şeytana!» deyir.

(*Qəzəb içində.*) Belə oldu? Onda bitdi daha! (*Telefonun dəstəyini qaldırır.*) Danışan Rene Sibilodur, jurnalist. Qulden küçəsi, otuz, birinci mərtəbə. Mənim mənzilimə şübhəli bir şəxs girib, polis göndərin!

Jorj qapının ağzında qulaq asır, sonra otağa girir.

Altıncı gəliş.

Sibilo, Jorj.

JORJ. Siz həqiqətən düz adamsız! İcazə verin sizin əlinizi sıxım. (*İrəliləyərək əlini uzadır.*)

SİBİLO (*geri sıçrayaraq*). Kömək edin!..

JORJ (*oman üstünə atılır*). Yavaş olun!.. Yavaş!.. (*Əli ilə Sibilonun ağzını qapayır.*) Bəyəm mən qatib oxşayıram? Bu - faciəvi bir anlaşmazlıqdır. Mən sizə valeh olmuşam, amma ələ bilirsiniz ki, sizi öldürəcəyəm? Siz gərək bu qəlp liberallar üçün nümunə olasız! Onlar məsuliyyət hissini tamamilə unudublar. Qorxmayın, mən qaçmıyacağam. Mən sizə şəhərtə gətirəcəyəm. Sabah bütün qəzetlər yazacaq ki, mən sizin evinizdə həbs edilib. Siz mənə inanırsız?

Sibilo ancaq başını tərpedə bilir.

(*Onu buraxır.*) İndi isə icazə verin təmiz bir insana baxa-baxa həzz alın.

Pausa.

Əgər mən sizə desəm ki, polisən təqibindən itihah etmək istəyirdim... **SİBİLO**. Məni rəhmətdən etməyə çalışmayın!..

JORJ. Çox yaxşı. Onda mən cibimdən bir həbb çıxarıb işəmə, meyitim də sizin ayaqlarınızın altına serilsə, nə deyərsiz?

SİBİLO. Deyərəm ki, cinayətkar həqiqətə layiq cəzayı aldı.

JORJ. O saat görünür ki, siz səhv ideyalardan uzaqsız! «Cinayətkarlığın sosial şərait yaradır» deyənlərdən!..

SİBİLO. Cinayətkar - cinayətkardır!

JORJ. Əh!.. Ah, mən öz bəxtsiz uşaqlığım!.. Mən bu barədə danışıb, sizi həyəcanlandırmıya cürət etmədim. Nə fərqi var ki, mən birinci dünya müharibəsinin qurbanıyam?.. Ya rus inqilabının?.. Ya da kapitalizmin?..

SİBİLO. Başqa cür qurbanlar da var. Məsəl üçün, mən. Ancaq mən oğru deyiləm.

JORJ. Sizin bütün suallara cavabınız var. Sizin əqidəniz dönməzdir!

SİBİLO. Bədsir! Bu boş sözlərə qulaq asmağa mənim vaxtım yoxdur. Hələ ki, polis gəlməyib, keçin o biri otağa.

JORJ. Birəə kəlmə, sonra gedirəm. Siz düz adamsız, mən isə dələduzəm. Ancaq biz sizinlə bir nöqtədə birləşirik. İkimiz də kommunizmi itihah edirik. İkimiz də şəxsi mülkiyyətə hörmətli yanasırıq.

SİBİLO. Siz şəxsi mülkiyyətə hörmət edirsiniz?

JORJ. Necə hörmət etməyə bilərəm? Mən şəxsi mülkiyyətə yaşayıram də!.. Bilirəm, nə cavab verəcəksiz... Əlbəttə, mən zaman-zaman... kapitalıların... yerini dəyişmişəm... Ancaq nə olsun? Bu, hətta qayda-qanunun saxlanmasına kömək edir. Əgər oğrular olmasaydı, polisən mövcudluğuna bəraət qazandıрмаq olardı? Sizin qızınız məni xilas etmək istəyirdi, siz isə məni həbs edərdiniz... Ancaq inanın, siz mənə qat-qat yaxınsız. İndi isə icazə verin əməli nəticələrə keçək. Mən tamamilə əminəm ki, biz sizinlə bir yerdə çalışmalıyıq.

SİBİLO. Sizinlə bir yerdə? Aqlınızı itirmissiz-nədir?

JORJ. Mən sizə çox gərək ola bilərəm

SİBİLO. Siz - mənə?

JORJ. Qızınıza dediklərinizin hamısını eşitdim. Siz dahiyənə ideya axtarırsız. Belə deyil? Buyurun, mən sizə o cür ideya verə bilərəm!

SIBILO. Siz? Siz ideya verəcəksiz? Kommunizm ilə mübarizə üçün? Sizin heç belə şeylərdən başınız çıxır?

JORJ. Dələduzun görək hər şeydən başı çıxısın.

SIBILO. Yaxşı, deyin görək o ideyanı! Amma tez eləyin! Əvəzində mən də polisə bir-iki yaxşı söz deyərəm... sizin barədə...

JORJ. Yox, bu mümkündür deyil.

SIBILO. Niyə?

JORJ. Mən sizə o vaxt görək ola bilərəm ki, azad, səərbət ölüm.

SIBILO. Axı, polis...

JORJ. Polis indi gələcək. İki-üç dəqiqə qalıb... Hələ vaxt var ki, özüm barədə sizə bir-iki kəlmə deyim. Mən atadan da, anadan da yetiməm. Uşaq çağlarımdan etibarən mənim qarşımda iki yol var idi: ya dahi olmaq, ya da məhv olmaq. Cənab Sibilo, mən öz dahiliyimlə fəxr etmərəm. Bu, sadəcə olaraq, mənim xüsusiyyətimdir. Siz necə düz adamsızsa, mən də eləcə dahiyəm. Siz haçansa fikirləşmisiz ki, düzliklə, təmizliklə dahilik bir yerdə olanda hansı gücə malik ola bilər? Bir tərəfdən dahinin ilhamı və o biri tərəfdən də təmiz insanın mənəni, inadkarlığı!.. Mənim nə qədər desəz, ideyam var! Ancaq sabrım çatmır. Sizin isə ideyanız yoxdur. İdeyalrı sizə idarə edir. Siz düz adamsız, işləməyi də bacarırsız. Biz bir yerdə bütün dünyanın sahibi olara bilərik! Təsəvvür edin ki, mənim dahiyənə ideyalarımı sizin ağılınızə gəlib! Bütün dünyanı özünüə təslim edə bilərsiniz!

Qapının zəngi çalır. Sibilo, ələ bil, tilsimə düşüb, tərənəm, sonra birdən yerindən sıçrayır.

SIBILO. Bu...

JORJ. Hə... İndi özünüə qərar verin. Əgər siz məni onlara versəz, bütün gecəni yatmayacaqsız, fikirləşəcəksiz, ancaq mənası yoxdur, ağılınızə heç bir ideya gəlməyəcəz, səhər də sizi işdən qovacaqlar. Yox, əgər məni xilas etsəz, varlı, məşhur olacaqsız!.. Yaddan çıxarmayın ki, mən dahiyəm.

SIBILO. Axı, mən hardan bilim ki, siz həqiqətən dahisiz?

JORJ. Polis inspektorundan soruşa bilərsiniz. *(Mizin üstündən qazət götürüb, qonşu otağa keçir.)*

Sibilo çəl qapısını açır.

Yeddinci gəlib.

Sibilo, Hoble.

HOBLE. Cənab Sibilo?

SIBILO. Bəli, mənəm.

HOBLE. O, hardadır?

SIBILO. Kim?

HOBLE. Jorj de Valera.

SIBILO. *(bu ad ona çox təsir edir.)* Siz Jorj de Valerani axtarırsız?

HOBLE. Hə. Ancaq mən tamami ümidisəm ki, haçansa onu tapıb tuta biləcəyəm. Balıq kimi sürüşüb əlimdən çıxır. İcazə verin oturma. *(Otağı gizləndir keçir.)* Royalınzə yoxdur. Bu yaxşıdır.

SIBILO. Sizin royaldan xoşunuz gəlmir?

HOBLE. Mən onu həddən artıq tez-tez görürəm.

SIBILO. Harda?

HOBLE. Varlıların evində. İcazənizlə özümü təqdim edim: polis inspektoru Hoble.

SIBILO. Çox şadam.

HOBLE. Eviniz xoşuma gəlir... Avadanlığınız da mənimki kimidir. Bu mənzərə də xoşuma gəlir. *(Barnağı ilə divardan asılmış şəkili göstərir.)* Kim çəkib?

SIBILO. Sadəcə, surətdir.

HOBLE. Elə o yaxşıdır də. Orijinallardan zəhləm gedir. Onlar varlıların evini bəzəyir.

SIBILO. Mən bunu asmışam ki, divarın çürüntüsü görünməsin. Ota dandan da axır.

HOBLE. Bizdə də dandan su axır.

Jorj o biri otaqda asılır.

O nəydi elə?

SIBILO. Qonşudu. Nəmişliyin ucbatından həmişə zökəmdim...

HOBLE. Hə... Onu yaxşı başa düşürəm. Mən də ələ eyzən soyuqlayıram... Sizin eviniz çox xoşuma gəlir. Ələ bilərəm əz evimdəyəm. Zəngin mənzillər lap zəhləmi təküb. Mənim ixtisasım - bəylik əferistlər, dələduzlardır. Təsəvvür edə bilməzsiz ki, mən necə mənzillərdə oluram!.. Orularda, görək, dal ləyaqətdən keçsən, royalların, palmaların yanında dayanıb, gözəlyəsən!.. Görək özündən müştəbəh qadınların, arvad kimi otir iyi verən kişilərin özünə gülməyəsən!.. Onlar mənimlə ələ raftar edirlər, ələ bil, nökrərləyəm.

SIBILO. Bəyəm siz onları yerində oturma bilmərsiz?

HOBLE. Onlar ələ öz yerlərindədir də!.. Yerində olmayan mənim!.. Mənim, ümumiyyətlə, heç yerim yoxdur. Ələqərəz, siz özünüə də belə şeyləri yaxşı bilərsiniz.

SIBILO. Mən? Mən hər gün məcburam ki, redaktorun ayağını öpüm.

HOBLE. Bəs, mən? Mən də məcburam ki, gündə min dəfə polis rəisinin ayağını öpüm. Bilərsiz, siz o saat niyə mənim xoşuma gəldiz? Bura - ləyaqətli gözəran sürən sadə bir zəhlətkeşin evidir. O saat hiss olunur ki, hərdən bir sizin də dahınıza tapıq vururlar. Axır ki, mən öz tayıma rast gəldim... Görkəminiz də deyir ki, siz də mənim kimi ayda altmış min alırsız.

SIBILO. Yetmiş min.

HOBLE. Altmışla yetmiş ələ eyni şeydir də... Əgər siz yüz min alsaydız, onda başqa çür olardı. *(Hissə qapılaraq.)* Yazıq cənab Sibilo!..

SIBILO. Yazıq cənab inspektor!..

Ələ tutuşurlar.

HOBLE. Biz bir-birimizi başa düşürük, hə? Kəsibçiliğimizi də, böyüklüyümüzü də. Bir az içək!

SIBILO. Məmnuniyyətlə!

Qəsdahləri doldurub, içirlər.

HOBLE. Qərb mədəniyyətini qoruyanların şərəfinə!

SIBILO. Varlıları müdafiə edən, ancaq onları qətiyyətlə sevməyənlərin şərafətini Yeri düşmüşkən, bəlkə sizdə bir ideya var?

HOBLE. İdeya?

SIBILO. Hə. Kommunizmi məhv etmək barədə.

HOBLE. A-a-a... Deməli, təbliğat şöbəsində işləyirsiniz! Siz heç zaman öz ideyanızı tapa bilməyəcəksiz. Ona görə ki, hiyləgər deyilsiz! Necə ki, mən heç vaxt Valerani tuta bilməyəcəyəm!..

SIBILO. Yəni o belə bicdi?

HOBLE. O? Əgər mən gurultulu sözlərdən qaçmasaydım, deyirdim ki, o, dahidir! Söz düşmüşkən, deyirdiz ki, o sizin mənzildə gizləlib...

SIBILO. Mən?.. Mən dedim ki, kimsə...

HOBLE. Bu, ödur. Əgər o burda olubsa... məntiqə görə, elə indi də burda olmalıdır... Mən hər tərəfə adamlarımı düzmüşəm. Ancaq siz görürsüz də, mən onun haqqında necə yüksək fikirdəyəm. Ona görə də mənzilinizi axtarmayaçam. Yüz faiz əminəm ki, o, artıq aradan çıxıb. Allah bilir, indi hardadı, özünü də kim qələmə verir. Bəlkə o, elə sizsiz?

SIBILO. Mən?

HOBLE. Zərəfat edirəm. İndi isə mənim hesabatım üçün bir neçə kəlmə deyin. (*Dəfərcasına yazmağa başlayır.*) Siz onu görən kimi polisə zəng etdiz, o da vaxt tapıb qaçdı...

SIBILO. Mən... Necə deyirlər...

HOBLE. Hər şey qaydasındadı. Bizim bu xoş görüşümüz heç vaxt yadımdan çıxmayacaq. Biz gərək yenə görüşək.

SIBILO. Mənim üçün də xoş olar.

HOBLE. Mən vaxt tapıb sizə zəng edərdəm. Əgər boş bir axşam olsa, bir yerdə kinoya gedərik. Qartmış subaylar kimi.

Əl tutuşurlar. Hoble gedir.

Səkkizinci gəliş.

Sibilo, Jorj.

Sibilo qonşu otağın qapısını açır. Əlində qəzet tumuş Jorj otağa daxil olur.

SIBILO. Tez eləyin, ideyanı verin, özünüz də çıxıb gedin.

JORJ. Yox.

SIBILO. Necə yəni yox?

JORJ. Mənsiz mənim ideyam necə ola bilər? Biz gərək bir yerdə olaq.

SIBILO. Onda siz mənə lazım deyilsiz. Xoş gəldiz!

JORJ. Atacan, eşitdin inspektor sənə nə dedi? Mən dahiyəm!

SIBILO. Yaxşı, indi nə edək?

JORJ. Polis sizin küçədən gedəcəm, mən sənənin yanında qalacağam.

SIBILO. Bəs, sonra? Sonra bizdən nə aparacaqsız?

JORJ. Heç nə.

SIBILO. Yaxşı, qalın...

Paüza.

Bəs, sizin ideyanız hansı?

JORJ (*tələsmədən özünə bir bədə çıxır üzür, Sibilonun qolyanlarından birini döldəraraq, qəzeti qarşısına qoyur*). Bax, mənim ideyam belədi...

Pərdə bağlanır.

DÖRDÜNCÜ ŞƏKİL

Palotenin kabineti.

Birinci gəliş.

Paloten, Tavernye, Periqor, Fifi.

JYÜL. Saat neçədir?

TAVERNYE. Ona iki dəqiqə qalıb.

JYÜL. Sibilo hələ gəlməyib?

TAVERNYE. Yox.

JYÜL. Amma həmişə vaxtından əvvəl gəlirdi.

Telefon zəng çalır.

FİFİ. Alo!.. Bəli, cənab sədr! (*Jyüls.*) İdarə heyəti yığılıb. Soruşur ki, yəni nə var?

JYÜL. Yəni nə var? Qoy, cəhənnəm olsunlar!

FİFİ. Cənab sədr, o tipografiyaya getdi...

JYÜL. Dayan... Ona de ki, yaxşı bir sürpriz hazırlayram.

FİFİ. Özü də xahiş etdi deyim ki, sizə gözəl bir sürpriz hazırlayır.

JYÜL. Simicini biri simicil.. Sürpriz istəyir!.. (*Fifyz.*) Tez elə, Sibilonu çağır!

FİFİ (*yenə telefonun dəstəyini qaldırır*). Sibilonu redaktor çağırır! (*Jyüls.*) Hələ gəlməyib...

JYÜL. Saat neçədir?

FİFİ. On birə beş dəqiqə işləyib.

JYÜL. Onun başına bir oyun açım kıl..

Telefon zəng çalır. Fifi dəstəyi qaldırır.

Sibilonur?

FİFİ. Bəli, cənab nazir! (*Jyüls.*) Daxili işlər naziridir. Soruşur ki, təzə nə xəbər var?

JYÜL. Mən yoxam!.. Ancaq de ki, onun üçün sürpriz hazırlayram.

FİFİ. Redaktor indiçə çıxdı. Ancaq xahiş etdi deyim ki, sizin üçün yaxşı sürpriz hazırlayır. Oldu, cənab nazir. (*Jyüls.*) Bir saatdan sonra sizə zəng edəcək.

JYÜL. Sibilo hardadır? Evlərinə zəng elə!

FİFİ (*telefon nömrəsini yığır*). Heç kim cavab vermirdi.

JYÜL. Qovacağam onu! Gizlənirsə, deməli, heç nə fikirləşib, tapıb bilməyib. Onu kimlə əvəz edim?

TAVERNYE. Tyerri-Molnye ilə.

JYÜL. Yox, o yaramır.

TAVERNİYE. Niyə? O ki, çox savadlı adamdı, özü də kommunizmdən çox qoxur!

JYÜL. Ancaq başqalarında həmin qorxunu yarada bilmir!.. Bu yaxınlarda iki nəfər onun məqaləsini oxuyandan sonra, Kommunist partiyasına daxil olub!..

Pauza.

Nekrasovdan nə xəbər var?

PERİQOR. Güya Romadadır.

JYÜL. Romada? Onda, daha biza bir şey qalmayacaq!.. Xristian demokrətlərin özləri onu sıxıb, suyunu çıxaraçaqlar!

TAVERNİYE. Ancaq SİTA təkbiz verib: Nekrasov Kırmda istirahət edir.

JYÜL. Hə? Onda, hələ ki, yaxşıdır bunu, onun haqqında heç nə yazmayaq.

Telefon zəng çalır.

FİFİ (*dəstəyi götürərək*). Hə! Tez!.. Tez gəlsin! (*Jyülə.*) Sibilol!..

JYÜL. Axırı ki! Siz gedə bilərsiniz.

İkinci gəliş.

Jyül, Sibilu və Jorj. Jorj əyninə təzə kastyum geyib və əlində kiçik çamadan tutub.

JYÜL. Bilirsən, səni necə gözləyirəm?..

SİBİLO. Bağışlayın, ancaq...
JYÜL. Bu kimdi belə?

SİBİLO. Adam...
JYÜL. Görürəm adamı...
SİBİLO. İndi siza deyəcəyəm...
JYÜL. Salam!

JYÜL. Görürəm adamı...
SİBİLO. İndi siza deyəcəyəm...
JYÜL. Salam!

JYÜL. Görürəm adamı...
SİBİLO. İndi siza deyəcəyəm...
JYÜL. Salam!

JYÜL. Görürəm adamı...
SİBİLO. İndi siza deyəcəyəm...
JYÜL. Salam!

JYÜL. Görürəm adamı...
SİBİLO. İndi siza deyəcəyəm...
JYÜL. Salam!

Jorj cavab vermir.

Kardı?

SİBİLO. O, fransızca başa düşmür.

JYÜL (*əli ilə stulu göstərərək*). Əyləşin!

Jorj tərponmır.

Əlimi də görmür?

Jorj üzərində iri hərflərlə «Nekrasov itib» yazılmış qəzeti götürür.

Bəs, qəzet oxuyur ki?..

SİBİLO. Yox, əskillərə baxır.

JYÜL. Nədu?

SİBİLO. Nə?

JYÜL. Həmi sənin ideyan?

SİBİLO. Hə, ideya...
 Pauza.

Heç bilmirəm nə edim?..

JYÜL. Bir şey fikirləşib, tapa bilmədin?

Jorj işarə ilə Sibilonu başa salır ki, nə desin.

SİBİLO. Necə tapa bilmədin? Əlbəttə, tapdım!

JYÜL. Amma sir-sifətdən bunu demək olmaz...
SİBİLO. Bilirəm...
 Jorj yenə işarələr edir.

Jorj yenə işarələr edir.

Yəni demək istəyirəm ki... yox... Elə deyil...
JYÜL. Heç olmasa, yaxşı bir ideyadı?

Jorj eləcə işarələr edir.

SİBİLO. Çox yaxşıdır!..
JYÜL. Bəs, niyə burnunu sallamısan? Qərribə adamsan. Niyə susursan? A-a-a, məaş məsləsi? Bura bax, ağər ideyan yaxşıdırsa, məaşını artıracağam. Də, görüml!

SİBİLO (*Jorjun işarələrinə baxaraq, onu göstərir*). Bude!..
JYÜL. Nə bude?
SİBİLO. Ol...
JYÜL (*heç nə başa düşməyərək*). O - nə?
SİBİLO. İdeya!
JYÜL (*Jorju göstərir*). Sənin ideyan budur? Kimdir bu?
SİBİLO. Xaricdən gəlib.
JYÜL. Milləti nədir?
SİBİLO. Sovet adamı!..
JYÜL. Sovet adamı?
SİBİLO. O, məmurdur. Dəmir pərdəni yarıb gəlib...
JYÜL. Böyük məmurdur?

SİBİLO (*Jorjun işarələrinə baxaraq, onu göstərir*). Bude!..

JYÜL. Nə bude?

SİBİLO. Ol...

JYÜL (*heç nə başa düşməyərək*). O - nə?

SİBİLO. İdeya!

JYÜL (*Jorju göstərir*). Sənin ideyan budur? Kimdir bu?

SİBİLO. Xaricdən gəlib.

JYÜL. Milləti nədir?

SİBİLO. Sovet adamı!..

JYÜL. Sovet adamı?

SİBİLO. O, məmurdur. Dəmir pərdəni yarıb gəlib...

JYÜL. Böyük məmurdur?

Jorj Sibiloya işarə edir, yəni ki, hə.

SİBİLO. Bəli! (*Dəhşət içində*). Yəni... yox!.. Orta səviyyəli... Orta... bəlkə, bir az da aşağı... Bir sözlə, kiçik məmurdur.

JYÜL. Mənim nəyimə lazımdır kiçik sovet məmur ki, onu dartıb bura gətirmisən?

SİBİLO. Heç özüm də bilmirəm...

Jorj hiddətlə işarələr edir.

Fikirləşirdim ki, özü... sizə... bəlkə, maraqlı bir şey dedim...

JYÜL. Nə? Nə deyəcək məna? Necə gözəl traktorları var? Ya tozsovuran məşin düzəldiblər? Mən sənə dedim ki, böyük bir kompaniya başlayıram!.. Sən

də mənasız bir fikirlə yanıma gəlirsən? Oxucular daha bunu istəmirlər. Bogaşa yığılıblar! Demirdən deyirdi ki, böyük bir təsərrüfat adamıdır, ancaq onun cəmiyyətlərdə dörd məqaləsini verə bildik. Hətta Bido da indi onu nahara dəvət etmədi! Na olsun ki, qaçıb gəlib? Azad dünyanı seçib?.. Ona bir boşqab şorbə ver, özünü də göndər yataxanaya! Vəssalam!

SİBİLO. Tamamilə doğrudur, cənab redaktor! Təsəvvür edə bilməzsiz ki, mən sizinlə necə razıyam!

JYÜL. Deməli, sənin ideyan ələ bundan ibarətdir?

SİBİLO. Bəli.

JYÜL. Axaq! Xoş gəldin, gedib haqq-hesabını ala bilsən!

SİBİLO. Təşəkkür edirəm, cənab redaktor! Sağ olun, cənab redaktor.

(Gətmək istəyir.)

JORJ *(Səbilomü saxlayaraq).* İcazə verin...

JYÜL. Siz fransızca danışsınız?

JORJ. Mənim anam fransız idi.

JYÜL *(Səbiloya).* Sən hələ bir yalan da danışsən?

JORJ. Mən ondan gizlətməmişdim. Bu təhlükəsizlik tədbiri...

JYÜL. Fransızca yaxşı danışsınız. Ancaq bu daha məni deyil. Xahiş

edirəm, məni tərk buraxasız, işim çoxdur.

JORJ. Məmnuniyyətlə. *(Səbiloya.)* Gedək «Frans-suara» redaksiyasına!

JYÜL. «Frans-suara»? Nəyə görə?

JORJ. Axı, siz dediz ki, işiniz çoxdu, tərk qalmaq istəyirsiniz.

JYÜL *(onun qarşısını kəsərək).* Mən «Frans-suara» redaktorunu

tanıyıram. O sizin üçün heç nə etməyəcək.

JORJ. Mən onsuz da heç kimdən heç bir kömək gözləmirəm. Ancaq mən onun qəzeti üçün və sizin bu gözəl ölkəniz üçün çox şey edə bilərəm.

JYÜL. Siz?

JORJ. Bəli, mən.

JYÜL. Məsəl üçün, nə edə bilərsiniz?

JORJ. Sizin vaxtınızı almaq istəmirəm.

SİBİLO. Elədir, cənab redaktor. Vaxtınızı itirməyin. Onun dediklərinə qulaq asmağa dəyməz!

JYÜL. Dayan, Sibilo. *(Jorja.)* Mənim bir neçə dəqiqə boş vaxtım var. Özünü də mən xoşlamıram ki, adam sözünü deməmiş, çıxıb getsin.

JORJ. Deməli, xahiş edirsiniz ki, mən qalım?

JYÜL. Bəli.

Jorj mizin altına girib, ətrafı axtarır.

Siz nə edirsiniz?

JORJ. Yoxlayıram, görün, buralara mikrafon qoyublar, yoxsa yox? *(Mizin altından çıxır.)* Siz qorxaq deyilsiz ki?

JYÜL. Məncə, yox. Nədi ki?

JORJ. Əgər mən sizə hər şeyi açıb desəm, ölümcül bir təhlükə ilə üzləşəcəksiz!

JYÜL. Ölümcül təhlükə? Onda deməyin... Yox, deyin! Tez deyin!

JORJ. Məncə baxın! Yaxşı-yaxşı baxın! Hələ?

JYÜL. Nə «hə»?

JORJ. Mənim fotom qəzetinin birinci səhifəsində çap olunub...

JYÜL. Bayam məni bütün fotoları xatırlaya bilərəm?

JORJ *(cibindən qara göz örtüyünü çıxarıb, sağ gözünü örtür).* Bas, belə olsa?

Paıza.

JYÜL. Nekrasov!

Sibilo dəhşət içində Jorja baxır.

JORJ. Yavaş! Eşitsələr, sizi öldürə bilərlər!.. Sizin redaksiyada yeddi nəfər silahlı kommunist var!

JYÜL. Kimdi? Kimdi onlar?

JORJ. Sonra... İndi birbaşa təhlükə yoxdur.

JYÜL. Nekrasov! *(Səbiloya.)* Sən də bunu mənə demirdin?

SİBİLO. Allah and olsun ki, bunu heç mən özüm də bilmirdim! And içirəm!

JYÜL. Nekrasov!.. Sibilo, sən dəhşət! Mənim özüm! *(Səbilomü qucaqlayır.)*

SİBİLO. Aman, Allah!.. *(Özündən gedir.)*

JORJ *(İkrah hissi ilə ona baxaraq).* İndi biz təkbətək danışa bilərik!

JYÜL. Ümid edirəm, mənim sualından inciməyəcəksiz.

JORJ. Məni heç kim incidə bilməz. Xüsusən də ki, siz. Siz mənim üçün çürümüş burjuva meytisiz. Nə istəyirsiniz, soruşun.

JYÜL. Siz nə cür sübut edə bilərsiniz ki, həqiqətən Nekrasovsuz?

JORJ. Heç bir cür.

JYÜL. Heç bir cür?

JORJ. Əlbəttə! Məni axtarın!

JYÜL. Axı...

JORJ. Axtarın, dedim!

JYÜL. Yaxşı... Yaxşı... *(Onu axtarır.)*

JORJ. Nə tapdız?

JYÜL. Heç nə.

JORJ. Bu da sizin üçün sübut! Yalan deyən adam nə edərdi? İnanırdımağın sizə sovet pasportu gətirərdi, iş vəsiqəsi, metro bileti... İndi deyən görün, Paloten, siz Nekrasov olsaydınız, sərhəddi gizləncə keçəndə cibinizdə sənəd saxlayardız? Hə?

JYÜL. Yox...

JORJ. Bu da sübut!

JYÜL. Ələ!.. *(Məyus.)* Onda, ələ hər yoldan ötən dəyə bilər ki...

JORJ. Mən yoldan ötənə oxşayıram?

JYÜL. Romadan məlumat gəlib ki, siz İtaliyadasız.

JORJ. Burda qərribə nə var ki? Sabah deyəcəklər ki, mən Yunanıstandayam, İspaniyadayam, Şərqi Almaniyadayam. Onları görsəz, o saat biləcəksiz ki, yalançı Nekrasovlardı... Əsil Nekrasov düz otuz beş il qırımı çəhənnəmdə yaşayıb! Onun gözləri o biri dünyadan gəlmiş insanın gözlərinə oxşayıb! Mənim gözlərimə baxın! Əsil Nekrasov öz əlləri ilə on səkkiz adam parçalayıb. Məim əllərimə baxın! Qorxursunuz?

JYÜL. Mən... *(Geri çəkilərək, az qalır çamadanla ilişin.)*

JORJ. Yavaş olun! Çamadan toxunmayın!

JYÜL. Orda nə var ki?

JORJ (*həyəcanla tələsik*). Çökilin! Çökilin!

Jyül kənara sıçrayır.

Aha, siz qorxursuz! Qorxunuzdan öləcəksiz! Siz biləcəksiz ki, Nekrasov kimdir! Qorxuldu, hə?

JYÜL. Hə... Mənə baxın, siz mənə aldatmırsız ki? Yoxsa, mənim qəzetimin işi bitər a-af...

Telefon zəng çalır.

JORJ (*dəstəyi qaldıraraq*). Alo!.. Salam, cənab nazir! Bəli, əlbəttə, siz bilirsiniz ki, bu kompaniya mənim ürümçəmdir!.. Bəli, bəli!.. Sizdən xəbirsiz edirəm: bir neçə saat gözləyin... Bəli!.. Çox mühüm xəbər var!.. Çox mühüm!.. Telefonla deyə bilmərəm...

Pauza.

Lənət şeytana! Dəstəyi asdı...

JYÜL (*istehlə ilə*). Görürəm, sizin üçün çox vacibdi ki, mən əsil Nekrasov olum!..

JORJ. Təəssüf ki, belədi...

JYÜL. Onda mən əsil Nekrasov oluram.

JORJ. Necə?

JYÜL. Qulaq asın, Jyül! Eşitdiz ki, nazir sizə nə dedi? Əgər mən Nekrasov deyiləmsə, siz də daha Paloten deyilsiz! Deyin görüm, siz Palotensiz?

JORJ. Hə.

JYÜL. Onda mən də Nekrasovam.

SİBLİO (*özünə gəlirək*). O yalan deyir, cənab Paloten!

JORJ (*Sibilonun üstünə cürəq*). Axmaq! Əlindən bir iş gətirməyən idiot! Sən niyə burnunu soxursan? O, Nekrasovdur! O, bunu sübut etdi!

SİBLİO. Sübut etdi?

JYÜL. Bəli, sübut etdi! İtil burdan (Sibilonu itələyir.)

Üçüncü gəliş.

Jorj, Jyül.

JORJ. İşə başlayaq.

JYÜL. Siz hər şeyi bilirsiniz?

JORJ. «Hər şeyi», yəni nəyi?

JYÜL. Yəni Sovet İttifaqı haqqında!..

JORJ. Əlbəttə!

JYÜL. Bu, çox qorxuldu?

JORJ. Çox!

JYÜL. Mənə danışa bilərsiniz?

JORJ. Mən sizə heç nə danışmayacağam. İdarə heyətinin üzvlərini çağırın. Mənim şərtlərim var!

JYÜL. Axı, əvvəlcə mənə danışa bilərsiniz...

JORJ. Bir kəlmə də! Çağırın, gəlsinlər!

JYÜL (*telefonun dəstəyini götürürək*). Alo! Salam, cənab sədr! Sürpriz hazırdır! Sizi gözləyir. Bəli, bəli. Gürdüyünüz kimi, mən dediyimi etdim! (*Dəstəyi asır.*) Dəli oldu. Qoca kaftarın biridir!

JORJ. Hə? Niyə?

JYÜL. Məni sıxışdırıb, qəzətdən çıxarmaq istəyirdi.

JORJ. Onun фамили nədir?

JYÜL. Baran.

JORJ. Yaxşı... Yadımda saxlayaram...

JYÜL. Bolka, onlar gələcəcn siz mənə nəsa danışasız?

JORJ. Buyurun!.. Mən lap xırdaca təfərrüatlarına qədər «iks» planı haqqında danışa bilərəm: üçüncü dünya müharibəsinin lap əvvəlində Fransa işğal edilir.

JYÜL. Bəyəm belə plan var?

JORJ. Keçən il siz özünüz qəzətdə yazmışdız.

JYÜL. Doğrudan? Hə... Ancaq...

JORJ. Bəyəm siz «iks» planın bütün gələcək qurbanları barədə xəbər verməmişdiz? Yazmamışdız ki, hamını güllələyəcəklər? Bəli, bu - həqiqətdir!

JYÜL. Onlar fransızları da güllələmək istəyirlər?

JORJ. Yüz min nəfəri!

JYÜL. Yüz min?

JORJ. Siz belə yazmışdız, ya yox? Cavab verin!

JYÜL. Bilirsiniz, çox vaxt nə yazdığını heç fikirləşməmişəm... Sizdə o yüz min nəfərin siyahısı var?

JORJ. Mən birinci iyirmi min nəfərin adını əzbərləmişəm, hamısı da yadımdadır.

JYÜL. Bir-ikisini deyir də! Onlar kimi güllələmək istəyirlər? Yəqin nazirlərin hamısını, hə?

JORJ. Hamısını! Təkcə onları yox, bütün keçmiş nazirləri də. Deputatların da hamısını.

JYÜL. Deyin görüm, Perdriyer фамили sizə tanış gəlir?

JORJ. Perdriyer?

JYÜL. Qarşısız seçilərdə namizəddir... Mən istərdim ki, onun da adı sizin əzbərlədiyiniz siyahıda olsun.

JORJ. Perdriyer? Əlbəttə! Birincilərdən biridir!

JYÜL. Təşəkkür edirəm! Bəs, qəzet aləmindən də kimsə var?

JORJ. Nə qədər desəz!

JYÜL. Hə?... Məsəl üçün?

JORJ. Siz!

JYÜL. Mən? (*Tələsik əl atıb, telefonun dəstəyini qaldırır.*) Periqor, altı səlifonin hamısının başlığına mənşet: «Nekrasov Partiyasıdır. Bizim redaktorun adı qara siyahıda!» Yaxşıdır! (*Dəstəyi yerinə qoyur.*) Məni güllələmək istəyirlər... Belə də alçaqlıq olar?

JORJ. Onlara nə var ki!?

JYÜL. Bura baxın, mən nüfuzlu bir qəzetin redaktoruyam. Onlar Partiyi tutandan sonra da, hamısı bir hökumət olacaq, ya yox? O hökumət qəzətsiz nə edəcək?

JORJ. Onlara nə var ki?

JYÜL. Məni güllələmək istəyirlər. Alçaqlıq bir bax!.. Ancaq... əslində, elə də pis xəbər deyil... Bu, mənim çəkimi artırır... Elə indi, elə bil ki, böyümüşəm, çəkim artıb!.. (*Güzgünün qarşısına keçir.*) Bax, bu adamı

gülləyəcəklər! Mən özüm özümə tamam başqa gözlə baxıram. Bilirsiniz bu mənə nəyi xatırladır? Fəxri Legion ordenini aldığım günü! Bizim İdarə heyətinin üzvləri necə? Onlar da siyahıdadır?

Dördüncü gəliş.

Jyül, Jorj, Baran, Nersya, Lerminye, Şarive, Berjera.

BARAN. Əziz Paloten...

JYÜL. Cənablar, budur, bu da mənim sürprizim!

HAMI (bir ağzdan). Nekrasov!

JYÜL. Bəli, Nekrasov! O mənə sübut etdi ki, həqiqətən Nekrasovdur! Bu sübutları inkar etmək mümkün deyil! Özü də fransız dilində fransız kimi danışır. Dəhşətli şeylər bilir, indi açacaq sandığı, təkəçək pambığı!.. Məsəl üçün, bolşeviklər Fransanı işğal edəndən sonra fransızları divara söykəyib güllələyəcəklər. Bu adam güllələyəcək iyirmi min fransızın adını əzbər bilir!

SƏS-KÜY:

- Deyin!..

- O adları deyin!..

- Bizim adımlar var o siyahıda?

- Mənim adım var?

- Bəs mənim?

- Mənim?

JORJ. İdarə heyətinin üzvlərini mənə təqdim edin, bir-bir deyin.

JYÜL. Əlbəttə, əlbəttə! (Növbə ilə təqdim edir.) Cənab Lerminye.

LERMİNYE. Tanış olduğumuz çox şadam!

JORJ. Güllənsin!

JYÜL. Cənab Şarive.

ŞARİVE. Tanış olduğumuz çox şadam!

JORJ. Güllənsin!

JYÜL. Cənab Nersya.

NERSYA. Tanış olduğumuz çox şadam!

JORJ. Güllənsin!

NERSYA. Mən bununla zərəf duyuram!

JYÜL. Cənab Berjera.

BERJERA. Tanış olduğumuz çox şadam!

JORJ. Güllənsin!

BERJERA. İndi hamı görəcəkdir ki, mən əsil fransızam!

JYÜL. Bu isə bizim sədr, cənab Baran.

JORJ. Baran?

JYÜL. Aha!

BARAN (Jorja yaxınlaşaraq). Tanış olduğumuz çox şadam!

JORJ. Mən də çox şadam...

BARAN (hayəcanla). Necə?

JORJ. Deyirəm ki, mən də tanış olduğumuz çox şadam.

BARAN (gülür). Deyəsən, çaşdıız!..

JORJ. Yox.

BARAN. Siz demək istəyirdiz ki, güllənsin!

JORJ. Mən nə demək istədiyimi dedim.

BARAN (çox hayəcanlı). Baran! Mənim fəmilim Barandır! Baran! Ba-ran!..

JYÜL. Qoyun, mən hərf-hərf deyim: B - Bernar, A - Alfons...

JORJ. Nahaq yerə əziyyət çəkirsiz. Bolşeviklərin güllələməyə məhkum etdiyi adamların siyahısında cənab Baranın adı yoxdur.

BARAN. Yəqin sizin yadınızdan çıxıb.

JORJ. Mən heç vaxt heç nəyi yaddan çıxarmıram!

BARAN. Onda, bəs, onlar məni niyə güllələmək istəmirlər?

JORJ. Bilmirəm.

BARAN (hiddətlə). Bu biabırılıqdır! Mən sizi tanımıram! Siz məni təhqir edirsiniz! İzahat da vermirsiniz! Mən tələb edirəm!..

JORJ. Mən bu qara siyahını informasiya nazirliyindən götürmüşdüm. Orada heç bir izahat yox idi!

NERSYA. Əziz cənab Baran!

BARAN. Cənablar, bu, yersiz zarafatdır!

JORJ. Sovet naziri heç vaxt zarafat etmir!

BARAN. Cənab Nekrasova başa salın ki, bolşeviklər məni mütləq güllələməlidirlər! Mən dörd səhmdar cəmiyyətin sədriyəm! Mən öz həyatımla sübut etmişəm ki...

Pauza.

Siz niyə susursuz?

Ümumi şəşqinliq.

Paloten, siz bu siyahını dərc etmək istəyirsiniz?

JYÜL. İdarə heyəti nə qərar versə, elə də edəcəyəm.

BERJERA. Aydın məsələdir ki, dərc etmək lazımdır.

BARAN. Onda görək mənim adımla əlavə edəsiz! Oxucular başa düşməyəcək ki, niyə mənim adımla siyahıda yoxdur? Hamı sizə öz etirazını bildirəcək!

Jorj şlyapasını götürüb, qapıya tərəf gedir.

JYÜL. Siz hara gedirsiniz?

JORJ. «Frans-sura»nın redaksiyasına.

NERSYA. «Frans-sura»nın redaksiyasına? Axı...

JORJ. Mən heç vaxt yalan demirəm! Mənim gücüm də elə bundadır! Ya heç nəyə əl dəymədən mənim işlərinin mənim dərc edirsiz, ya da mən bütün bunları başqa qəzetə verəcəyəm!

BARAN. Rədd olub, gedin! Sizsiz də keçinirik!

NERSYA (Barana). Əzizim, siz dəli olmusunuz-nədir?

ŞARİVE. Bu - ağılsızlıqdır!

BERJERA (Jorja). Siz Allah, bizi bağışlayın!..

LERMİNYE. Bizim sədrimiz çox əsəbi adamdır!..

NERSYA. Biz həqiqət tərəfdarıyıq!..

BERJERA. Ancaq həqiqət!

JYÜL. Siz necə deyirsiniz, o cür də hamısını çap edəcəyik!

BARAN (hiddət və israrla). Bu adam - yalançıdır!

Tənə dolu səslər.

JORJ (*Barana*). Mən sizin yerinizə olsaydım, bir az ehtiyatlı davranardım. Məni yox, sizi güllələnlərin siyahısına salmayıblar!

BARAN (*ətrafdakılara*). Siz imkan verəcəksiz ki, öz sədrinizi bu cür təhqir etsinlər?

ŞARİVE. Əziz cənab Baran...

BARAN. Siz istəyirsiniz ki, qoca arvadları belə sensasiyalarla vəcdə gətirəsiniz! Buna görə də iyirmi ilin dostluğunu qurban verirsiniz! Mən sübut edəçəyəm ki, bu adam - dələduzun biridir, yalançıdır! (*Gedir.*)

Bejinci gəliş.

Barandan başqa hamı burdadır, sonra Fifi gəlir.

HAMI:

- Ay-yay-yay!..

- Ay-yay-yay!..

- Ay-yay-yay!..

JORJ. Cənablar, siz hələ nə bilirsiniz ki?!

NERSYA. Deyin də! Deyin!

BERJERA. Danışın! Tez, tez ələyin!..

JORJ. Bir dəqiqə!.. Mən istəyirəm bəzi şeyləri sizə izah edim. Həm də bəzi şərtlərim var.

LERMİNYE. Biz sizi dinləyirik!

JORJ. İlk növbədə, anlaşmazlıq olmasın deyə, bilməlisiz ki, mən sizə niyə danışmıram.

NERSYA. Bu, məlum məsələdir.

BERJERA. Başqa cür olsaydı, biz təəccüb edərdik.

JORJ. Mənim üçün siz kapitalizmin törtöküntülərisiz!

ŞARİVE. Bravo!

JORJ. Düzdür, mən Sovet İttifaqından qaçmışam, ancaq sizləri görməyə gözlüm yoxdur. Siz mənim üçün çaqqal-çuqqalsız!..

LERMİNYE. Bu, sizə şəraf gətirir!

NERSYA. Bizlə belə açıq danışdığınıza görə sizə minnətdarıq!

JORJ. Mən əminəm ki, yüz ildən sonra sosializm təntənə ilə qələbə çalacaq!

NERSYA. Mən həmişə belə hesab etmişəm ki, biz sosializmə doğru gedirik. Ancaq bir az asta addımlarla getmək lazımdır...

BERJERA. Hələ ki, əsas məsələ - Sovet İttifaqını məhv etməkdir.

JORJ. Bu işdə mən sizə kömək edəçəyəm. Ancaq ürəyimin dərinlərinde mən sizin qatı düşməninizə!

HAMI.

- Bravo!..

- Bravo!..

- Bravo!..

Fifi şampan şərabı gətirir.

NERSYA (*badəni qaldıraraq*) Bizim əziz düşməninizin sağlığına!

JORJ. Sizin sağlığınıza!

Badələri toqquşdurub içirlər.

İndi işə mənim şərtlərim. Mən özüm üçün heç nə istəmirəm.

LERMİNYE. Heç nə?

JORJ. Heç nə! Yelisey çöldə mənzil, iki cəngüdən, yaxşı geyim-kecim, bir də cib xəreliyi. Vassalam!

NERSYA. Qəbul edirik.

JORJ. Xatirələrimi və ifadələrimi təcrübəli bir jurnalistə dikte edəçəyəm.

JYÜL. Rederer, bəlkə Kartveni? Hansını istəyirsiniz?

JORJ. Mən Sibilonu istəyirəm.

JYÜL. Oldu!

JORJ. Yeri düşmüşkən, onun məaşını artırmaq lazımdır. O nə qədər alır?

JYÜL. Yetmiş.

JORJ. İstisnaçarlar!.. Onun məaşını üç dəfə artıracağısız!

JYÜL. Mən sizə söz veriram!

JORJ. Onda, həydi, işə başlayırıq.

JYÜL. Bəs, yeddi nəfər silahlı kommunist?

JORJ. Hansı kommunist?

JYÜL. Bizim redaksiyada gizlənənləri deyirəm...

JORJ. A-a-a... Hə-a-a...

NERSYA. Redaksiyada kommunistlər var?

JYÜL. Yeddi nəfər. (*Jorja.*) Siz belə dediz də?

JORJ. Bəli.

NERSYA. İnanılmazdır! Onlar bura necə soxulublar?

LERMİNYE. Onlar silahlıdır?

JORJ. Elə bir şey deyil: əl bombalarıdır, partiyaçı maddələrdi, tapancalarıdır... Düşmənin altında da bir neçə avtomat. Vassalam!

NERSYA. Axı bu, təhlükəlidir!

JORJ. Yox, indi bu təhlükəli deyil. Keçək əsas məsələyə.

BERJERA. Əsas məsələ elə budur də!

NERSYA. Axı, İdarə heyətinin üzvlərinə sui-qəsdin qarşısını almaq da sizin borcunuzdur!..

JORJ. Onlar sizi öldürməyə hazırlaşmış...
NERSYA. Onda silah nələrinə lazımdır?

JORJ. Bunu sonra biləcəksiz.

JYÜL. Hər halda redaksiyanı təmizləmək lazımdır. Cənab Nekrasov onların adlarını bizə deyəcək!..

LERMİNYE. Mütəlaq!

BERJERA. Alçaqlar!..

LERMİNYE (*Jyüls*). Siz onları dərhal rədd edin!

JYÜL. Birdən atış açdılar?

BERJERA. Polis çağırın! Zirehli maşınla gəlsinlər!

ŞARİVE. Onları tez sudsudurlar.

LERMİNYE. Hər halda onların ünvanını daxili işlər nazirinə bildirmək lazımdır.

NERSYA. Paloten, bütün redaksiyalara da zəng edin ki, onları işə götürməsinlər.

SARİVYE. Qoy, acından ölsünlər!

NERSYA. Siz qorxmursuz ki, onlar intiqam almaq üçün bizim üstümüzə bomba atsınlar?

ŞARİVYE. Qoşun çağırmaq lazımdır!
NERSYA. Yaxşı, biz sizi eşidirik, aziz cənab Nekrasov. Adlarını deyini!
JORJ. Deyəsən, adlarını yadımdan çıxarmışam...
JYÜL. Fifi, əməkdaşların siyahısını mənə verin!

Fifi siyahını verir..

Oxuyun, siza kömək edər. Kanarlarına quş qoyun! Buyurun!
JORJ (*mizin üstündəki siyahıya baxaraq, qeyri-iradi*). Mən adamsatan deyiləm...

LERMİNYE. Nə?
JORJ. Demək istəyirdim ki...
BERJERA (*şübhə ilə*). Siz onları adını deməkdən imtina edirsiniz?
JORJ. Mən min dənə ad çəka bilərəm!.. Siz uşaq kimi mühakimə edirsiniz...
 İstəyirsiniz ki, şikarı hürkədəsiz? Kommunistlər hər yerdədir. Bəlkə elə sizin də aranızda var.

Pauza.

LERMİNYE. Baran!
JORJ. Bəlkə də... ancaq bunu mən demədim. Yaxşı olar ki, bu çamadanı baxasız. (*Çamadanı mizin üstünə qoyur.*) Bunda qəribə nə var?
JYÜL. Heç nə.

JORJ. Yox, bağışlayın, bunun mühüm bir xüsusiyyəti var: başqa çamadanların eynidir.

NERSYA. Bəli. Mənca, Fransa malıdır.
JORJ. Keyir, onu Fransada düzəltməyiblər. Ancaq bunun eynini siz Parijın hər hansı bir dükanından ala bilərsiniz. Üç min beş yüz franka.

LERMİNYE. O-o-o!..
BERJERA. O-o-o!..
JORJ. Baxın, adi, zərərsiz bir şeydir. Ancaq o qədər adidir ki, istər-istəməz şübhə doğurur.

Pauza.

Bilirsiniz onun içində nə var? Yeddi kilo radioaktiv toz! Bütün iri şəhərlərin hər birində Sovet İttifaqının çox etibarlı adamları var, hərəsində də belə bir çamadan! Bəzən, görürsən ki, vergi inspektorudur, bəzən rəqs müəllimi, bəzən bacatəmizləyəndi, bəzən də pişik, ya bülbül saxlayan qarımış qarı! Bu çamadanı başqa çamadanlarla bir yerdə qoyurlar. Kimin ağına gələr ki, burda nə var? Ancaq o gün ki, nəzərdə tutulur, onda şifrələnmiş teleqramlarla əmr verəcək və bütün çamadanlar açılacaq. Siz təsəvvür edirsiniz ki, nə olacaq? Hər gün azı yüz min qurban!

HAMI.

- A-a-a!..

- O-o-o!..

JORJ. Baxın. (*Çamadanı açmaq istəyir.*)

BERJERA (*qışqırır*). Açmayın!

JORJ. Qorxmayın. Bu boşdur. Yaxın gəlin. Baxın, bu açar, bu çamadanın qayışı, bu da əl dəstəyi.

Hamısı yaxınlaşıb, qorxa-qorxa çamadanı baxır.

BERJERA. Doğrudan da açar...
LERMİNYE. Açar... qayıy... əl dəstəyi... Dəhşətdir!
NERSYA. Yaramazlar! Alçaqlar!

BERJERA. Əgər bilsəz, mən onlara necə nifrət edirəm?!
LERMİNYE. Biz hamımız siçovul kimi öləcəyik? Nə etmək lazımdır?
JORJ. Xüsusi detektorlar hazırlamaq lazımdır. İrəlidə hələ bizim bir neçə aymız var. İndi başa düşürsüz ki, onlarla zarafat etmək olmaz? Əgər siz buradakı yeddi əməkdaşı işdən qovsaz, hamısı fikirlişəcək ki, görəsən bu nə işdir belə?
ŞARİVYE. Ancaq onların adını deyini!
LERMİNYE. Sizə söz veririk ki, onlara toxunmayacağıq.
BERJERA. Axı, görək bilək ki, kim kimdir?
JORJ. Yaxşı. Ancaq siz mənim göstərişlərimlə hərəkət etməyəcəksiz. Onları necə zərərsizləşdirməyi mən bilərəm.
BERJERA. Nə cür?
JORJ. Onların məaşlarını artırın. Hər yerdə deyini ki, siz onlardan çox razısınız.

BERJERA. Siz belə düşünürsüz ki, onları satın almaq olar?
JORJ. Yox. Onlar sınaqlardan çıxmış adamlardır! Ancaq məaşlarını artıranda, tərifiyəndə, əslində, siz onları gözəndən salacaqsız, ləkələyəcəksiz. (*Mizin arxasında oturub yeddi nəfərin adını nişanlayır. Sityahını Jyüla verir.*)

JYÜL. Samivel? Ola bilməz!

BERJERA. Xanım Kustanye? Kimin ağına gələrdi?!

JORJ (*əlinin amirano hərəkəti ilə onları süsdürür*). Bütün bunlar xırda məsələlərdir. Gözlərinizi yaxşı açıb, mənə baxın. Onda siz dünyanı necə versə, elə də görəcəksiz. Siz öz uşaqlarınızdan, arvadlarınızdan, ata-ananızdan da hürkəcsiz! Gözünüzə baxıb, özünüzdən şübhələnməyəcəksiz ki, bəlkə mən də kommunistəm, heç xəbərim yoxdur? O zaman, ancaq o zaman siz əsil həqiqəti kəşf edəcəksiz. (*Əli ilə hamını mizin arxasında əyləşməyə dəvət edir.*) Vaxtınız azdır! Biz görək Fransanı xilas edək!

Pardə bağlanır.

BEŞİNCİ ŞƏKİL

Zəngin qonaq otağı. Pardələr sallanıb. Üç qapı var: sol tərəfdəki - yataq otağına açılır, ortadakı - vannaya otağına, sağ tərəfdəki isə - dəhlizə. Bütün otaq gül çələngləri ilə doludur.

Birinci gəliş.

Xidmətçi yeni gül çələngi götürür. İki cəngüdən tapançalarını ona tuşlayıb, onunla yanaşı addımlayırlar. Xidmətçi çələngi divara sükəyib, iki əlini də yuxarı qaldıraraq gedir. Sol tərəfdəki qapı açılır və Jorj, əynində xalat, əsnəyə-əsnəyə içəri daxil olur.

JORJ. Bu nədir belə?
CANGÜDƏN. Gül

JORJ. Yəni qızılı? Açın pəncərəni!

CANGÜDƏN. Olmaz.

JORJ. Niyə?

CANGÜDƏN. Təhlükəlidir.

JORJ (*çəlləng bərkidilməz zərfin içindən kağız çıxarıb oxuyur*). «Biz sizinlə fəxr edirik! Sizə pərəstəş edirik! Sizə ehtiram bəsləyən xanımlar.» Mənimlə fəxr edirlər, hə?

CANGÜDƏN. Həm də pərəstəş edirlər.

JORJ. Sən bilirsən onlar mənə niyə pərəstəş edir? Qorxudan və nifrətdən.

Bunlar - zəhərli güllərdir.

CANGÜDƏN. Zəhərli?

JORJ. Bəli.

CANGÜDƏN (*ikinci cangüdənə*). Tez toksikoloji laboratoriyaya zəng et: 66-21...

JORJ. Gecdir. Bütün buralar kin-küdurətlə zəhərlənib

CANGÜDƏN (*taaccüblə*). Kin-küdurətlə?

JORJ. Bəli. İpi tarım çəkmək istəyən, gərək heç nədən çəkinməsin. İndi onların hamısı mənim əlimdədir. Mən nə çalırımsa, onu da oynayırlar! Yəni mənim nifrəti! Mən öz gücümə görə nifrətə bələyəm! Mənə elə baxmayın! Mən şairəm! Sizə nə tapşırılıb: dediklərimi başa düşməlisiz, yoxsa məni qorxulmuş?

CANGÜDƏN. Sizi qorxulmuşuq.

JORJ. Onda qoruyun! Saat necədir?

CANGÜDƏN. On yeddi otuz.

JORJ. Bu günün cədvəli necədir?

CANGÜDƏN. On yeddi qırx - Sibilo. Xatirələr üzərində iş.

JORJ. Sonra?

CANGÜDƏN. On səkkiz otuz - «Fiqarə»dan jurnalist qız gələcək.

JORJ. Onu yaxşı yoxlayın. Bilmək olmaz... Har şey ola bilər... Sonra?

CANGÜDƏN. Ziyafət.

JORJ. Harda?

CANGÜDƏN. Xanım Bunumigildə.

JORJ. Nə münasibətlə?

CANGÜDƏN. Onun rəqibi Perdriyer öz namizədliyini geri götürüb. Bu münasibətlə.

JORJ. Deməli, ziyafət mənim şərafimə verilir! Çünki bu, mənim əməyimin nəticəsidir... Siz azadsız.

İkinci gəliş.

Jorj təkdir. Qapını örtüb, əsnəyir.

JORJ (*güzgüyə yaxınlaşaraq*). Yuxum pisdir. Dilimə, elə bil, yapışqan sürtüblər. İştaham tamam kəsilib. Bu qədər ziyafət olar? Özüm də ki, eyzən qapalı mənzildə!

Telefon zəng çalır.

Alo!.. Bəli, mənəm... Alçaq? Siz məni alçaq hesab edirsiniz? Siz bu gün otuz yeddiinci adamsız ki, belə orijinal fikir söyləyirsiniz. Əmin ola bilərsiniz ki, mən

sizin siyasi mövqeyinizdən xəbərdaram və... Dastayı asdı! Onlar məni alçaq, satqın adlandırırlar... Ancaq kimdi satqın? Mən, yəni Jorj de Valera deyil. Mən heç vaxt kommunist olmamışam, heç kimi də satmamışam. (*Güzgü qarşısında*.) İndi xatirələri yazacağam. Hazırlaşmaq lazımdır. (*Pafos ilə*.) Mən uşaqlıq çağlarımı xatırlayıram: ıçatlı xizək, zinçrovlar cingildəyir, çovğun, atam da yanında...

Üçüncü gəliş.

Jorj, Sibilo.

SIBILO (*bir az əvvəl gəldiyi üçün Jorjun sözlərini eşidir*). Nə danışsən əls?

JORJ. Məşq edirəm.

SIBILO. Nəyin məşqini?

JORJ. Özüm özümə yalan deyirəm.

SIBILO. Özümü də?

JORJ. Elə ilk növbədə özümə! Sibilo, ölürləm! Görürsən - mən can istəyəm...

SIBILO. Başa düşmürəm...

JORJ. Jorj de Valera ölüb, Nekrasov isə anadan olur...

SIBILO. Sən Nekrasov deyilsən.

JORJ. Lap tapdan dırnağacan Nekrasovam! Mən Nekrasov doğulmuşam!

SIBILO. Sən tapdan dırnağacan dələduzun birisən. Mən bu işə qarışmam, özün də məhv olacaqsan, məni də məhv edəcəksən.

JORJ. Sən bu səfeh düzlüyünlə məni cana gətirmisən. Sənin bu düzlüyün ikimizin də boynunu sındıracaq. Yəni nə gəlib ağlına?

SIBILO. Mən bu qərara gəlmişəm ki, səni də, özümü də işfə edim.

JORJ. Nə dedin?

SIBILO. Mən bu gün buna qərar vermişəm!.. İndi də gəlmişəm ki, səni xəbərdar edim. Səhər səhər saat on birdə mən redaktorun qabağında diz çökəcəyəm, hər şeyi də boynuma alacağam. Sənin qaçıb canını qurtarmışa vaxtın var...

JORJ. Sən dəli olmusan! Perdriyer namizədliyini geri götürdü. «Suar-ari»nin tirajı iki dəfə çoxalıb. Sənin məaşın ayda iki yüz ona qalxıb! Bütün bunlardan sonra sən etirafbazlıq eşqinə düşmüşsən?

SIBILO. Bəli!

JORJ. Yaxşı fikirləş! Bu saat mənim qılıncımın dalı da kəsir, qabağı da! Atlantik Paktının arxasında kim dayanır? Mən! Mülharibə, yoxsa sülh? - bunların taleyi mənim əlimdədir! Sibilo, mən tarix yaradıram! Sən isə istəyirsən ki, badalaq gəlib məni yuxasın? Mən bütün həyatım boyu belə bir ixtiyar sahibi olmağı arzulamışam!.. Ay axmaq, sən də mənim şöhrətimdən istifadə et da...

Sibilo qapıya tərəf gedir.

Hara gedirsən?

SIBILO. Mən istəyirəm hər şeyi etiraf edim.

JORJ. Sən qorxudan bilirsiniz ki, nə edirsiniz! Axı, nədən qorxursan?

SIBILO. Baran səni «hop!» eləyib, udacaq! Məni də sənlə birlikdə! O,

Demidovu axtarıb tapıb. Demidov sənin kimi deyil, o həqiqətən SSRİ-dən qaçıb. Onlar səni axtarırlar. Mütləq tapacaqlar! Tapan kimi də Demidov o saat başa düşəcək ki, sən fransızsan. Onda da bizim işimiz bitəcək!

JORJ. Boş şeylərdi! Sən o Demidovu götür bura, onunla danışıb, ikinci dəqiqəyə hər şeyi yeribərəcəyəm. Elə budur sən qorxudun?

SİBİLO. Yox. Daha qorxulu məsələ var...

JORJ. De görüm! Məzəli qorxuların var!

SİBİLO. Müxbirlər Moskvadan xəbər verirlər ki, Nekrasov...

JORJ. Hansı Nekrasov? Nekrasov mənim.

SİBİLO. Mən səndən yox, Nekrasovdan danışırəm.

JORJ. Nekrasov mənim.

SİBİLO. Mən Krimda olan Nekrasovdan danışırəm.

JORJ. Sibilo, sən fransız deyilsən? Sənii nə işinə qalıb ki, Krimda nə oldu, nə olmadı?

SİBİLO. O, Moskvaya qayıdır.

JORJ. Nə olsun?

SİBİLO. Nəyə yəni «nə olsun»? İşimiz bitdi də!

JORJ. İşimiz bitdi? Ona görə ki, hansısa bir bolşevik Krimdan Moskvaya gədir? Bura bax, Sibilo, sən ki, antikomünizm çempionusan, sən də onlara inanırsan? Belə şeylər mənə qətiyyən təsir etmir.

SİBİLO. Baxmaq görə, cümə günü bütün səfirilər, xarici müxbirlər Nekrasovu Böyük Teatrda görəndə, sən nə deyəcəksən?

JORJ. *(bir az qayğılı).* Cümə günü niyə?

SİBİLO. Xarici müxbirlər belə yazırlar.

JORJ. Belə olan halda... deməli, onlar mənim oxşarımı Görəcəklər! Burada təccüblü bir şey yoxdur. Bizim hamımızın oxşarı var. Məsəl üçün, teatrlara ancaq bizim oxşarlarımız gədir. Yaz, qoy, qazetin səhəlik nömrəsində getsin! Canlı detallar da əlavə edə. Elələri ki, bunu heç kim özündən uydura bilməz!.. Oxşarımla məni iki addımlıqdan da baxıb, ayırmaq olmaz. Onu birincisi dəfə mənim yanına gətirəndə, o saat gördüm ki, bir gözü şüşədir. Mənim vəziyyətimi təsvir edərsən? Mən gərək bir qarə tapaydım. Buna görə də elə orda yalan deməyə məcbur oldum ki, guya mənim sağ gözüüm salamat deyil. Ona görə də, bax, gözüümü beləcə örtmüşəm. Belə bir başlıq verərsən: «Nekrasovun tək gözülü oxşarı var, ona görə də öz gözünü qara örtib bağlayıb.»

SİBİLO. *(yaza-yaza).* Bunların bir mənası yoxdur...

JORJ. Yaz! Məqalənin axırı qiyamət olacaq! Moskvadakı Nekrasov - yalançıdır. Əgər belə deyilsə, xarici müxbirlərin qarşısında qara örtüyü gözündən açsın. Mən də dünyada nə qədər göz həkimi var, hamısının qarşısında bu qara örtüyü açmağa hazırəm. Onda görəcəklər ki, mənim gözümün ikisi də salamatdır. Moskvadakı Nekrasovun isə, görəcəklər ki, bir gözü yoxdur. Deməli, o mən deyiləm! Bundan yaxşı nə sübut ola bilər? Yazdın?

SİBİLO. Hə. Ancaq mən sənə deyirəm ki, bunun mənası yoxdur.

JORJ. Niyə?

SİBİLO. Ona görə ki, mən etiraf edəcəyəm! Başa düş, mən təmiz adamam! Ancaq indi yalan danışırəm. Oxuculara yalan deyirəm, redaktora yalan deyirəm, hətta doğma qızına da yalan deyirəm.

JORJ. Guya sən mənə qədər yalan deməmişən, yalan yazmamışan?

SİBİLO. Yazmışam, ancaq öz rəislərimin razılığıyla. Mən nə yazdımsa, nəzarət edirdilər, qol çəkirdilər. Bu, ictimaiyyətin xeyrinə olan yalan idi...

JORJ. Bəs indi? İndi ictimaiyyətin xeyrinə deyil? Mən heç bir fərq görmürəm.
SİBİLO. İndi mən təkbəşinə məsuliyyət daşıyıram. Hökumətin heç bir zəmanəti yoxdur. Təkcə mən bilərəm ki, sən kimsən. Daha dözsə bilmirəm! Mən rəziyəm ki, nə qədər istəyirlər yalan yazım. Ancaq təkbəşinə, müstəqil surətdə yalan deyə bilmirəm.

JORJ. Neynək, get! Nəyi gözləyirsən? Get, qaça-qaça get! Diz çök! Tövbə elə! Ancaq bir şey çox maraqlıdır: sən redaktora nə deyəcəksən?

SİBİLO. Deyəcəyəm ki, sən əsil Nekrasov deyilsən.

JORJ. Başa düşürəm, «əsil» nə deməkdir? Sən əsil Sibilosan?

SİBİLO. Bəli, mən Sibilyoam, bədbəxt Sibilo! Ancaq sən mənim ağ saçlarımla rüsvay edərsən!

JORJ. Sübut elə ki, sən Sibilosan...

SİBİLO. Mənim sənədlərim var!

JORJ. Mənim də.

SİBİLO. Ancaq mənim sənədlərim həqiqidir!

JORJ. Mənim də. Prefekturadan aldığım şəxsiyyət vəsiqəsinə baxmaq istəyirəm?

SİBİLO. Onun heç bir qurucu da qiyməti yoxdur.

JORJ. Niyə?

SİBİLO. Ona görə ki, sən Nekrasov deyilsən.

JORJ. Bəs sən sənədlərin?

SİBİLO. Onlar həqiqidir.

JORJ. Niyə?

SİBİLO. Ona görə ki, mən Sibilyoam!

JORJ. Görürsən, deməli, sənədlər heç nəyi sübut etmir.

SİBİLO. Əlbəttə, məsələ sənədlərdə deyil...

JORJ. Onda sübut et ki, sən Sibilosan.

SİBİLO. Bunu hamı sənə deyə bilər.

JORJ. Hamı? Dəqiq də - neçə nəfər?

SİBİLO. Yüz, iki yüz, nə bilim, bəlkə min nəfər...

JORJ. Mən nəfər səni Sibilo hesab edir, sən də istəyirsən ki, mən onlara inanım? İki milyon oxucu isə mənə Nekrasov deyir!

SİBİLO. Bunlar ayrı-ayrı şeylərdir!

JORJ. Məni Qərbi dünyasının çempionu hesab edirlər!.. Bəlkə sən buna görə ictimai fikri boğmaq istəyirsən, hə? Yaxşı! Qaç! Tövbə et! Sən nə istəyirsən? İstəyirsən ki, qazetin zay olub batsın? İstəyirsən ki, hökumət istefa versin?

SİBİLO. Sən belə sözləri mənə deməyə necə qıyrsan, Jorj?

JORJ. Mən gizli kommunistləri az görmüşəm...

SİBİLO. Sənə and içirəm ki...

JORJ. Nə üçün mən sənə inanmıyım? Özün indicə etiraf etdin ki, yalan demisən, düz adam deyilsən.

SİBİLO. Sən mənə inanmırsan, Jorj! Mən yalan danışmışam düz adamam!

JORJ. Sən dəli olmusan! Bax, bu da teleqram, al, oxu! Makkartidendir. O mənə təklif edir ki, Amerika gədim, antiamerika fəaliyyətimini tədqiq edən komissiyanın daimi əməkdaşı olum. Bu da təbrikdir, Madriddəki generaldan, şəxsən özündən!.. Bu isə Yunaytet frut kompaniyandır. Mənim işlərimdən sonra Nyu-York birləşmələri qiyamət qalxıb. Hər yerdə hərbi sənayə görünməmiş bir inkişafdadır. Böyük bir oyun gədir. Nekrasov təkcə mən deyiləm, o, bütün monopoliyaların qazanc payıdır. Bu - nəhəng bir oyundur. Sən özün məşini işə salmışın! Əgər onu saxlamıq istəsən, səni də basıb keçəcəyəm.

SİBİLO. Sənə mani müalicə etmək olar?

JORJ. Dəlilikdən?

SİBİLO. Hə.

JORJ. Qorxuram ki, gecikmişəm. Ancaq mən cəhd edərəm. Əlbəttə, mən psixiatr deyiləm. Sən təzədən tərbiiyə olunmalısən. Əyləş. Üz-gözüni elə tut ki, guya təmiz adamsan... Mənə də bizim milyonlarla oxucularımızın gözü ilə bax... Belə... İndi də görüm, sənin qarşındakı kimdir?

Pauza.

SİBİLO. Nekrasov...

JORJ. İndi mən otaqdan çıxacağam, bir saniyədən sonra yenə qayıdacağam. Çalış ki, səmimi olasan. Mən qapını açanda, deyərsən: «Salam, Nekrasov». (Otaqdan çıxır.)

Sibilo yerində qurcalanır, içgi içir, siqaret çəkir. Jorj otağa qayıdır.

SİBİLO. Salam, Nekrasov.

JORJ. Salam, qəza Sibilo.

SİBİLO. Mən düz dedim?

JORJ. (Sibilonun oturduğu kürsünün arxasına keçib əlləri ilə onun gözlerini bəlgəlayır.) Ku-ku!..

SİBİLO. Bəsdə mənə ələ saldın... Nekrasov.

JORJ. Əla! İndi isə iş başına! Səkkizinci fəsil. «Məni Kremlə çağırırlar. Sonu faciə ilə bitir».

Telefon zəng çalır

Alo!.. Bəli... Xanım Kastanye gəlib? Bir daqiqə. (Sibiloya.) Sən bilmirsən kimdi bu?

SİBİLO. «Suar-a-Par»nin makinacağı.

JORJ. A-a-a! Həmin yeddi nəfərdən biri. Onları qovmaq istəyirdilər, mən isə nail oldum ki, əksinə, məaflarını artırırlar.

SİBİLO. Yəqin onu redaktor göndərib.

JORJ. (tələffüz dostayına). Deyin, gəlsin. (Dəstəyi yerinə qoyur.) «Məni Kremlə çağırırlar. Sonu faciə ilə bitir». Yaz! «Mənə İkinci Yekatrinnanın kəretəsində qəçməq müyyəssər oldu».

SİBİLO. Bura bax, Jorj, bağışla... Nekrasov... Axi, bu, necə ola bilər?

JORJ. Çox sadə. Məni təqib edirlər, qurub muzeyə girirəm, orada çoxlu qədim kəretələr var, birinin içində gizlədirəm, sonra da...

Dördüncü gəliş.

Onlarla cəngüdən, sonra da xanım Kastanye.

CANGÜDƏN. Xanım Kastanye. (Gedir.)

SİBİLO. (onun qarşısına gedərək). Xoş gördük, xanım Kastanye.

KASTANYE. Salam, cənab Sibilo! Bilmirdim ki, siz də burdasız. (Jorjiyə göstərərək.) Budu Nekrasov?

SİBİLO. Bəli, bu bizim əziz Nekrasovdur.

JORJ. Salam, xanım Kastanye!
KASTANYE. Mən bilmək istəyirəm ki, siz nə üçün tələb etmişiz ki, mənii işdən qovsunlar?

JORJ. Necə?

SİBİLO. Sizi işdən azad ediblər?

KASTANYE. (Jorji). Siz bunu çox gözəl bilirsiniz, özünüzlü bilməməziyə qoymayın!

JORJ. Mən sizi əmin edirəm ki...

KASTANYE. (onun sözünü kəsarək). Cənab Paloten yarım saat bundan qabaq mənii çağırırdı. İdarə heyətinin bütün üzvləri də orda idi.

JORJ. Bas, sonra nə oldu?

KASTANYE. Məni işdən azad etdilər.

JORJ. Axi, nə üçün?

KASTANYE. Bunun səbəbini soruşanda, az qaldı ki, mənii tika-tika parçalasınlar. Hamısı qışqırırdı ki, bunu bizdən yox, Nekrasovdan soruşun! Nekrasov sizə hər şeyi başa salar!

JORJ. Alçaqlar!

KASTANYE. Əgər mənə şər atmışınızsa, siz də onlardan geri qalmırsız.

JORJ. Mən heç nə deməmişəm. Mən heç sizi tanıyıram!

KASTANYE. Onlar mənə dedi ki, sizə müraciət edim. Deməli, siz nəcə bilirsiniz.

JORJ. Bəyət, biz sizlə görüşmüşük?

KASTANYE. Heç vaxt.

JORJ. Onda hər şey aydındır də!

KASTANYE. Mən dul qadınam. Mənim xəstə qızım var. Bizi sözün əsil mənasında küçəyə atıblar.

JORJ. (Sibiloya). Alçaqlar!

KASTANYE. Siz nə üçün mənii işdən azad etdirirsiniz?

JORJ. Əksinə! Sibilo da təsdiq edə bilər: mənii istəyirdim ki, sizin məaflınızı qaldırınsınlar.

KASTANYE. Mənim məaflımı qaldırınsınlar?

JORJ. Bəli.

KASTANYE. Yalan deyirsiniz! İndicə özünüzlü dediz ki, mənii tanıyırsınız!

JORJ. Az-maz tanıyıram. Bilirəm ki, siz canlı-başla bu qəzetdə iyirmi il işləmişiz.

KASTANYE. Mən burda cəmi beş ildir işləyirəm.

JORJ. Yaxşı. Onda mən sizə açıq deyəcəyəm. Bir sıra mühüm siyasi səbəblər...

KASTANYE. (onun sözünü kəsarək). Mən heç vaxt siyasətlə məşğul olmamışam.

JORJ. Bas, başqaları? Onlar başqalarını da işdən çıxarıblar?

KASTANYE. Hə, elə deyirlər.

JORJ. Kimləri? Neçə nəfəri?

KASTANYE. Bilmiyəm.

JORJ. (Sibiloya). Bu çağqallar onların hamısını işdən qovublar. Ay alçaqlar! Xanım Kastanye, mən indi sizinlə gedərəm. Mən sadə insanları heç vaxt incəlməmişəm. Mən Palotendən əl çəkməyəcəyəm! (Çöl qapısına tərəf sıçrayır.)

Cəngüdən qapının qabağında peyda olub, onun qarşısını kəsir.

CANGÜDƏN. Olmaz!

JORJ. Nəco yəni «olmaz»? Mən çıxmaq istəyirəm.

CANGÜDƏN. Olmaz. Təhlükəlidir.

JORJ. Siz məni müşayiət edə bilərsiniz.

CANGÜDƏN. Qadağandır.

JORJ. Mən sizə qulaq asmasam?

CANGÜDƏN (*yarımistehlə ilə*). O-ho!..

JORJ. Yaxşı... (*Qapını cangüdənin üzünə bağlayır.*) Sibilo, xanım Kastanye ilə redaktorun yamına get, Ona de ki, mən sözlərimi havaya atmıram. Əgər işdən çıxarılanları iyirmi dörd saat ərzində bərpa olunmasalar, mən xatirələrimin ardını «Fıqar»ya verəcəyəm! Xanım Kastanye, bəlkə mən özüm də birmədən sizə pislik etmişəm, ancaq and içirəm ki, onlardan daha sizə heç bir ziyan dəyməyəcək.

Sibilo və Kastanye getmək istəyirlər.

Sən mənimlə sağollaşdırsan, Sibilo?

SIBILO. Sağ ol.

JORJ. Sən kimlə sağollaşdın?

SIBILO. Sağ ol, Nekrasov!

JORJ. Sağ ol, Sibilo. Paloteni tapan kimi mənə zəng elə.

Beşinci gəliş.

Jorj, sonra cangüdən.

JORJ. İşdən çıxarıblar!.. (*Otaqda var-gəl edir.*) Bu, mənim təqdimim deyil. Onların içində nə qədər kin-küdurət var! Onları idarə edirəm, amma özlərini yaxşı tanımırırlar. Gərək bir-bir onlara bələd olum. Qovublar!.. Bu xanım Kastanyeni mən qızıl gölündə çimizzirəcəyəm! İdarə heyətinin bütün üzvləri onun yanına qızılgül dəstələri ilə gedəcəklər!

CANGÜDƏN (*içəri daxil olaraq*). «Fıqar»dan gələn jurnalist xanım.

JORJ. Qoy, keçsin içəri. Dayan bir. Gözəldir?

CANGÜDƏN. Pis deyil.

JORJ (*gizgünün qabağına gələrək, qara örtüyü gözüna salır, diqqətlə baxır, yəni çıxarır*). Gəlsin.

Cangüdən gedir.

Altıncı gəliş.

Jorj, Veronika.

JORJ (*Veronikam görəndə allarını yuxarı qaldırır*). A-a-a!..

VERONİKA. Götürəm ki, məni tanıdız.

JORJ. Siz indi «Fıqar»da işləyirsiniz? Bəs, mən elə bildirdim ki, siz - solçusuz.

VERONİKA. Har sey dəyişir... Nekrasov hanı?

JORJ. O... o, indiçə çıxdı.

VERONİKA. Gözləyərəm. (*Əyləşir.*) Siz də onun gözləyirsiniz?

JORJ. Mən? Yox.

VERONİKA. Bəs, burda nə edirsiniz?

JORJ. Mən, ümumiyyətlə, heç vaxt heç nə etmirəm. Deyəsən, Nekrasov bu gecə bura gəlməyəcək... Sabah gəlsəz yaxşıdır.

VERONİKA. Oldu...
 ...

Jorj rahat nəfəs alır.

(*Çantasından blaknot çıxararaq, bir az istehlə ilə.*) Bir halda ki, sizinlə görüşdük, bəlkə, onun haqqında bir-iki kəlmə deyəsiz.

JORJ. Mən onun haqqında heç nə bilmirəm.

VERONİKA. Qaribədir! Ancaq siz burda, elə bil, öz evinizdəsiniz. Aydın məsələdir ki, onunla yaxınısınız.

JORJ (*karıxmış*). Sizin sözlünüzdə məntiq var...
 ...

Pauza.

Biz onunla xaləoğluyuc.

VERONİKA. A-a-a!..

JORJ. Mənim xalam Rusiyada qalmışdı. Nekrasov onun oğludur. Mən təsadüfən qəzetdə gördüm ki, o, Parisdədir.

VERONİKA. Nəcə də maraqlıdır!.. Yəqin siz oturub, bütün qohum-aqrabamı xatırladıq, təsirləndiz...
 ...

JORJ. Əlbəttə. Nekrasov təklif etdi ki, mən onun şəxsi katibi olum.

VERONİKA. Onun katibi? Maraqlıdır!

JORJ. Mən elə-bela, yalanbaşdan katibəm. Bir-iki həftəyə ciblərimi doldurub, aradan çıxacağam.

VERONİKA. Ancaq indi siz murdar işlərdə ona kömək edirsiniz.

JORJ. «Murdar işlərdə»?.. Bura bax, sən özündən quraşdırsan ki, «Fıqar»dan gəlmisən, hə?

VERONİKA. Əlbəttə.

JORJ. Səni o proqresçi qəzetçik göndərmiş?

VERONİKA. Yox. Məni heç kim göndərməyib. Danışın də onun haqqında. O, birçə amin içində sizi valeh etdi, hə?

JORJ. Hə, bir az...
 ...

VERONİKA. O, yaramazn biridir!

JORJ. Niyə belə deyirsiniz?

VERONİKA. Siz onu müdafiə edirsiniz?

JORJ. Yox. Ancaq siz bu tür danışanda, mənim xoşuma gəlmir.

VERONİKA. Sizcə o yaramaz deyil?

JORJ. Ola bilər... Ancaq sən tanımadığın bir adamı ittiham edə bilməzsən.

VERONİKA. Mən onu tanıyıram.

JORJ. Onu tanıyırsan?

VERONİKA. Əlbəttə! O, sizsiz!

JORJ (*söyqətli təkrar edir*). Hə də, mənəm... (*Yerindən sıçrayır.*) Yox, o, mən deyiləm! Mən deyiləm! Mən deyiləm!
 ...

Veronika gülümsəyir.

Bu hardan ağıla gəlib?

VERONİKA. Atam...

JORJ. Sənə o dediy?

VERONİKA. Sən fikirləşdiyini kimi yox...

JORJ. Bəs, necə?

VERONİKA. Atam yazanda yalan deyər bilər, evdə isə...

JORJ. Sənin atam ağılı itirib? (*Otaqda yarı-gəl edir.*) Qulaq as! Yaxşı, elə bilək ki, sən deyəndi. Bir dəqiqəlik hələl dək kim Nəkrasovam. Sən nə edəcəksən? Öz qəzətiyində mani ifşa edəcəksən?

VERONİKA. Təəssüflər olsun ki, biz yazsaq da, heç kim inanmayacaq.

JORJ. Deməli, sən etiraf edirsən ki, gücün çatmayacaq.

VERONİKA. Elədir... Hələ ki, biz gücsüzsük... Ancaq...

JORJ. Sən açıq danışsən, onda mən də açıq danışacağam. Bali, Nəkrasov - mənəm. Sizin evə pəncərədən girən o misgin avara yadımdadır? Gör, indi mən hansı mərtəbəyə gəlib çıxmışam! Başgicalləndirən bir sırayıydır!

Pauza.

(*Ona baxaraq.*) Sən niyə gəlmisən?

VERONİKA. Ona görə ki, deyim: siz yaramazsınız!

JORJ. Boşla görək! Sən artıq məni əsəbiləşdirirsən. Mən doğrudan da Sovetlərdən gəlsəydim, həqiqətdən alçaqların alçağı olduram. Amma mən ordan gəlməmişəm, heç vaxt nəzir olmamışam, kommunist olmamışam. Mən, sadəcə olaraq, dəli dələduzam!.. Dünən qəlp daş-qaş satırdım, bu gün isə SSRİ haqqında yalançı məlumatlar satıram. Fərqi nədir? Sən ki, bu zənginləri o qədər də xoşlamırsan. İndi də görüm, bu böyük günahdı ki, mən onları barməgimə dolamışam?

VERONİKA. Doğrudan da elə güman edirsiz ki, siz onları barməgimə dolamırsınız?

JORJ. Bəs mənim kastıyularımın pulunu dərziyə kim ödəyir? Bu boyda mənzilin pulunu kim verir? Məni avtomobili kim bağışlayıb?

VERONİKA. Bəs, siz heç fikirləşməmişsiniz ki, onlar nə üçün bu qədər xərc çəkirlər?

JORJ. Çünki, mən yalanlarını onlara sırıyıram!

VERONİKA. Bəs, onlar nə üçün bunu alırlar?

JORJ. Çünki... Bir sözə, bu onların öz işidir.

VERONİKA. Onlar bu yalanları ona görə alırlar ki, kasıb-kusubə aldatsınlar. Yoxsa, siz deyəcəksiniz ki, «Suar-a-pari»ni milyonçular oxuyur? Baxın, gərün siz nə deyirsiniz. (*Qəzeti çantasından çıxarıb oxuyur.*) «...Kapitalist quruluşunu dağıtmaq olmaz, yoxsa sizi vəhşilərin aqibəti gözləyir... Burjua cəmiyyətinin də çatışmazlıqları var, ancaq hər hələl bu on yaxşı qurulmuşdur... Allaha şükür edin ki, siz Sovet İttifaqında doğulmuşsuz...»

JORJ. Bu sözlərə kim inanacaq? Oxucular bu qədər kütəbeyin deyil...

VERONİKA. Xoşbəxtlikdən, elədir! Onlar belə şeylərə inansaydırlar, ya gərək səhərdən axtarılan əşyadırlar, ya da gedib özlərini asaydırlar! (*Özündən çıxaraq.*) Ancaq min nəfərdən biricəyi də inansa, sən qatilsən! Sən elə bilirsən ki, varlılardan pul qoparırsan? Xeyir! Sən onlara muğla qulluq edirsən!

JORJ. Yox, belə deyil!

VERONİKA. Sən bizim evdə gizləndə, deyirdin ki, işləmək istəmirsən. Onlar isə sənı arıbaşa qoşub işlədirlər!

Jorj etiraz etmək istəyir.

(*Ona imkan verməyərək.*) Sən elə bilirsən ki, onlara kələk gəlirsən? Xeyir! Əslində, onlar səni hərifləyiblər.

JORJ. Boş şeydir! Onlar mənim əlimdədir. Mən iplərini darta-darta onları oynadıram.

VERONİKA. Sən? Xeyir! Sən özün onların dartdığı iplə oynayırsan. Sən ədəcə fırladaqçıydın, onlar isə səni caniyə çevirirlər.

JORJ. Caniyə? Mən heç kimə pislik etməmişəm.

VERONİKA. Bəs, bu nədi? (*Qəzeti ona verir.*)

JORJ (*oxuyur.*) «Cənab Nəkrasov bəyan etdi ki, jurnalistlərdən Rober Dyuvall və Şarl Metri yaxşı tanıyır.»

Kiçik pauza.

Mən heç vaxt belə bir bəyanat verməmişəm.

VERONİKA. Verməmişəm? Məndə də bir balaca ümid qalmışdı ki, sən bu dərcədə alçaqlığa qadir deyilsən...

JORJ. Rober Dyuvall, Şarl Metr... Mən bu adları birinci dəfədir eşidiyəm. Mən bilmirəm ki, onlar kimdir!

VERONİKA. Jurnalistdirlər. Bizim qəzetdə işləyirlər. Onlar Almanyanın silahlanmasının əleyhinə yazırlar.

JORJ. Nə olsun?

VERONİKA (*qəzeti göstərərək.*) Bu məlumatdan sonra onları məhkəməyə verəcəklər. Hərbi tribunala! Vətənə xəyanətdə ittiham edəcəklər. Sənə də məcbur edəcəklər ki, bu ittihamla şahidlik edəsən.

JORJ. Onlar məndən birə kolmo də qopara bilməzlər! Bunu hansısa bir cəzaqərarçı yazıb. Bir saatdan sonra mən Palatənə görişəcəyəm. Ona əmr edəcəyəm ki, təkzib versin!

VERONİKA (*istehza ilə.*) Görək də...

JORJ. Sən bundan ötrü gəlmisən?

VERONİKA. Hə. Sağ ol. (*Ona əl uzatmadan gedir.*)

Pərdə bağlanır.

ALTINCI ŞƏKİL

Böyük zala bitişik otaq. Qonaqlar buradan bufet kimi istifadə edirlər. Sol tərəfdə yarıaçıq pəncərədən gəcə mənzərəsi görünür. Sahmənin dərinində zala tərəf tayıbatay açılmış qapı var. Pəncərə ilə qapı arasında ağ süfrələr salınmış uzun mizlər düzülüb. Mizlərin üstündə çürbəcür ikeçilər, boşqablarda şirniyyat və sandviçlər var. Açıq qapıdan zaldə ora-bura gəzişən qonaqlar görünür. Orada adam çoxdur. Kimi açıq qapıdan içəri girir, kimi eşiyə çıxır. Sağ tərəfdəki qapı örtülüdür. Zaldəki mebelin çoxunu çıxarıblar ki, qonaqlar üçün yer geniş olsun.

Birinci gəliş

Xatun Bunumu, Boduen, Şapuyi, qonaqlar.

BODUEN (*xanım Bunumini qarşısını kəsərək, Şapıyını ona təqdim edir*). Şapıy.

ŞAPYUİ (*Bodueni təqdim edir*). Boduen.

Hər ikisi vəsiqlərini çıxarır göstərirlər.

BODUEN və **ŞAPYUİ** (*ikisi də birdən*). Siyasi polis idarəsi...

BODUEN. Nazirin xüsusi əmridir ki...

ŞAPYUİ ... Nekrasov qoruyaq.

BODUEN. O gəlib?

BUNUMİ. Həla yox.

ŞAPYUİ. O əsas qapıdan gələcə ehtiyatsızlıq olar...

BODUEN ... ağar siz icazə versöz...

ŞAPYUİ ... biz lazımı tədbirləri görüb...

BODUEN ... onu arxa qapıdan keçiririk...

ŞAPYUİ (*sağ tərəfdəki qapını göstərir*). Bax, bu qapıdan...

BODUEN ... hə, belə daha ehtiyatlı olar...

BUNUMİ. Axı siz nə üçün bu qədər ehtiyat edirsiniz?

ŞAPYUİ. Sui-qəsd ehtidə istisna olunmur.

BUNUMİ (*sarsılmış*). O-o-o-ol.

BODUEN. Narahət olmayın, xanım Bunumi. Biz öz postumuzdayıq!

ŞAPYUİ. Öz postumuzda!

Polislər gedir. Qonaqlar gəlir.

İkinci gəliş

Bunumi, Perdriyer, Jyül, Nersya, Periqor, qonaqlar, fotomüxbirlər.

NERSYA (*Perdriyeri qucaqlayaraq*). Nə yaxşı ki, siz bizimlə bir yerdəsiniz, cənab Perdriyer! Cənablar, mən bu bədəni yenidən qovuşduğumuz Perdriyerin şərafinə içirəm!

HAMI. Perdriyerin şərafinə!..

- Perdriyerin şərafinə!..

- Perdriyerin şərafinə!..

PERDRIYER. Hörmətli cənablar və xanımlar! Mən indiye qədər qoca uzunqulaq olmuşam! Mənim gözələrimi açan insanın sağlığına içirəm!

JYÜL (*gülməyə başlayaraq*). Təşəkkür edirəm, cənab Perdriyer!

PERDRIYER (*Jyülə qulaq asmadan*). Nekrasovun sağlığına!

HAMI. Nekrasovun sağlığına!..

- Nekrasovun şərafinə!..

- Nekrasovun şərafinə!..

JYÜL (*inciməz həddə yavaşdan*). Nekrasovun? Bəs, onu kim yaratdı?

PERDRIYER. Xahiş edirəm məni başqılaşsınız. Mən kor olmuşam! Tərsliyəmə salmışam!.. Hamınızdan üz istəyirəm!.. Mən... Mən... (*Ağlayır.*)

BUNUMİ. Əziz Perdriyer...

PERDRIYER. Yox, mən etiraf etmək istiyirəm!

BUNUMİ. Məni öpün və keçmiş unudaq...

Öpülsürlər.

JYÜL (*fotograflara*). Ey, fotomüxbirlər!

Perdriyer bədəsini qaldırır. Jyül onun əlindən yapışır. Çaxır dağılır.

PERIQOR. Təzə ideyanız var?

JYÜL. Bəli. Nə deyəcəyimsə, hamısını yazın! (*Qonaqlara.*) Əziz dostlar! Biz hamımız ilk növbədə isə bizim şanlı Perdriyer qara siyahıdayıq. Biz hamımız gələcəyin qurbanlarıyıq. Mən təklif edirəm ki, bizim bu axtışımızı tarixi bir hadisəyə çevirək. Mən təklif edirəm ki, «G.Q.» klubu yaradaq.

HAMI. «G.Q.»-nin mənası nədir?

- «G.Q.»?..

- «G.Q.» nə deməkdir?..

JYÜL. Yəni, Gələcək Qurbanlar! G. Q.

HAMI. Əhəmə!..

- Bravol!..

- Yaşasın «G.Q.»!..

JYÜL. Biz elə bu gün müvəqqəti ləğvə həyət seçəcəyik, onlar da əsasnaməni yazacaqlar. Sədrliyə isə özümü təqdim edirəm!

Hamı əl çalır.

(*Periqora.*) Bunu səhər birinci səhifədə ver. Mənim portretimlə!..

Baran zala daxil olur.

Bu nədi belə? Baran? (*Sürətlə Nersya və Bunumiyə yaxınlaşır.*) Siz görürsüz, Baran da burdadır?

Üçüncü gəliş.

Həmin adamlar və Demidov. Baran əli ilə Demidovun qolundan yapışmış, onu özüəndən kənar buraxmır.

BUNUMİ. Aman Allah!..

NERSYA. Onu kim dəvət edib?

BUNUMİ. Mən eləməmişəm. Yanındakı kimdir?

JYÜL. Demidov.

NERSYA. Belə də həyasızlıq olar?

BUNUMİ. Dəhşətdir! Onlar sui-qəsd hazırlayırlar!

NERSYA. Necə? Nə dediz?

BUNUMİ. Hə, sui-qəsd ehtidə istisna olunmur...

NERSYA. Deməli, onlar gəliblər ki...

BUNUMİ. Mən daqiq bir şey bilmirəm... Ancaq burda iki polis inspektoru var. Görək, onları dərhal xəbərdar etsək!

Bu dialoq zamanı Baran Demidovu özüəndən kənar buraxmayaraq, qonaqlara yaxınlaşır. Hamıya da gülməyə, salam vermək üçün əlini uzadır. Ancaq hamı ona arxa çevirir. Baran xanım Bunumini qarşısında baş əyir.

BARAN. Xanım Bunumu...
 BUNUM! Yox, cənab Baran, yox!.. Biz məhkum insanlarıq! Biz gələcək qurbanlarıq! Sizə isə rahat həyat arzulayırdıq, ancaq... sizinlə salamlaşmaq istəmirik. (Gedir.)

QONAQLAR (zəif tərk edərək). Yaşasın «G.Q.»!...

- Gələcək calladlara ar olsun!..

- Ar olsun!..

Gedirlər.

Dördüncü gəliş.

Baran, Demidov.

DEMİDOV (buzetdəki yemək-içməyin üstünə cumur). Əvvəlcə bir bunların dadına baxaq...

BARAN. Deyə bilmərəm ki, bizi gülürüz qarşılayırlar...

DEMİDOV (ağzını dolduraraq). Əşsi, mən daha buna adət etmişəm... Bəs, sizinlə niyə danışmaq istəmirik?

BARAN. Bu, dolaşqılı bir anlaşmazlıqdır... Bağışlayın, yenə yadımdan çıxdı ki, sizə necə mürciət etmək lazımdır?

DEMİDOV (tapışdırıb, içə-içə). Fedor Petroviç.

BARAN. Fedor Petroviç, deyin, o siyahı uydurma bir şeydir?

DEMİDOV. Hansı siyahı?

BARAN. Gələcək qurbanları siyahısı.

DEMİDOV. Axı, sizə dedim ki, mənəm ixtisasım iqtisadiyyatdır. Bolşeviklər bütün dünya neftini necə zəbt edir? Bax, mən bunun üzərində çalışıram.

BARAN. Ancaq böyük sovet mütəxəssisi kimi siz bilməlisiz ki...

DEMİDOV (omun sözünü kəsarək). Mən demirəm ki, bilmirəm... Mən özüm də o siyahı barədə yazı bilirdim. Ancaq siz mənim beşinci məqaləmi dərc etmək istəmədiz. Siz mənə sıxılmış limon kimi, bir kənara atdınız!..

BARAN. O yalançı Nekrasovdur! Hər şeyi özündən uydurub! Siz, şübhəsiz ki, Moskvada əsil Nekrasova görüşmüşsünüz!..

DEMİDOV. Mən bütün nazirləri tanıyıram. Onların hamısı mənimlə məsləhətləşirdi.

BARAN. Siz görək onu ifşa edəsiniz. Əgər o siyahı haqiqətdirsə, mənim də adım orda yoxdursa, deməli, belə çıxır ki, mən bolşeviklərə işləyirəm...

DEMİDOV. Hər şey ola bilər... Siz hamınız bolşeviklərlə danışıqlar aparmaq istəyirsiniz. Siz görək mənə əlinizdə gəzdirdiyə! Bəs, nə ediz? Bir daxmanın içində itib-batmışam. Mən burda daha heç kimə lazım deyiləm.

BARAN. Deməli, siz də mənəndən şübhələnirsiniz? Fedor Petroviç, bir mənə baxın. Bəyəm mən kommunistə oşsayıram?

DEMİDOV. Niyə də yox?

BARAN. Mən daha heç nə başa düşmürəm... Mənə elə gəlir ki, dəli oluram... Fedor Petroviç, yalvarıram sizə, sübut edin ki, mən kommunist deyiləm!

DEMİDOV. Sizcə, mən bunu necə etməliyəm?

BARAN. Bu adamı ifşa edin! Hamının gözünü açın! Bütün dünyaya haqiqəti deyin! Yalnız haqiqət! Başa düşün, indi mənim bütün tələyim ipdən asılıdır. Əgər o haqiqətən Nekrasov olsa...

DEMİDOV (yediyi tika boğazında qalıb). Siz bayaq nə dediz? Dediz ki, o doladırdı?

BARAN. Mənim buna şübhəm yoxdur! Ancaq hamı əmindir ki, guya o, Nekrasovdur. Deyirəm də, mənə elə gəlir ki, ağılım itirirəm...

DEMİDOV. Deməli, o, haqiqətən Nekrasov ola bilər? (Hiss olunan bir təvəssül.) Məni niyə bura gətirmisiz? Mənim belə ziyafətlərdən zəhləm gedir. Mənim başım başqa işlərlə məşğuldür. Gedirəm öz daxmama.

BARAN (onu tutub saxlayaraq). Fedor Petroviç, onu yalnız siz ifşa edə bilərsiniz! Siz o saat görəcəksiniz ki, o, Nekrasov deyil.

DEMİDOV. Mən həyatımda o qədər adam görmüşəm ki... Bütün o sifətləri yadda saxlamaq mümkün deyil. Bura çox istidir. Mən gedirəm.

BARAN. Siz gedə bilməzsiniz! Siz onu ifşa etməlisiz!

DEMİDOV. Mən ona görə burdayam ki, Sovet İttifaqını ifşa edim! Hansısa Nekrasovdu-nadı, onu yox!

BARAN (yenə onun qoluna girərək). Mən sizə yalvarıram. O, indi gələcək. DEMİDOV. O mənə maraqlandırmır. Mən böyük iqtisadçıyam. Sizin bu çəkişmələrinizdən daha boğaza yığılışam! Mən evə gedirəm.

BARAN. O, yalançıdır! Buna şübhə yoxdur!

Səhnənin dərinində Hoble görünür.

Mən cinayət axtarışı üzrə polis inspektorunu da bura dəvət etmişəm. Yalançımi Nekrasovu həbs edəcəklər! Mən onu həbsxanada çürüdəcəyəm!

Beşinci gəliş.

Onlar və Hoble.

BARAN. Gəlin, Hoble, çəkinməyin. Bu saat onu sizə göstərəcəyəm!

Altıncı gəliş.

Onlar, Boduen və Şapyyu.

BODUEN (vəsiqəsini göstərərək). Siyasi polis idarəsi. Sənədlərinizi göstərin!

BARAN. Mən Şarl Baranam.

ŞAPYYU (Boduena). O şübhələrin siyahısındadır.

BODUEN (Baranın narazı halda ona verdiyi sənədləri yoxlayaraq). Keçin. (Demidova.) Səni tanıyırdıq. Sən burdan əkilən yaxşıdır.

Demidov qaçmaq istəyir.

BARAN (Demidovu buraxmayaraq). Fedor Petroviç!

BODUEN. Xuliş edibəm bu otağı tərk edəsiniz. Biz inspektor Hoble ilə danışımalıyıq.

BARAN (Demidovu buraxmayaraq). Bizi burda gözləyin, qayıdacağam!

Baran və Demidov gedirlər.

Yeddinci gəliş.

Boduen, Şapyui, Hoble.

BODUEN. Sən burda neynirsən?

HOBLE. Məni davət ediblər.

ŞAPYUI. Pah-h-h!.. Bunu «davət ediblər»! Qonaqdır! Amma biz burda da işdəyik!

HOBLE. Elə mən də işdəyəm...

BODUEN. Sən, bəlkə, kimisə axtarırsan?

HOBLE. Bunun sizin ikinizə də daxil yoxdur.

ŞAPYUI. Bilirsen, nə var?..

BODUEN. İşin yoxdu. Onun pünhan işlərlə arası sazdı.

ŞAPYUI. Kimi iştəyirsən, axtar. Amma bizə mane olma. Başa düşdün?

HOBLE. Sizə mane olmayım?

ŞAPYUI. Nekrasovla işin olmasın.

HOBLE. Nekrasovla?

BODUEN. Əgər öz vəzifəndə qalmaq istəyirsənsə, Nekrasovla işin olmasın. Başa düşdün?

HOBLE. Mən sizə təbə deyiləm! Mənim öz rəislərim var! Başa düşdünüz?

ŞAPYUI. Sənin rəislərin isə bizim rəislərimizə tabedir. Başa düşdün? (*Güllə güldür.*)

Səkkizinci gəliş.

Hoble, sonra qonaqlar.

HOBLE. Heç nə başa düşmürəm... Nekrasov?.. Deyəsən, qəzetdə onun haqqında nəşə oxumuşam...

BİRİNCİ QONAQ (*sandviç götürürək*). Siz bilirsiniz onlar necə güllələyirlər? Divarın dibini iki metrlik aralıqda güllələrlər!

İKİNCİ QONAQ. İki metr? Axı bu dəhşətli dərəcədə azdır! Mən xahiş edəcəyəm ki, gözlərimi bağlasınlar. (*Gedir.*)

HOBLE. Bu aristokratlar nəyə, çox qəraba danışırlar...

XANIM. Luiza deyir ki, onlar gülləni adamın düz başına çaxırlar.

ÜÇÜNCÜ QONAQ. Yox. Ən son məlumat belədir ki, onlar düz adamın ürəyini nişan alırlar.

XANIM. Məncə, ən yaxşısı da elə budur!.. Öz aramızda qalsın, axı Luizanın elə bir gözəlliyi də yoxdur... Amma... amma mən istəmirəm ki, öləndə sifətimi pis günə qoysunlar!.. (*Gedir.*)

HOBLE. Aristokratlar haqqında necə də yanlış sözlər deyirlər!.. Deyirlər ki, guya onların hamısı yüngülbeyindir. Amma bax, onlar ziyafətdə də ölüm barədə danışırlar...

Doqquzuncu gəliş.

Hoble, Jorj, Sibilo, hər iki cangüdən.

JORJ (*cangüdənlərə*). Gedib, rəqs edə bilərsiniz.

Cangüdənlər gedir.

(*Onların ardınca qapını örtür.*) Sibilo, cəsarətli ol! Kef elə!..

SİBİLO. Yaxşı. Gedək. (*Zaldan keçən Baran ilə Demidovu görür.*) Görürsən?

JORJ. Nədi ki?

SİBİLO. Arxanı onlara tərəf çevir, yoxsa, işimiz bitəcək. Baran ilə Demidov da burdadı. Onlar şən axtarırlar.

JORJ. Demidov heç mənim vəcimə də deyil! Məni bu saat Paloten ilə Nersya maraqlandırır. Mən onlara göstərəcəyəm ki, hansımızın zoru artıqdır! Onlar gərək bu məkənin təzədən işə götürsünlər!

Qonaqlardan biri içəri daxil olur.

QONAQ (*aşa-aşa, titrəyən əlində tutduğu bədəni yuxarı qaldıraraq, guya sağlıq deyir*). İnsanları «G.Q.» divarına düzüblər! Onlara атаş! атаş! атаş!.. Yaşasın Fransa!.. (*Yıxılır.*)

HOBLE (*səhnənin darından qaçaraq özünü ona yetirir*). Yazıq!.. (*Yerə sürəlmiş qonağın yanında diz çökür.*)

QONAQ (*gözəlri açılıb Hobleyə baxaraq*). Bu nə sifəti belə?! (*Qışqırır.*) Məni işgəncə vermə! Məni birdəfəlik güllələ! (*Boynunu büküb yatır.*)

Hoble hirsli onu mizin altına itələyir.

JORJ (*Hobleni görüb, tez üznü çevirərək Sibiloğa*). Hoble!.. Bax, bu mənim xoşuma gəlmir...

SİBİLO. Qorxma, bu saat mən onunla məşğul olaram.

JORJ. Sən?

SİBİLO. Biz onunla köhnə dostuq. (*Hobleyə tərəf gedərək, qollarını açıb onu qucaqlamaq istəyir*). Salam, əzizim!

HOBLE. Siz səhv edirsiniz...

SİBİLO. Mən Sibiloyəm. Yoxsa, yadımdan çıxmışam? Sən məni tanıyırsan?

HOBLE (*şübhəli*). Siz özünü oxşayırsız...

SİBİLO. Mən redaktor bura göndərib. Bu smokinçi də o mənə verir ki, müvəqqəti geyim.

HOBLE. Sizin sifətiniz də dəyişib...

SİBİLO. Sifətim də?..

HOBLE. Siz indi çox qazanan adama oxşayırsız...

SİBİLO. Boş şeydir! Bu, mənim sifətim deyil. Bu, smokinçinin sifətidir. İçmək istəyirsiniz?

HOBLE. Hə. Ancaq...

SİBİLO. Buralarda utanıb-sıxılırsan, hə? Səni yaxşı başa düşürəm, mənim yazıq dostum... Buralar bizim yerimiz deyil... Bilirsen, nə edək? Mətbəxə gedək. Orda yəqin gözəl aşbaz qadınlar var. Elə orda da bir az vuraq.

HOBLE. Yaxşı da... Gedək.

SİBİLO. Getdik! Biz orda özümüzdə evdəki kimi hiss edəcəyik. (*Hoble ilə gedirlər.*)

Onuncu gəliş.

Jorj, sonra Boduen və Şapyui.

JORJ. Uf..

Şapyui bir qapıdan, Boduen isə o biri qapıdan içəri daxil olur.

BODUEN. Biz siyasi polis idarəsinin inspektorlarıyıq...

ŞAPYUİ. ... sizinlə tanış olmağa çox şadıq, cənab Nekrasov...

BODUEN. ... əsas odur ki, həyəcanlanmayasız...

ŞAPYUİ. ... bizə güvənə bilərsiniz...

BODUEN. ... bir şey olsa, biz burdayıq!

JORJ. «Bir şey olsa»? Nəyə olmalıdır ki?

ŞAPYUİ. Sui-qəsdə cəhd istisna edilmir.

JORJ. Sui-qəsd? Kimə sui-qəsd?

BODUEN. Siza.

JORJ (*gülümsəyərək*). Mənə?

ŞAPYUİ. S-s-sl.. Biz sizi qoruyuruq!

Bunumi və digər qonaqlar gəlir. Boduen və Şapyui gedir.

On birinci gəliş.

Jorj, Bunumi, Nersya, Jyül, Perdriyer, Periqor, qonaqlar, fotoqraflar.

BUNUMİ. Bax, budur bizim xilaskarımız!

HAMI. Yaşasın Nekrasov!

- Yaşasın Nekrasov!..

- Yaşasın Nekrasov!..

XANIM. Siz nəyə də gözəlsiz!..

JORJ. Qulluğunuzda hazırım!..

İKİNCİ XANIM. O-o-o, mən nəyə də istədim ki, sizdən bir uşağım olsun!..

JORJ. Bu barədə fikirləşməyə dəyər...

BUNUMİ. Əziz dost, siz bir neçə kəlimə deyəcəksiz?

JORJ. Məmnuniyyətlə. (*Bərkədən.*) Xanımlar və cənablar! Sivilizasiyalı

gəlir və gedir. İndi Avropa - fatal bir anlayışa çevrilib. Yunan əsərləri təhlükəlidir. Onu xilas edək!

HAMI. Yunan əsərləri uğrunda ölümə hazırıq!

- Bəli!..

- Hazır!..

Alqışlar.

BUNUMİ (*Perdriyeri Jorjun yunna gətirir*). Bax, bu cənab sizin ən qızgın azarkeşinizdir!

JORJ. Çox məmnunam. Belə olan təqdirdə, o da mənim dostumdur.

Bilmək olarmı, kimdir mənə belə şərafət verən?

PERDRİYER. O-o-o! Mən bütün ömrüm boyu sizə minnətdaram!.. Siz mənə elə kömək etdiniz, elə kömək etdiniz!..

JORJ (*təcili içində*). Nədə?

PERDRİYER. Siz kömək etdiz ki, mən öz namizədliyimi geri götürülm!..
JORJ. A-a-a! Deməli, siz Perdriyersiz?

Perdriyer Jorjun əlini öpmək istəyir, Jorj onu qucaqlayır.

BUNUMİ. Fotoqraflar!.. Gəlin!.. Tez bura gəlin!..

Fotoqraflar Jorj ilə Perdriyerin şəkilini çəkir.

(*Fotoqrafların qarşısında dayanaraq.*) İndi isə üzümtüzi də bir yerdə çəkin.
JYÜL (*onlarla şəkili çəkdirmək istəyir*). İcaza verirsiniz?

JORJ. Yox.

JYÜL (*yavaş*). Sənin mənə acığın tutub?

JORJ (*Jyülü səhnənin qabağına çəkarək*). Mən istəyirəm ki, işdən çıxarılan adamların hamısını bərpa edəsən.

JYÜL. Bunun son dəxli yoxdur. Bu, qəzetin işidir!

JORJ. Qəzetin işləri - elə, mənim işlərimdir də!

JYÜL. Dəli olmusan?! Redaktor kimdir?

JORJ. Sən. Ancaq sən özünü belə aparsan, işin bitəcək. İdarə heyətinin üzvlərindən tələb edəəcəyəm ki, sən qovsunlar.

JYÜL. Sənə elə gəlmir ki, imkanlarını bir az şişirdirsən?

JORJ. Əksinə, azaldıram. Sənin qəzetçiyinin tirajım kimi iki dəfə artırır?

JYÜL. Bəs, sən bu şən-şəhrətini kim yaratdı?

JORJ. Mən olmasaydım, sən çoxdan qovmuşdular.

JYÜL. Mən olmasaydım, sən indi körpü altında mitilləndirirdin.

JORJ. Sən eləmisən, eləməmişən, indi bunun dəxli yoxdur! Mən Qərb dünyasının qəhrəmanıyam! Sən isə... Bilirsən, sən kimsən? Misgin bir yazı-poçu adamı!.. Sənin bəxtin onda gətirdi ki, mənim kimi bir nəhəngə rast gəldin!

JYÜL. Nəhəngə? Hə, sən nəhəng adamsan!

JORJ (*təacəblə*). Deməli, bunu unutma etiraf edirsən, hə?

JYÜL. Edim də!.. Ancaq nəhəng adamların mənim işim heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Çünki onları mən özüm yaradıram. Onlar o vaxta qədər nəhəngdirlər ki, həmin o yazı-poçu adamları onlardan yazır. Qələmi saxlasalar, o nəhəng adamlar da daha - qoqqul!

JORJ. Ancaq...
JYÜL (*onun sözünü kəsərək*). Qulaq as, əlincə ildə Parisdə nə qədər nəhəng adam var idi? Dörd yüz səksən yeddi nəfər! Əli birinci idə dörd yüz doxsan doqquz nəfər. Bu il isə onların sayı on azı altı yüz olacaq. Tələbat artır. Bilirsən ki, onları hardan tapıb çıxarsan. Nəhəng adam!.. Bu gün mayın on üçüdü, sən isə bu il artıq iki yüz yetmiş səkkizincini nəhəng adamsan.

JORJ. Qulaq as, Jyül!..

JYÜL (*onun sözünü kəsərək, davam edir*). O ki, qaldı, sənin müdafiə etdiyən adamlara, onları İdarə heyəti işdən çıxarıb. Nersya ilə danışıq bilirsən. Baranın yerinə onu seçiblər.

JORJ (*Nersyaya yaxınlaşaraq, onun qoluna girir*). Əziz cənab Neosya...

NERSYA. Əziz cənab Nekrasov...

JORJ. Mən sizdən bir şey xahiş edə bilərəm?

NERSYA. Əlbəttə! Bu nə sözdür?!

JORJ. Xanım Kastanyeni xatırlayırsız da?

JYÜL. Xeyr.

JORJ. İşdən azad etdiyiniz makinağın deyiram.
 NERSYA. A-a! Əlbəttə, xatırlayıram. O kommunistdir.
 JORJ. O, dul qadındır.
 NERSYA. Sizə deyiram ki, o kommunistdir.
 JORJ. Onun xəstə qızı var.
 NERSYA. O, kommunistdir.
 JORJ. İndi o neylosin? Qızıyla birlikdə özünü çaya atsın?
 NERSYA. O zaman kommunistlərin də ikisi azalar... Zarafat edirəm...
 Mən onların ölməyini istəmirəm. Sadəcə, başa düşürəm, siz məndən nə xahiş edirsiniz?
 JORJ. Mən istəyirəm ki, siz onu işə bərpa edəsiniz.
 NERSYA. Əziz cənab Nekrasov, axı bu tökcə məndən asılı deyil. Mən sizin xahişinizi İdarə heyətinin üzvlərinə çatdıraram. Oldu?
 JORJ. (İrsini boğaraq). Yox, olmadı. (Cibindən «Suar-a-Parini» çıxarır.) Burda nə yazılıb?
 NERSYA. (oxuyur). «Cənab Nekrasov bəyan etdi ki, jurnalistlərdən Rober Dyuvall və Şarl Metri yaxşı tanıyır.» Bunlar sizin sözlərinizdir də!
 JORJ. Xeyir!
 NERSYA. Siz belə deməmişiz?
 JORJ. Xeyir!
 NERSYA. Hm... (Sərt şəkildə Jyülə.) Əzizim Paloten, siz mənə tövəcəyəndir. Siz bizim qəzetin prinsipini yaddan çıxarmısınız? «Həqiqət, yalnız həqiqət!»
 JYÜL. (kənardan keçən Periqoru çağırır). Periqor, bax, burada Nekrasovun demədiyi sözləri onun adından yazıblar.
 PERİQOR. (qəzeti oxuyaraq). Bunu yaqın, Tavernye yazıb.
 JYÜL. Tavernye? Çox pis! Periqor, bizim qəzetin prinsipini bilmirsiniz?
 «Həqiqət, yalnız həqiqət!» Tavernyeni işdən çıxarmaq lazımdır.
 JORJ. Yox!
 JYÜL. Biz mütləq onu qovmalıyıq.
 JORJ. Siz onsuz da xeyli adam qovmuşuz.
 JYÜL. Onda onun yaxşıca darsini verərik. Periqor, ona deyərsən ki, Nekrasovun sayəsində işdə qaldı.
 JORJ. Sizinçün yaxşısa da elə budur...

Pausa.

O ki qaldı mənə, mən sadəcə düzəliş verməklə kifayətlənərəm.

JYÜL. Düzəliş?
 NERSYA. Düzəliş?
 PERİQOR. Düzəliş?

Bir-birlərinə baxırlar.

JYÜL. Qulaq as, Nekrasov, bu, çox ağılsız bir iş olar!

PERİQOR. Oxucular da buna mat qalar...

NERSYA. Harda görünüb ki, bizim qəzet özü-özünə düzəliş versin?

JYÜL. Düzəliş versək, o kiçik məlumat o saat oxucuların diqqət mərkəzində keçəcək.

PERİQOR. Mən əminəm ki, onu heç kim oxumayıb.
 JYÜL. (Nersyaya). Hörmətli sədr, deyin görək, o kiçik məlumat heç sizin diqqətinizi cəlb edib?
 NERSYA. Yox. Özü də mən birinci cümlədən sonuncu cümləyə qədər bütün qəzeti oxuyuram.
 JYÜL. Belə olsa, onda görək biz qəzetin hər nömrəsində, əvvəlki nömrəyə düzəliş verək...
 JORJ. Bəs, nə etmək fikrindəsiniz?
 JYÜL. Bu məsələyə nöqtə qoymaq lazımdır.
 NERSYA. Hesab edərkən, həmin nöqtə qoyuldu.
 JORJ. Xeyir. Mən tələb edirəm ki, siz düzəliş verəsiniz!
 NERSYA. Siz tələb edirsiniz?
 JORJ. Bəli! Mən sizinçün az iş görməmişəm!
 NERSYA. Biz də sizə bunun müqabilini ödəmişik.
 JORJ. Mənim şöhrətim...

JYÜL. (onun sözünü kəsərək). Nekrasov, sənin şöhrətin... İstəmədim bunu sənə deyim, ancaq, Nekrasov, sənin şöhrətin yavaş-yavaş sönrür... Cümlə axşam biz iki milyon nüsxə satmışdıq, bu gün isə - cəmi bir milyon yeddidiyüz min...
 JORJ. Hər halda bu sizin həmişəki tirajınızdan qat-qat artıqdır.
 JYÜL. Bircə həftə gözlə, tiraj doqquz yüzə düşəcək. O zaman səndən nə qalacaq? Heç nə.

JORJ. Tələsmə. Ehtiyatda mənim hələ elə sensasiyalarım var ki!..
 JYÜL. Artıq gecdir! Oxucu sənin sensasiyalarından doyub. Sabah nə istəyirsən, deyə bilərsiniz, bu, daha heç kimsə təsir etmir.

On ikinci gəliş.

Onlar, eləcə də Baran və Demidov.

BARAN. (bəkədən). Cənablar!

Həmişə susaraq, ona tərəf çönrür.

Sizi aldadıblar!

Səs-küy.

NERSYA. Siz burda nə edirsiniz, Baran?

BARAN. Mən dələduzu ifşa etməyə gəlmişəm! (Demidovu göstərərək.) Baxın, bu - Demidovdur. Məşhur sovet iqtisadçısı. (Bu dəfə də Jorju göstərərək Demidova.) Özünü Nekrasov kimi qələmə verən bu adama baxın. Siz onu tanıyırsınız?

DEMİDOV. Axı mən sizə dedim ki, evə getmək istəyirəm...

JORJ. (Demidovun üstünə atılaraq, onu qucaqlayır). Nəhayət! Nəhayət ki! (Hamıya.) Xahiş edirəm, hamımız buranı tərk edəsiniz. Mənim Demidova məxfi tapşırığı var.

BARAN. Siz ifşa olunmamış biz heç hara getməyəcəyik!

Boduen və Şapuyi Baran ilə Jorjun arasına girir.

BODUEN. Xeyr! Siz buranı tərk etməli olacaqsız!
 BARAN. Axı, mən...
 BODUEN. Siyasi polis idarəsi! Bu əmrdir!
 ŞAPYUİ (o biri qonaqlara). Xahiş edirəm hamı buranı tərk etsin!

Qonaqları çıxarırlar, təkcə Jorj ilə Demidov qalır.

On üçüncü gəliş.

Jorj, Demidov.

DEMİDOV. Sən Nekrasov deyilsən.
 JORJ. Qışqırma! Bunun mətləbə nə dəxli var?!
 DEMİDOV. Sən Nekrasov deyilsən. Sən fransızsan!
 JORJ. Özündən çıxma, Demidov. Burada bizdən başqa heç kim yoxdur.
 Mən çoxdan idi sənənlə görüşüb, danışımaq istəyirdim.

DEMİDOV. Mən sənə tanıyıram!
 JORJ. Mən mən sənə tanıyıram! Sənin haqqında bəzi məlumatlar əldə etmişəm. Sən Münhen radiosunda amerikalıların diktoru idin. Sənin daha qocca ayağ səsinə dönmüşdü. Səni qovdular. Əllinci ildə Fransaya gəlmisən, «Rusiyanın xilas» partiyasına üzv yazılmışsan. Partiyanın kassasını sənə etibar ediblər. Mühəsibatda yeyinti olub, sənə də ordan qovublar. Sən öz partiyanı yaratmışsan, «ÇRX» partiyasını. O partiyanın da yeganə üzvü elə sən özünsən. Sinq-salxaq bir daxmada yaşayırsan. Amerikalılar da sənə viza verməyəcək. Kərpü altında gəbərcəksən.

DEMİDOV (Jorjun üstünə atılır). İlan!
 JORJ. Qışqırma! Nahaq yerə mənə hirsələnirsen. Mən sənə xilas edə bilərəm. Mənim ideyam var. Biz gərək bir yerdə işləyək.

DEMİDOV. Nə? Sənənlə bir yerdə işləyək? Heç vaxt! Mən sənə işə edəcəyəm. Mən Barana söz vermişəm.

JORJ. Sən özün bilirsən ki, Baran qoca simicin biridir! Sənin ancaq bir çıxış yolu var: mənimlə bir yerdə olmaq! De görüm, sən niyə partiyanın adını «ÇRX» qoymusan?

DEMİDOV. «Çoxmiylionlu rus xalqı».

JORJ. «Çoxmiylionlu rus xalqı!» Üzvi də təkcə sənənsən?

DEMİDOV. Çoxmiylionlu rus xalqı Rusiyanı da, mənə də xilas edəcək!

JORJ. Xeyr, Demidov, sənə mən xilas edəcəyəm. Biz gərək birlikdə işləyək. Mən elə bu dəqiqə sənə partiyanı üzv olmağa razıyam.

DEMİDOV. Sən?

JORJ. Bəli, mən, Nekrasov! Sən başa düşürsən ki, necə nəhəng addım atacaqsan? Əgər hansısa partiyanın əməli bir üzvü varsa, həmin üzvlərin haçınsa iki nəfər olmaq şansı çox azdır. Ancaq onlar iki nəfərdirsə, - sabah milyon üzv ola bilər.

DEMİDOV (şəpşəpə). «ÇRX»-nın iki üzvü olacaq?

JORJ. Bəli!

DEMİDOV (şübhə ilə). Bilirsən, mənim prinsipim belədir - ciddi partiya intizamı! Partiyanın başçısı da - mənəm!

JORJ. Razıyam.

DEMİDOV. Direktivləri mən verirəm!

JORJ. Mən də onları yerinə yetirirəm.

DEMİDOV. Azacıq kənara çıxsan - səni partiya üzvlüyündən xaric edəcəyəm!

JORJ. Mən sənə söz verirəm: direktivlərdən kənara çıxmaq barədə heç söz də ola bilməz! Ancaq tələsmək lazımdır. Bu gün mən məşuram. Sabah, bəlkə də, yaddan çıxacağam. Mənim məqalələrim bütün dünyada çap olunur. Sən nə dikta etsən, mən də onu yazacağam.

DEMİDOV. Sən Orlovu biabir edə bilirsən? Bütün Avropada biabir olsun, ha?

JORJ. Orlov kimdir?

DEMİDOV. Mənim keçmiş rəisim. Neftsatış bazasının müdiri.

JORJ. Sabah bütün Avropa ona güləcək!

DEMİDOV. Oldu! (Jorja əl uzadır.)

On dördüncü gəliş.

Baran, Bunumi, Nersya, Jyül, Perdriyer, Periqor, Boduen, Şapyui, digər qonaqlar içəri daxil olur. Hamı hiss olunan bir höyəcanla Jorja və Demidova baxır.

BARAN (Jorju göstərərək). Hə, Demidov, bu adam kimdir?

DEMİDOV. Nekrasov!

Razılıq höyəcanı.

BARAN. Siz yalan deyirsiniz! Siz onunla əlbir olmusuz!

JORJ. Biz onunla köhnə dostlarıq. Mən nazir olanda məsləhət üçün tez-tez ona müraciət edirdim...

BARAN. Yalandır!

JORJ (Baranı göstərərək, hamuya). Cənablar, siz də mənim şahidim olun: bu şəxs kommunistlərin adamıdır!

QONAQLAR (Barana). Rədd olun, gedin Moskva!..

- Moskva! gedin!..

- Moskva! gedin!..

BARAN. Mən intihar edəcəyəm, ancaq əvvəlcə səni öldürəcəyəm! (Cibindən tapança çıxarır.) Mənə təşəkkür edin, cənablar! (Jorju göstərərək.) Mən dünyanı alçağın birindən azad etdim! (Özünü göstərərək, sarkazm ilə.) Həni də məxfi bir kommunistdən!
 BUNUMI. Sui-qəsd!.. Sui-qəsd!..

Boduen və Şapyui Baranı silahlılaşdırır və onu cəngüdənlərə təhvil verirlər.

ŞAPYUİ (cəngüdənlərə). Aparın bunu!

BARAN (onlardan qurtulmaq istəyir). Buraxın məni! Buraxın!..

QONAQLAR. Onu Moskva!ya göndərin!..

- Moskva!..

- Moskva!..

Cəngüdənlər Baranı yerdən qaldırır aparırlar.

BODUEN (*qonaqlara*). Biz ehtimal edirdik ki, belə bir sui-qəsd ola bilər. Cənablar, təhlükə artıq aradan götürüldü. İndi isə xahiş edirik, zəla keçəsiniz. Biz cənab Nekrasovun gələcək mühafizəsi ilə bağlı onunla bir neçə dəqiqə məsləhətləşməliyik. Qorxmayın, onu çox ləngitməyəcəyik.

Qonaqlar gedir.

On beşinci gəliş.

Jorj, Boduen, Şəpyui, sonra Hoble və Sibilo.

BODUEN. Biz mələklər kimi gərdən enib, sizi qoruyuruq, elə deyil?..

ŞAPYUL. ... biz olmasaydıq, siz artıq ölmüşdünüz.

JORJ. Sizə təşəkkür edirəm, cənablar!

BODUEN. Biz yalnız öz borcumuzu yerinə yetirdik!..

ŞAPYUL. ... biz xoşbəxtlik ki, sizi xilas etdik!..

Jorj baş əyərək getmək istəyir. Hoble gəlir.

HOBLE (*Jorja*). Bağışlayın, siz cənab Şarl Baranı görməmişiz?

JORJ (*arxasını ona çevirərək*). Yox!

HOBLE. Demişdi ki, mənı burada gözləyəcək... Qarıbıdı...
SIBILO (*gözlənilmədən bərk sərxoş halda içəri daxil olur*). Gedək, Hoble,

gedək mənim əzizim! Aşpaz qadınlar darıxıblar sənin üçün!.. (*Hobleni çəkərək özü ilə aparır.*)

BODUEN. Siz bu adamı tanıyırsız?

JORJ. Yox.

ŞAPYUL. O cinayət axtarışı üzrə inspektordur.

JORJ. A-a-af..

BODUEN. Zəhmət olmasa, əyləşin.

JORJ. Axı...

ŞAPYUL. Bizim sizin köməyinizə ehtiyacımız var.

JORJ (*əyləşərək*). Siza nə kömək edə bilərim?

ŞAPYUL. Biz böyük bir sui-qəsdin üstünü açmışıq. Məqsəd də Fransanı dağıtmaq, Fransanı çürütməkdir!

JORJ. Bəyən Fransu çürüyür?

ŞAPYUL. Hələ yox... Biz onu qoruyuruq...

BODUEN. ... ancaq bədadkarlar istəyirlər ki, Fransanı çürütsünlər!

JORJ. Bədbəxt Fransa! Bu sui-qəsdı kimlər hazırlayı?

ŞAPYUL. İki jurnalst.

JORJ. Qırx milyon fransızı iki nəfər çürütmək istəyir? Əgər belədirsə, onda sizin ölkənizi dağıtmaq çox asandır!

BODUEN. Bu iki nəfər - gözənd pərdə asmaq üçündür. Biz istəyirik ki, onların təmsalında iyrənc qəzətləri cəzalandıraıq! O qəzətlər oxucuların ayıq-sayıqlığını yuxuya verir...

ŞAPYUL. ... and-aman edirlər ki, guya beynəlxalq gərginliyi azaltmaq olar...

BODUEN. ... hələ bu hərasıdır? Onlar yazılarında bunu arzu edirlər...

ŞAPYUL. ... hələ bu hərasıdır? Yazırlar ki, guya bu - zəruridir...

BODUEN. ... hökumət qətiyyətlə və cold hərəkət etmək istəyir...

ŞAPYUL. ... o iki nəfəri məhkəməyə verəcəklər...

BODUEN. ... hərbi tribunala...

ŞAPYUL. ... tribunala inkaredilməz sübutlar lazımdır...

BODUEN. ... bu dəfə bəxtimiz gətirib...

ŞAPYUL. ... siz burdasız...

JORJ. Mən?

ŞAPYUL. Bəli!

JORJ. Mən burdayam?

BODUEN. Bəyən siz burda deyilsiz?

JORJ. Burdayam...

ŞAPYUL. Siz bizim şahidimiz olacaqsız!

JORJ. Hə?

BODUEN. Siz sovet naziri kimi, əlbəttə, bu iki jurnalistin xidmətindən istifadə etmişiz...

ŞAPYUL. ... və bunu yazılı surətdə təqdim etsəniz, sizə çox minnətdar olarıq!

JORJ. Onların adı nədir?

ŞAPYUL. Rober Dyuvəl və Şarl Metr.

JORJ. Metr və Dyuvəl... Dyuvəl və Metr... Yox, mən onları tanımıram.

BODUEN. Bu, ola bilməz!

JORJ. Niyə?

ŞAPYUL. Dünyən siz özünüz «Suar-a-Parı»də bəyən etmişiz ki, onları yaxşı tanıyırsız.

JORJ. Mən heç vaxt belə söz deməmişəm!

BODUEN. Ola bilər... Ancaq bu - çap olunub!

JORJ. Sabah düzəliş verəcəklər.

BODUEN. Düzəliş?

ŞAPYUL. «Suar-a-Parı» heç vaxt düzəliş vermir!

BODUEN. Siz iyirmi min gələcək qurbanın adını bilirsiniz! Necə ola bilər ki,

iki sovet agentinin adını bilməyəsiz?!

JORJ. Xarici ölkələrin informasiya vasitələri ilə əlaqə saxlamaq mənim səlahiyyətim daxilində deyildi.

ŞAPYUL. Axı, bunun nə əhəmiyyəti var ki...

BODUEN. ... siz onları tanıyırsız, ya tanımırsız...

ŞAPYUL. ... amallarını ki, görürsüz...

BODUEN. ... bir halda ki, onlar özlərini sovet agentləri kimi aparırlar...

ŞAPYUL. ... sülh tərəfdarlarını dediklərinı təkrar edirlər...

BODUEN. ... deməli, sizin mənan təm inamınız var ki...

ŞAPYUL. ... onlar satqındır.

BODUEN (*portfeldən kağız çıxarır*). Bude, qısa, ancaq tutarlı bəyənət: «Mən etiraf edirəm ki, jurnalistlərdən Dyuvəlin və Metrın xidmətlərindən istifadə etmişəm və onlara Fransanı çürüdü b heç ələmək yolundakı xidmətlərinin haqqını ödəmişəm.» Vəssalam! Siz yalnız qol çəkəcəksiz.

JORJ. Çox təəssüf edirəm, ancaq mən buna qol çəkməyəcəyəm.

Pausa.

BODUEN. Çox gözəl...

ŞAPYUL. ... əla...

BODUEN. ... Fransa - azad ölkədir...

ŞAPYUİ. ... Fransada heç kimə heç bir təzyiç göstərmirlər...

BODUEN. ... ancaq dörd burasındadır ki, cənab Nekrasovun düşmənləri çoxdur...

ŞAPYUİ. ... bu düşmənlər deyirlər ki, sizi bura Moskva göndərib.

JORJ. Moskva?

BODUEN. Bəli. Xüsusi tapşırıqla.

JORJ. Hansı xüsusi tapşırıqla?

ŞAPYUİ. Fransanın gələcək işğalına hazırlıq görsünüz.

JORJ. Bu, sayıqlamadır.

BODUEN. Əlbəttə... Ancaq bu böhtanların ağzını yummaq lazımdır!

Onsuz da bizi həddən artıq yumaşlıqla təqsirləndirirlər...

ŞAPYUİ. ... bizə deyirlər ki, sizi Fransadan uzaqlaşdırmaq lazımdır...

BODUEN. ... ancaq Fransa gözəl ölkədir...

ŞAPYUİ. ... bu ölkə gülməməyi bacarır...

BODUEN. ... ancaq qəzəblənməyi də var.

JORJ. Mən həmişə fransız qonaqpərvərliyinə güvənmişəm.

Boduən və Şapyui güllürlər.

ŞAPYUİ. Siyasi sığnaq haqqında danışıcaqsız?...

BODUEN. ... o, elə bilir ki, orta osrlarda yaşayırsınız...

ŞAPYUİ. ... biz ingilislərdən qonaqpərvərlik göstəririk...

BODUEN. ... alman turistlərinə də...

ŞAPYUİ. ... amerika əsgərlərinə də...

BODUEN. ... ancaq sovet vətəndaşlarına yox.

JORJ. Bu nədir - şantajdır?

ŞAPYUİ. Yox! Yox! Bu, sadəcə, ya ələ - ya bəladir...

Pauza. Polislər ayağa qalxaraq, iki tərəfdən də Jorjun yanında dayanırlar.

JORJ (*öz qədəhini doldüraraq*). Nə istəyirsiniz, edin.

Pauza.

BODUEN (*tonunu dəyişərək*). Deməli, belə oldu, azizim Jorj? Tərslik edirik, ha?

ŞAPYUİ. ... düzlik oyunu oynayırsız?

JORJ (*yerindən sıçrayaraq*). Nə?

BODUEN. Otur, otur! (*Onu yerində tutur.*)

ŞAPYUİ. Bilirsiniz, sən bizi qorxutdun...

BODUEN. ... ancaq biz sənə kimlərinə az görməmişik...

ŞAPYUİ. ... fırılacaq - bazar cındırları kimi bir şeydir...

BODUEN. ... onları bir balaca qıdıqlayanda...

ŞAPYUİ. ... başlayırlar əzilib-büzülib, naz satmağa...

JORJ. Mən başa düşürəm, siz nə demək istəyirsiniz?

ŞAPYUİ. Ancaq mənə ələ gəlir ki, sən hər şeyi başa düşürsən...

BODUEN. ... yox, əgər başa düşürsən, biz sənə başa salağ. Sən Jorj də Valeranın məşhur daladuz və fırılacağı. Biz ələ bu saat səni cinayət axtarışı inspektoru Hobbeyə təhvil verə bilərik. Yeri gəlmişkən, deyək ki, o, elə səni axtarır.

JORJ (*gülməyə cəhşir*). Jorj də Valera? Bu anlaşmazlıqdır! Özü də çox gülməli bir anlaşmazlıq! Mən...

ŞAPYUİ. Bədsir, Jorj! Cəngəldənlərin bir həftədir sənəin fotolarını çəkir. Onlar sənəin barmaq izlərinə də götürüblər. Sənəin çıxış yolun yoxdur!...

JORJ. Lənət şeytana!

Pauza.

BODUEN. Biz kinli adamlar deyilik...

ŞAPYUİ. ... dələduzluq da, fırılacaqılıq da bizim səhəməizə aid deyil...

BODUEN. ... bu, cinayət axtarışı polislərinəin işidir. Bizim də onlardan heç xoşumuz gəlmir...

ŞAPYUİ. ... inspektor Hobbəni də vəcəməizə almırıq...

BODUEN. ... bizə o iki jurnaləist lazımdır...

ŞAPYUİ. ... sən də onları bizə versən, nə qədər ürəyin istəyir, Nekrasov ola bilər...

BODUEN. ... hərdən-bir də bizə kiçik qulluq göstərəcəksən...

ŞAPYUİ. ... biz bəzi adamları sənə göstərəcəyik...

BODUEN. ... sən də təsdiq edəcəksən ki, onları tanıyırsən. Görürsən, böyük bir istəyimiz yoxdur...

ŞAPYUİ. ... sənəin də işlərinə qarışmayacağıq...

BODUEN. ... bunu bizdən başqa heç kim bilmir...

ŞAPYUİ. ... təkcə nazirə deməmişik...

BODUEN. ... bundan isə narahət olma. Çünki o bilir və o heç nə bilmir!

ŞAPYUİ. Bizə dedi ki, mən belə şeyləri bilmək istəmirəm...

BODUEN. ... çünki nazirə bilir ki, nə istəyir...

ŞAPYUİ. ... indi başa düşdüm, ay tars?

JORJ. Başa düşdüm...

BODUEN. Mə qəğizə qol çəkmək istəmərsən, özün bil, biz məcbur etmirik...

ŞAPYUİ. ... sənəin fikirləşmək üçün vaxtın var...

BODUEN. ... ancaq cümə axşamı gəlib, səni tribunala aparacağıq...

ŞAPYUİ. ... prokuror sənəin soruşacağı ki, Dyuvalla Metri tanıyırsan?...

BODUEN. ... sən də deyəcəksən ki, bəli, cənab prokuror, tanıyıram. Sənəin başqa bir yolun yoxdur.

ŞAPYUİ. Sağ ol, mənəin əzizim!

BODUEN. Cümə axşamı görüşənədək, əziz dostum!

Jorja öpüş göndərə-göndərə gedirlər.

On altıncı gəliş.

Jorj təkdır, sonra Demidov gəlir.

JORJ. Deməli, belə... Belə... Bu cür... (*Güzgüyə yaxınlayır*) Əlvəda, Nekrasov! Əlvəda, gəlir! Əlvəda, rus troykası, rus çovğun! Yaşasın Jorj də Valera! (*Ciblərinə baxır*.) Yəddi min frank... Təptəzə də smokinq... Nekrasov olmaq, iyrəne bir pəssirdir (*Güzgüyə*.) Jorj, mənəin əziz Jorjum, sən təsəvvür edə bilməzsən ki, sənəinə təzadən görülməyimə necə sevinirəm. Hürmətli cənablar və hürmətli xanımlar! Nekrasov rəhəmətə gətidiyi üçün, Jorj də Valera

sizinlə görüşmədən aradan çıxacaq. Ancaq necə? Əsas qapıdan? Mümkün deyil, ora cəsurlarla doludur. Arxa qapıdan? (*Sağ tərəfdəki qapını açır.*) Lənət şeytana, cəngüdənlərim ordadır! Pəncərədən? (*Pəncərəyə yaxınlaşaraq aşağı bəylənir.*) Azı on metr var, şil-küt olaram. Yaxında görəsən, borudan-zaddan bir şey var? (*Pəncərəyə dirmaşılıb baxır.*) Yox, çox uzaqdadır. Nəyə, bir yolla cəngüdənlərimin başını qata bilsəydim...

DEMİDOV (*Jorja pəncərədə görüb, onun üstünə atılaraq, aşağı dartır.*) Bu nədi, sən nə edirsən?! Biz sənənlə bir-birimizə söz vermişik! Sən Orlovu məhv etməlisən, amma özünü pəncərədən atırsan?

JORJ. Mən...

DEMİDOV. Mən lap elə indi sənə diklə edə bildirdim, amma bir az içmişəm... Bilirsən, mənə içmək olmaz. İçəndə, dava salıb, ələmi bir-birinə qatıram.

JORJ (*marlaqla*). Doğrudan?

DEMİDOV. Əlimə nə keçdi, sındırıram... dağıdıram... Hətta adam öldürə bilərəm!..

JORJ. Sən nə danışırsan?..

On yeddinci gəliş.

Onlar, eləcə də Bunumi, Perdriyer və bütün başqa qonaqlar

BUNUMI (*Jorja*). Nəhayət ki, yenə sizləyik! Ümid edirəm ki, daha bizi tənha qoymayacaqsız!.. İndi biz salon oyunlarını oynayacağıq.

JORJ. Salon oyunları? Onda mən sizə gözəl bir oyun təklif edirəm. Əgər Demidov işə, məclisin gözü olur, hamı qəşş edib, özündən gedəcək!.. Güldürəcək hamını!

BUNUMI. Əla! Gəlin, onu içirdək.

JORJ. Siz qonaqları xəbərdar edin, qalanı mənim boynuma.

BUNUMI (*qonaqlardan birinə*). Demidovu içirtmək lazımdır. Bu, çox gülməli olur.

Qonaqlar bir-birinə pıçıldayaraq, xəbəri yayır.

JORJ (*Demidova*). Dostlarımız sənənlə qədəh-qədəh vurmaq istəyirlər.

DEMİDOV. Yaxşı... Yaşasın müqəddəs Rus! (*Qədəhli başına çəkir.*)

HAMI. Yaşasın müqəddəs Rus!

- Yaşasın!..

- Yaşasın müqəddəs Rus!..

İçirlər.

DEMİDOV. Bizim Moskva zəfərimizin şərafəti! (*İçir.*)

HAMI. Moskva zəfəri şərafəti!

- Moskva zəfərinin şərafəti!

- Moskva zəfərinin şərafəti!..

İçirlər.

JORJ. Sən Orlovu yaddan çıxarmısan?

DEMİDOV. Orlovun mənim pəncərəmin altından asılması şərafəti! (*İçir.*)

HAMI. Ura!..

- Ura!..

- Ura!..

İçirlər.

DEMİDOV. Rədd olsun Neftsatış! (*İçir.*)

HAMI. Rədd olsun!..

- Rədd olsun!..

- Rədd olsun!..

İçirlər.

JORJ. Bizim partiyamızı yaddan çıxarmısan. İndi yaxşı məqamdır. Qoy, bizim partiya haqqında bütün dünya eşitsin!

DEMİDOV. Bizim çoxmiyonlu partiyamızın şərafəti! «CRX»-nin şərafəti! (*İçir.*)

HAMI. «CRX»-nin şərafəti!

- «CRX»-nin şərafəti!

- «CRX»-nin şərafəti!..

İçirlər. Qonaqların çoxu tamam sarxış olub. Kağızdan papaq düzəldib, başlarına qoyurlar, oyuncaq zurnaları çalırırlar, bir-birlərinə konfet atırlar və s.

DEMİDOV. Daha nəyin şərafətinə içək?

JORJ. Bilmirəm... Bəlkə, Fransanın? Hər halda görək bir az nəzakətli olaq...

DEMİDOV. Cəhənnəm olsun Fransa! (*Qışqıraraq.*) Eşq olsun atom bombasına! Nüvə silahlarına eşq olsun! Alman ordusuna eşq olsun! Onlar Orlovu asacaqlar! Sizin Fransanızı darmadağın edəcəklər!

Qonaqların bir qismi Demidovun sağlqlarını təkrar edir, o birləri isə pərt olur.

(*Perdriyerə*). Sən niyə içmirsən? Sənin gorbəgər olmağının şərafətinə, nacins!

PERDRIYER. Mənim gorbəgər olmağının?

DEMİDOV. İç, deyirəm sənə!

PERDRIYER. İçirəm, içirəm...

QONAQ (*xanımına*). Sənə bu, çox gülməlidir!

XANIM. Məncə, yox. Bəs, sənə?

DEMİDOV. Daha kim içmir? Bu saat sizə göstərəcəyəm! (*Süfrənin ucundan tutub dartaraq, mizin üstündə nə varsa, hamısını yerə tükür və qonaqların üstünə atılır.*)

On səkkizinci gəliş.

Həmin adamlar, cəngüdənlər, Hoble və Sibilo.

JORJ (*cəngüdənləri çağıraraq, Demidovu göstərir*). O dəli olub! Aparın onu!

Cangüdanlar Demidovun üzünə atılıb, onu ortu qapıdan çıxarırlar. Jorj haray-həşirdən istifadə edib, aradan çıxmaq istəyir, ancaq sağ tərəfdəki qapıda Hoble ilə qarşı-qarşıya gəlir. Hoble tamam sarıxos olan Sibilonu çiyində daşıyır.

HOBLE (*Sibilonu yamsığ kürsüyə qoyaraq*). Bir az dincəl, köhnə dostum. İndi yaş məhrəba gətirəcəyəm.

SİBİLO. Hoble, aziz Hoble, sən mənim anamsan. (*Ağlayır.*) Mən səni, doğma ananı aldatmışam. Mən səni mətbəxə apardım ki, o dələduzu həbs etməyəsən.

HOBLE (*şübhə ilə*). Hansı dələduzu?

SİBİLO. Jorj de Valerani,

Bu zaman Jorj otaqda दौरa vurub, yenə sağ tərəfdəki qapıya yaxınlaşır.

HOBLE. Jorj de Valera? Hardadı o?

Jorj artıq qapının ağzındadır.

SİBİLO (*barmağı ilə göstərərək*). Odur!

HOBLE. Dayan! (*Tapancaı çıxarıb, göyə atış aç-aça Jorjun ardınca qaçır.*)

QONAQLAR (*dəhşət içində*). Bolşeviklər!..

- Bolşeviklər!..

- Bizi artıq güllələyirlər!

Pərdə bağlanır.

YEDDİNCİ ŞƏKİL

Sibilonun mənzili. Gecədir. Jorj pəncərədən içəri girir. Veronika gəlib otağın işığını yandırır. O üçüncü şəkildə olduğu kimi geyinib və evdən çıxmağa hazırlaşır. Jorj əllərini qaldırıb, güllümsəyərək, onun arkasında dayanır.

Birinci gəliş.

JORJ. Axşamın xeyri!

VERONİKA (*arxaya çevrilərək*). A-a, Nekrasov!

JORJ. Nekrasov rəhmətə getdi. Məni Jorj çağır, pərdələri də ört. (*Əllərini aşağı salır.*) Sən indiyəcən mənə deməmişən ki, adın nədir.

VERONİKA. Veronika.

JORJ. Gözəl fransız adı... (*Kürsüdə oturur.*) Mən bu kürsüdə oturmşudum, sən harasa getmək istəyirdin, polislar da küçələri ələk-vələk edirdi... Hər şey təkrar olunur. Mən onda necə də gənə idim!.. (*Qulaq asır.*) Fit səsi idi?

VERONİKA. Yox. Səni təqib edirlər.

JORJ. İyirmi yaşım tamam olandan sonra, məni həmişə təqib edirlər.

Pauza.

İndi yox onlardan qaçmışam. Amma çox çəkməz...

VERONİKA. Birdən bura gəldilər?

JORJ. Əlbəttə, gələcəklər. Hoble - adətli üzrə, siyasi polislər isə iy duymaq bacarıqlarına görə. Hoble mənim hable on daqiqəm var.

VERONİKA. Siyasi polislər də səni təqib edir?

JORJ. İnspektor Boduenlə inspektor Şapyui. Onları tanıyırsan?

VERONİKA. Yox. Ancaq mən bilirəm ki, siyasi polis nə deməkdir. Sən başa düşürsən ki, bu necə təhlükəlidir?

JORJ (*istehlə ilə*). Hə, təhlükəsiz deyil...

VERONİKA. Sən gərək burda qalmayasan.

JORJ. Mən sənənlə danışımalıyam...

VERONİKA. Özün bərədə?

JORJ. Sənin dostların bərədə.

VERONİKA. Biz səhə gürüşək... Harda istəyirsən. İndi isə get.

JORJ. Getsəm, sən bir də məni görməyəcəksən. Məni tutacaqlar.

(*Veronika etiraz etmək istəyir.*) Yox, mübahisə etmə, mən belə şeyləri yaxşı bilirəm. Bir də ki, hara gedim? Gizlənməyə yerim var? Smokinqlə gecə vaxtı küçədə yenə bir təhər getmək olar. Amma səhər... Veronika, mənim ulduzum sənə, dahiliyim məna xayanət edir... (*Otaqda var-gəl edir.*) Bu gecə bir nəfəri həbs edəcəklər, buna şübhən olmasın. Ancaq kimi? Hoble Jorj de Valerani axtarıy, siyasi polislər isə Nekrasov. Kim məni birinci tutsa, o da müəyyən edəcək ki, mən Nekrasovam, yoxsa Valera. Sənə, birinci kim olacaq? Cinayət axtarıy, yoxsa siyasi polislər?

VERONİKA. Siyasi polislər.

JORJ. Mən də əla bilirəm.

Pauza.

Metri və Dyuvalı xəbərdər et.

VERONİKA. Nə bərədə?

JORJ. Bura bax, ay qız! Çalış məni başa düşsən. (*Səbrlə.*) Siyasi polislər nə edəcək? Məni həbsxanaya salacaq? Yox, onlar ələ də səfəh deyillər. Nekrasov hələ işə yerə bilər. Şəhər kənarında, bir sakit guşədə mənim üçün geniş, işıqlı otaqları olan bir yaylaq evi kirayə edəcəklər. Ən gözəl otağı mənim üçün ayıracaqlar. Məni rahat bir yataqda uzadacaqlar. Axı yazıq Nekrasov çox zəifləyib, bu qədər iztirab çəkib... Ancaq bu, sənəni atana mane olmayacaq ki, mənim sensasiyalarla dolu ifşaedicli məqulələrimi yazıb, çap eləsin. O, ələ öyrənib ki, indi mənsiz də yazı bilər. (*Qəzətlə yamsılayaraq.*) «Metri və Dyuvalı gizlin olaraq Moskvağa gediblər. Nekrasov onların haqqını dollarla ödəyib.» O bədaxtlorin üstünə o qədər çirkəb atacaqlar ki, oxucular da onların vətənə xayanətini təbbi hesab edəcək.

VERONİKA. Tribunal üçün mənim atamın məqulələklərinin nə əhəmiyyəti var? Tribunalə şahid lazımdır.

JORJ. Sən əminsən ki, mən şahidlik etməyəcəyəm?

VERONİKA. Sən?!

JORJ. Bəli, mən. Məni xərkədə gətirəcəklər. Bilirsən, döyülməkdən heç xoşum gəlmir. Hər gün məni döyməyə başlasalar, axırda tənə gələcəyəm...

VERONİKA. Sənə, onlar səni çox döyəcəklər?

JORJ. Yox! Onların vicdanı fəvvarə vuracaq!..

Pausa.

Sən mənə nifrət edə bilərsən, ancaq mən şair qəlbli bir insan olduğum üçün, fiziki cəsarətim çatdırmır.

VERONİKA. Mən sənə nifrət etmirəm. Sən hələ seçim edə bilərsən.

JORJ. Mən bilmirəm axı, hansı seçimi edim?

VERONİKA. Sən istəmirsən ki, onlara böhtan atasan?

JORJ. Yox, istəmirəm. Ancaq o biri tərəfdən də, mən istəmirəm ki, vurub, dışlarını sindirsinlər. Veronika, mən siyasət üçün doğulmamışam.

VERONİKA. Mən əminəm ki, sən onların üzünə durmayacaqsan.

JORJ. Hər halda, mən istəyirəm ki, Metr ilə Dyuvall aradan çıxıb gizlənsinlər.

VERONİKA. Niyə?

JORJ. Əgər mən işgəncələrə tab gətirməsəm, şahidlik edəəcəyəm. Görək bilim ki, onları həbsxanaya atmayacaqlar.

VERONİKA. Sən şahid kimi çıxış etsən, onsuz da onları qiyabi həbs edəəcəklər.

JORJ. Qiyabi nə edirlər, etsinlər. Əsas odur ki, adamı həbsxanaya salmasınlar.

VERONİKA (*onun sadəlövhliyinə mat qalır*). Yazıq Jorji! Doğrudan da sən heç nə başa düşürsən?

JORJ (*ona qulaq asmadan*). Mən indi gedirəm. Sən də get, onlara de ki, gizlənsinlər.

VERONİKA. Onlar gizlənməyəcək.

JORJ. Gizlənməyəcək? Bəs, beş illik həbsxana?.. Sən havalanmısan-nədir? VERONİKA. Onlar gizlənməyəcək, çünki günahları yoxdur.

JORJ. Sən indicə istəyirdin ki, mən qaçım, çünki günahkaram. Bax, bu da qadın məntiqi! Sənə qulaq assaq, onda cinayətkarlar balıq tutmağa gedə bilər, günahsızlar isə həbsxanaya salınmalıdır...

VERONİKA. Ha, yaqın belədir...

JORJ. Səz sözlərdi. Siz sadəcə olaraq, özünüznükülərə kömək etmək istəmirsiniz.

VERONİKA. Sən görəcəksən ki, onlar tutulandan sonra nə olacaq.

JORJ. Mən elə indi də görürəm. Plakatlər, mitinqlər, nümayişlər... O iki nəfər də qəfəsin içində... Axmaq mənim! Mən canavarını ağzına girirəm ki, bunları xəbərdar edim, ancaq bu, sən demə, onlara lazım deyil. Siz başqa şeylər istəyirsiniz... Ona görə də heç nə vecinizə deyil. Mən niyə bunları xəbərdar etmək istəyirdim? Mənim özümü də indi tutacaqlar. (*İstehza ilə*.) Yoldaşlıq həmrəyliyiyi...

Veronika telefon nömrələrini yığır.

Sən nə edirsən?

VERONİKA (*telefon dastayına*). Sənsən, Rober? Burada bir nəfər sənə danışmaq istəyir. (*Jorji*.) Dyuvalldır.

JORJ. Bəlkə onun telefonuna qulaq asırlar?

VERONİKA. Bunun əhəmiyyəti yoxdur. (*Dastayı ona verir*.)

JORJ. Alo, Dyuvall?.. Mənə yaxşıca qulaq asın. Sizi sabahı tutacaqlar.

Uzaq başı - birigün. Çox güman ki, sizə iş kəsəcəklər. Sizin heç çamadan yığımağa da vaxtınız yoxdur. Qaçın! Elə bu daqiqə qaçın!.. Nə? O-o-o!.. (*Dastayı Veronikaya uzadaraq*.) Söyüb, biabır etdi məni!..

VERONİKA (*dastayı götürərək*). Yox, Rober, yox, saxit ol. O, təxribatçı deyil. Sonra sənə başa salaram. (*Dastayı asır*.) Metr də danışmaq istəyir?

JORJ. Yox. Daha hər şeyi başa düşdüm. (*Gülür*.) Ömrümdə birinci dəfə kimsə xidmət göstərmək istədim!.. Birinci... və axırıncı dəfə!

Pausa.

Çıxıb getməkdən başqa bir şey qalmır. Sağ ol... Bir də ki... mənim üzürxahlığımı qəbul edin.

VERONİKA. Sağ ol.

JORJ (*qəflətin qeyzə gələrək*). Sizinkilər idiotdurlar, idiot! Onlarda dirnağın ucu qədər də təsəvvür deyilən şey yoxdur! Gözlərinin də qabağına gətirə bilmirlər ki, həbsxana nə deməkdir! Axı, mən bilirəm, nə deyirəm!

VERONİKA. Sən hələ heç vaxt həbsxanada yatmamısan.

JORJ. Düzüdü, yatmamışam, ancaq mən şairəm! Mən təsəvvür edə bilirəm. Mənə elə gəlir ki, artıq təkadamlıq kameradayam! Onlar bilirlər ki, həbsxanada olanların yanısır oradan vərəmlə çıxır?

VERONİKA. Dyuvallı otuz doqquzun oktyabrında həbs etmişdilər. O, qırx dördün avqustunda çıxıb. Elə həbsxanada da vərəmə yoluxub.

JORJ. Onda o öldürdü!

VERONİKA. Yox, Jorj. O da səni kimidir - ona əziz olanı xilas etmək istəyir.

JORJ. Ona, yoxsa sizə?

VERONİKA. Ona, mənə, hamımıza. Sənə öz canın əzizdir, onu da xilas etmək istəyirsən. Bu, təbii. Ancaq Dyuvall üçün əziz - onun partiyasıdır, mübarizəsidir, oxuculardır. Bu, onun üçün həyat deməkdir. O, ona əziz olanları xilas etmək istəyir, buna görə də heç hara qaçmaz!..

Pausa.

JORJ (*qəzəbli*). Siz hamunuz mənfur eqoistlərsiz!

VERONİKA. Başa düşmədim...

JORJ. Dyuvall başına azabkeç çəlaği qoymaq istəyir ki, siz də onu alışıqlasınız! Bəs, mənimlə nə olacaq? Mən deməli, satqın, danosbaz, cəsus olacağam, hə?

VERONİKA. Sən bacarı bilərsən ki...

JORJ (*onun sözlərinə kəsir*). Yox, bacara bilmərəm! Mənim əl-qolumu bağlayıb cəzayında uzadacaqlar, polislər də gündə üç dəfə gəlib məni əzizdirəcək. Nəfəsələrimi dərmək məqamı çatanda da məndən soruşacaqlar: «Şahidlik edəəcəksən, ya yox?» Mənim başım şişəcək. Səhərdən axşamcağına o iki işgəncə ustası barədə fikirləşəcəyəm. Mən görək bunlara dözüm, çünki siz öz ağağpaq çübbonizi təmiz saxlamaq istəyirsiniz. Yox, əgər mən dözə bilməsəm, siz də elə bu lazımdır. Yahudəsiz İsa Məsiha yoxdur. Sən elə bilirən ki, Yahuda məənvi əzab çəkmirdi? Mən onu başa düşürəm... Yaxşı, deyək ki, mən hər şeyə dözəcəyəm, əvəzində mükafatım nə olacaq? Üzümə tüpürəcəklər! Sənin atarı yalançı ifğalarını çap etdirəcək, sənin dostların da Dyuvallın bəranətini, yalançı Nekrasovun da biabırçı sonunu bayram edəəcək...

Pauza.

Həmi məni barməğna dolamaq istəyir, ələ bil ki, mən bəbəyəm, heç nə başa düşmürəm.

Pauza.

Veronika, mənim düşüdüüm vəziyyəti dostlarına başa sal, bəlkə mənə yazıqları gəldi, qaçıb gizləndilər?

VERONİKA. Ağlım kösir.

JORJ. Lənət səytana! Görək sənin gözələrin qabağında gicəhəmə bir güllə sıxaydım! Sənəin xoşbətləyindi ki, mənim buna cəsərətəm çatmır. *(Oturur.)* Mən daha heç nə başa düşmürəm. Mənim öz kiçik fəlsəfəm var idi. O da yaşamaqda mənə kömək edirdi. İndi isə, ələ bil, hər şeyi itirmişəm. Görək, bu lənətə gəlmiş siyasətə girişməyəydim.

VERONİKA. Get, Jorj, vaxtdır!

JORJ *(pəncərənin qəşşində)*. Gecə... Kəçələr də bəmbəş... İndi mən divarlara sığın-sığın səki ilə gedəcəyəm... Səhərə kimi... Sonra isə... Haqiqəti bilmək istəyirsən, Veronika? Sənəin yanına gəldim ki, məni burda həbs etsinlər. Bələ anlarda çox vacibdir ki, sonuncu kimin üzünü görürsən. Çünki o sifəti uzun müddət xatırlayrsən. Ona görə də istəyirdim bu sənəin sifətin olsun.

Veronika gülümsəyir.

Sən görək tez-tez gülümsəyəsən. Sənə yaşarış.

VERONİKA. Mən xoşuma gələn adamlara gülümsəyirəm...

JORJ. Mən sənəin xoşuna gələ bilmərəm... Sən də mənim xoşuma gəlmirsən!

Pauza.

Əgər mən sənəin o igidlərini həbsxanadan xilas edə bilsəydim... Bax, onda kefiniz kök olardı. *(Otaqda var-gəl edir.)* Ey mənim dahiyənə təfəkkürüm, kömək et!.. Mənə sübut et ki, sən hələ sağsan!

VERONİKA. Axı sən bilirsən ki...

JORJ. Sus! *(arxasını ona çevirərək, bərdən təzim edir.)* Təşəkkür edirəm sənə, mənim dahiyənə təfəkkürüm! *(Veronikaya.)* Darin hüznə sənə elan edirəm ki, dostların həbs olunmayacaq. Plakatsız, mitinqsiz, nümayişsiz! Xanım Kastanye öz işinə qayıdacaq. O on min səki ki, Perdiyer alacaqdı, onları kommunistlər ala bilər. Mən sizə göstərəcəyəm ki, insanları müqəvva kimi oynadan ip kimin əlindədir!

VERONİKA *(çiyinlərini çəkərək)*. Sən heç nə edə bilməzsən...

JORJ. Bir adam tap. Qoy, mənə gizltsin... Sabah isə mən sənə müsahibə verəcəyəm.

VERONİKA. Yənə müsahibə?

JORJ. Yoxsa istəmərsən?

VERONİKA. Axı...

JORJ. Gör, necə başlıqdır?! «Jorj de Valeranın etirafı. Mən necə Nekrasov oldum?!»

VERONİKA. Jorj!

JORJ. Məni iki həftəlik gizlətmək lazımdır. Siz mənim müxtəlif fotoşəkillərini çəkə bilərsiniz, gözəmdə qara örtüklə, örtüksüz. Mən artıq bətdin o Palotənləri, Nərsyaları, Bunumiləri tanıyıram. Mənim işlələrimi örtə bədsir etmək mümkün olayacaq!

VERONİKA. Ələ birinci məqələdən sonra onlar redaksiyaya polis gəndərəcəklər. Əgər biz sənəi təhyil verməsək, elan edəcəklər ki, hamısı yalan-palandır.

JORJ. Sən ələ bilirsən ki, onlar məni həbsə atmağa cürət edəcəklər? Mən həddən artıq çox bilərəm. Bir də ki... onlar təkid etsələr, ver mənim ünvanımı. Siz öz əzabkeşliyinizlə məni tənəə gətirmisiz. Mən özüm əzabkeş ola bilərəm. Nə deyirsən, razısən?

VERONİKA. Razıyam.

JORJ *(gülür)*. Görürsən ki, sənəin o proqressiv qəzəciyən pəşəkar dələduzun yazdıqlarını dərc edəcək. Gülməlidir: atacağı dikto edirdim, indidə qızıcağaya dikta edəcəyəm. De görüm, mən hara gedim? Telefonla zəng ələ ki, məni içəri buraxsınlar.

VERONİKA *(şəpəşəmə geyərək)*. Mən sənəinlə gedəcəyəm. Bələ yaxşı olar.

İkinci gəliş.

Onlar, ələcə də pəncərədən içəri girən Boduen və Şapyui.

ŞAPYUI. Salam, Nekrasov!..

BODUEN. ... inspektor Hoble səni axtarır...

ŞAPYUI. ... qorxmə, biz sənəi ona vermərik...

VERONİKA. Hər şey bitdi.

JORJ. Bilmək olmaz? Mənim dahiyənə təfəkkürüm mənimlədir. Bəlkə mənim ulduzum hələ batmayıb?

BODUEN. Gedək, Nekrasov! Bura sənəin üçün təhlükəlidir...

ŞAPYUI. ... bu qız kommunistlərlə him-cim edir...

BODUEN. ... bəlkə mən tapşırıblar ki, sənəi öldürsün?

JORJ. Mən dələduz Jorj de Valerayam. Tələb edirəm ki, məni inspektor Hobleyə təhyil verəziz.

ŞAPYUI *(Veronikaya)*. Yazıq Nekrasov...

BODUEN *(Veronikaya)*. ... sənəin rus dostların onun arvadını və uşaqlarını həbsxanaya salblar...

ŞAPYUI. ... onların da dərdi bu bədbəxti dəli edib...

Boduen qapını açır, iki sanitar içəri daxil olar.

Üçüncü gəliş.

Eyni adamlar və sanitarlar.

BODUEN *(Jorjə göstərərək, sanitarlara)*. Budur. Onunla yavaş rəftar etmək lazımdır...

ŞAPYUI. ...Nekrasov, sən mütləq dincəlməlisən...

BODUEN. ... sənəi on yaxşı sanatoriyaya aparacağlar.

JORJ *(Veronikaya)*. Görürsən, bunlar nə quraşdırıb? Bu, səhərkənləri yaylaqdan da əladır!

BODUEN (*sanitarlara*). Aparın!

Sanitarlar Jorja yaxınlaşır. Hoble açıq qapıdan içəri girir.

Dördüncü gəliş.

Onlar və Hoble.

HOBLE. Cənablar, siz, albatta, boyu bir metr yetmiş səkkiz santimetr olan bir kişini görməmişiz! Onun...

JORJ (*qışqırır*). Bura, Hoble! Mən Jorj de Valerayam!

HOBLE. Jorj de Valera!

JORJ. Bəli, Jorj de Valera! Yüz iki doladuzluq hadisəsi! Apar məni! Tez!

Sən polis rəisi olacaqsan! Sən böyük adam olacaqsan!

HOBLE (*ona yaxınlaşaraq, ələ bil, ovunulub*). Jorj de Valera!

BODUEN (*onun qarşısını kəsərək*). Kolleqə, bu anlaşıqlıqdır. O - Nekrasovdur!

HOBLE (*Bodueni yandan ötürək Jorjun üstünə atılır və onun əlindən yapışır*). Mən nəçə ildir onu axtarıram!

ŞAPYUİ (*Jorjun o biri əlindən tutub özünə tərəf çəkərək*). Sən deyirsən ki, bu əldirdi. Bunun başına girib ki, guya Jorj de Valeradır.

HOBLE (*Jorju özünə tərəf çəkərək*). Burax onu! O, mənimdir! O mənim şikarımdır! O mənim bütün həyatımdır!

ŞAPYUİ (*Jorju özünə tərəf çəkərək*). Yox, o bizimdir! Ona toxunma! O - Nekrasovdur!

HOBLE. Heç vaxt! Heç vaxt onu siza vermərəm! Əlbəttə, mən adi adamam. Həmişə deyirdim ki, onu tuta bilməyəcəyəm. Ancaq indi o özü mənim üstümə gəlib. Mən onu vermərəm!

BODUEN. Yəqindən çıxarma ki, sən kiməsan!

HOBLE. Verməyəcəyəm! Onu tale mənə göndərib!

ŞAPYUİ. Sən siyasi polis idarəsinə əl qaldırırsan?

HOBLE. Sizə dəxli olmayan işlərə burnunuzu soxmayın, müftaxorlar!

JORJ. Cəsarətli ol, Hoble! Mən səniniyəm! Mən səniniyəm!

HOBLE (*Jorju qucaqlayaraq*). Jorj de Valera!...

BODUEN. Sənin başın ancaq cibgirdərdən çıxır...

ŞAPYUİ. ... bir də xırda fırıldaqçılardan...

BODUEN. ... sən hələ başa düşməmiş ki, siyasi polis idarəsi nə deməkdir...

ŞAPYUİ. ... Fransanın toxunmazlığıdır...

BODUEN. ... böyük ölkələrin maraqlarıdır...

HOBLE. Mən adi, gözə çarpmayan bir adamam! Ancaq mən Jorj de Valeram tapdım!

BODUEN (*Veronikaya*). Bu, deyəsan, doğrudan da ələ bilir ki, o - Jorj de Valeradır...

ŞAPYUİ (*Veronikaya*). ... bədbəxt Hoble! O da ağılım itirib...

BODUEN. ... mənim ona yazığın gəlir. Əsil sarsıntıdır!

ŞAPYUİ (*Hobleni göstərərək, sanitarlara*). Onu da aparın!

Sanitarlar Hoblenin üstünə atılırlar.

VERONIKA (*qışqırır*). Kümək edin!

Şapuyi əli ilə onun ağzını yumur. Hoble özündən çıxaraq, hər iki sanitarı yərə sərir. Sonra Boduenin üstünə atılır. Şapuyi Veronikayı buraxıb, Boduena kümək etmək istəyir. Jorj və Veronika bir-birinə baxıb, ikisi də pəncərədən çşıya atılır. Hoble Boduənə Şapuyini də yərə sərir, özü də yıxılır, sonra boylanıb ətrafa baxır.

HOBLE. Axı mən deyirdim ki, onu heç vaxt tuta bilməyəcəyəm.

Pərdə bağlanır.

SƏKKİZİNCİ ŞƏKİL

Palotenin kabineti. Sübh tezdən, alaqlarıqlıqdır. Lampalar yanır.

Birinci gəliş.

Nersya, Şarıvye, Berjera, Lerminye, Jyül.

Nersya başına kağızdan karnaval papağı qoyub. Berjera oyunaq zurna çalır. Üst-başlarında rəngbəməng kağız lentlər, başqa karnaval ləvazimatları olan Şarıvye və Lerminye oturdular yerdə donub qalıb. Jyül otaqda var-gəl edir. Hamı yozğun və qaşqabaqlıdır. Hamısının da yaxasında qızıl hərfləri «Gələcək qurbanların abreviatürası yazılmış «GQ» nişanı asılıb. Səhnə yavaş-yavaş işıqlanır, Jyül getdikdən sonra isə günəş otağı tamam işıqlandırır.

ŞARİVYE. Başım ağrıyır.

BERJERA. Mənim də.

LERMINYE. Day, demə!

NERSYA. Mənim də başım ağrıyır. Ancaq nə edək?

ŞARİVYE. Mən yatmağa gedirəm.

NERSYA. Xeyir, Şarıvye. Siz heç hara getməyəcəksiz. Biz görək

Nekrasovu gözləyək.

ŞARİVYE. Sakit ola bilərsiniz, o, gəlib çıxmayacaq.

NERSYA. Mənə söz veriblər ki, səhər açılanacan, onu bura gətirəcəklər.

ŞARİVYE. Səhər açılanacan? (*Pəncərəni göstərir.*) Buyurub, baxa bilərsiniz səhər açılır. (*Pəncərəyə yaxınlaşır.*) Nəçə də eybəcdirdi!

NERSYA. Kim?

ŞARİVYE. Kim yox, nə? Dan yeri. İyirmi beş ildir mən dan yerinin şöqlərini görmürdüm. Həddən artıq qocalıb.

NERSYA. Əziz dostlar...

Berjera zurnanı üfürür.

Yalvarıram siza, bu zurnanı çalmayın.

BERJERA. Bu tütəkdir.

NERSYA. Yaxşı, qoy, tütək olsun. Ancaq mən xəhiş edirəm ki, onu tullayasız.

BERJERA. Tütəyi tullayım? Mən onu o vaxt ataram ki, siz də o bağınızdakını tullayasınız.

NERSYA (*təəcəblə*). Nə? Sizinki, deyəsən, bir az artıq olub... (*Əlini başına aparar və ancaq inli başa düşür ki, kağız karnaval papağı başındadır.*) Fu!... (*İyrənc bir şey kimi kağız papağı yera atar.*) Cənablar, xahiş edirəm unutmasınız ki, siz İdarə heyətinin iclasındasınız. Üst-başınızı qaydaya salın.

Berjera zurnanı mizin üstünə qoyur. Qalanları üst-başını çıxır. Səhərdən bəri fikrili-fikrili otaqda var-gəl edən Jyül dolaba yaxınlaşır və içki şüşəsi ilə qədəh götürür.

Bəsdir! Mən elə bildirdim ki, siz heç vaxt içmirsiniz.

JYÜL. Mən içirəm ki, fikirləşməyim.

NERSYA. Fikirləşməyəsiz? Nəyi?

JYÜL. Məndə bütün həyatım boyu aldığım ən sənəsiyalı məlumat var, ancaq mən onu dərc edə bilmirəm. (*Xəyal dünyasında.*) «Nekrasov - əslində Jorj de Valeradır! Bir şəxsin simasında iki böyük insan! Başa düşürsüz bu nə deməkdir?»

NERSYA. Siz çox sadələşdirdiniz.

JYÜL. Xəyala dalmaq - elə də böyük bir günah deyil ki... Mən istərdim, birca günliyə sol qəzetlərdən birinin yazarı olam. Birca gün. Başa düşürsüz ki, bu, necə bir başlıqdır? (*Vədə gələrək, dayanır.*) Birinci səhifədən keçir, ikinci səhifədən keçir, üçüncü səhifə... Başlıq deyil e, atom bombasıdır!

NERSYA. Mən başa düşürəm, siz nə danışırız? Nekrasov - Nekrasovdur. O, bir saat bundan qabaq qaçıb gizlənib, çünki kommunistlərin sui-qəsdindən qorxub. (*Jyülün gözələrinin içinə baxaraq.*) Bax, həqiqət budur. Əsil həqiqət. Ancaq həqiqət!

JYÜL. (*köks ötürərək.*) Mən öz xəyalımı belə həqiqətdən üstün tuturam...

Pauza. Qapını döyürlər.

Gəlin!

İkinci gəliş.

Onlar, eləcə də Boduen və Şapyui. İkisinin də başı sarıqlıdır. Şapyuinin əli də sarıqlıdır. Boduen qoltuqağacı ilə gəlir.

HAMI. Nəhayət!

NERSYA. Bəs, o hanı?

BODUEN. O Sibilonun evində idi...

ŞAPYUI. ... orda bir kommunist qızla danışdı...

BODUEN. ... o, istəyirdi ki, öz işlərini «Liberater»ə satsın...

ŞAPYUI. ... «Jorj de Valera necə Nekrasov oldu?»

JYÜL. «Liberater»?

BERJERA. Jorj de Valera?

NERSYA. Siz də onu, şübhəsiz ki, tutdunuz?

BODUEN. Əlbəttə... Ancaq...

NERSYA. Ancaq nə? Deyin, görək!

ŞAPYUI. Qollarını burduq...

BODUEN. ... ancaq bu zaman bir kommunist...

ŞAPYUI. ... o, özünü polis kimi qələmə verirdi...

BODUEN. ... onlar iyirmi nəfər idi...

ŞAPYUI. ... lap dəqiq desək, otuz nəfər...

BODUEN. ... qırx nəfər boğazcan silahlanmış adam üstümüzdə cümdü...

ŞAPYUI. (*sarıqlarını göstərərək.*) ... baxın...

BODUEN. ... bu yaralar...

ŞAPYUI. ... bu qaçırlar...

NERSYA. Nekrasov hardadır? Nekrasov!...

ŞAPYUI. O... onlarla qaçdı...

LERMİNYE. Axmaqlar!

ŞARİVE. Kütbeyinlər!

BERJERA. İdiotlar!

BODUEN. (*qoltuqağacı göstərərək.*) Görürsüz, cənablar, biz öz Vətəndaş borcumuzun qurbaniyıq.

NERSYA. Sizə bu da azdır. Rədd olun!

Boduen və Şapyui gedirlər.

Üçüncü gəliş.

Həmin adamlar.

BERJERA. (*kədarlə yaxasındakı nişanı açır, baxır.*) Hər şey bitdi. (*Nişanı atır.*)

ŞARİVYE. (*öz nişanını yaxasından açır tullayaraq.*) Biz... öz çarpayımızda öləcəyik...

Pauza.

JYÜL. (*şövsüz.*) Onların bəxti gətirdi?

NERSYA. Kimlərin?

JYÜL. «Liberater»dəkilərin!

NERSYA. (*hiddətlə.*) Mən sizə deyirəm ki, qurtarın! (*İçki şüşəsini və qədəhi yera çırparaq, o birlərə müraciətə.*) Cəsarətli olaq, dostlar! Gələcəyin gözündə dik baxaq!

BERJERA. Daha göləcək yoxdur. Sabah «Liberater» Valeranın etirafını dərc edəcək. Hamı bizə güləcək.

LERMİNYE. Bizi ittiham edəcəklər ki, əslində, kommunistlərə bu boyda yaxşıqlıq etmişik!

BERJERA. Müflis olacağıq!

ŞARİVYE. Yatmaq istəyirəm. Axı sizə dedim ki, mən yatmaq istəyirəm.

(*Qapıya tərəf gedir.*)

NERSYA. (*onu saxlayaraq.*) Nədi, çarpayınız sizi çağırır? Niyə tələsiriz? Onsuz da siz deyirsiniz ki, öz çarpayınızda öləcəksiz.

Berjera zurnanı üfürür.

Mən sonuncu dəfə sizə deyirəm: qurtarın bu zür... tütək çalmaq!

BERJERA. Niyə sizin acağınız tutur? Mən musiqidə təskinlik tapa bilərəm, ya yox?

NERSYA (*hamıya*). Hələ hər şey bitməyib. Sadəcə, səbrlə fikirləşmək lazımdır ki, qəzeti necə xilas edək.

JYÜL. İcazə versəniz...

NERSYA. Buyurun!

JYÜL. «Liberator»i qabaqlayacaq. Səhəb özümüzü dərc edək: «Əsrimizin böyük dələduzu Jorj de Valera bütün Fransanı aldatdı».

NERSYA. Siz nə danışdığınızı başa düşürsünüz?

JYÜL. Biz üç milyon nüsxə sata bilərik!

HAMI. Bəsdir! Qurtarın! Susun!

JYÜL. Yaxşı. Susuram. Bax, tantal əzabı buna deyirlər!

Pauza.

NERSYA. Bilirsiniz, mənə elə gəlir ki, Palotenin təklifi elə də mənasız deyil. Ancaq mən bu fikri bir az da inkişaf etdirmək istəyirəm. Bizim etirafımız oxucuların qəzabına səbəb olacaq. Biz onları yalnız o zaman sakitləşdirə bilərik ki, hansımızsa qurban verək. Deyirik ki, bizi aldadıblar. Ancaq bizlərdən birimiz bütün təqsiri öz üzərinə götürməlidir. Biz onu təntənə ilə qovarıq.

Pauza

ŞARİVYE. Bağışlayın, siz kimi nəzərdə tutursuz?

NERSYA. Əlbəttə, İdrə heyətinin üzvlərini yox.

HAMI. Bravo!..

- Əhsən!..

- Ələ!..

Aqlaşlar.

JYÜL (*əvvəlcə əl çalır, sonra birdən dayanır*). Belə olanda... doğrusu... mən başa düşmürəm...

Həmü ona baxır. Jyül yenə var-gəl etməyə başlayır. Hamı eləcə, gözünü ondan çəkmir.

Siz niyə mənə belə baxırsınız?

NERSYA (*ona yaxınlaşaraq*). Öziz Paloten, özünüzi səfərbər edin.

BERJERA. Qəzet - sizin övladınızdır

ŞARİVYE. Siz onun atasısınız. Siz övladınızı xilas etmək üçün, görək özünüzi qurban verəsiniz.

JYÜL. Hələ.. Deməli, siz bunu istəyirsiniz!

Pauza.

Nə olar, mən təb olmağa hazırım.

Aqlaşlar.

Ancaq bu, qəzeti xilas etməyəcək. Hamı bilir ki, mən - kiçik qulluqçuyam. Əgər siz istəyirsiniz ki, oxucuların qarşısında bəraət alınsınız, o zaman İdrə heyətinin sədrini qurban vermək lazımdır.

ŞARİVYE. Pis fikir deyil...

NERSYA. Öziz dostlar, ancaq...

ŞARİVYE. Bu, sizin tərəfinizdən çox alicənab hərəkət olar.

NERSYA. Siz də mənə sadr vəzifəsində əvəz edərsiz, hə? Kim sizə deyib ki, Valera - Nekrasovdur? Paloten!

ŞARİVYE. Elədir, ancaq siz ona inanmırsınız.

NERSYA. Siz də.

ŞARİVYE. Mən İdrə heyətinin sədri deyildim.

NERSYA. O vaxt mən də sadr deyildim. Sadr Baran idi.

ŞARİVYE (*Nersyaya təzyiqlə edərək*). Baran o saat şübhələnmişdi.

LARMİNYE (*Nersyaya təzyiqlə edərək*). Baran hər halda vicdanlı adamdır.

BERJERA. Onun heç bir təqsiri yoxdur.

ŞARİVYE. Biz belə bir səfəh vəziyyətə Barana görə düşməmişik.

BERJERA. Nersya, Baranı siz qovdunuz! Siz intriqabazsınız!

Nersya geri çəkilərək çamadanə toxunur.

ŞARİVYE (*qışqırır*). Yavaş!

NERSYA (*arxaya çevrilərək*). Nədi?

HAMI. Çamadan!

Əvvəlcə onlar çamadanə dəhşətlə baxırlar. Sonra birdən-birə qəzəb onları boğur.

NERSYA (*çamadanə baxaraq*). Aqlaşlıq!

BERJERA. «Radioaktiv toz!» (*Çamadanə təklik vurur.*)

ŞARİVYE (*çamadanə göstərərək*). Hər şey, bax, bundan başladı!

LARMİNYE. Bu rəzaləti yox etmək lazımdır! (*Çamadanə təklik vurur.*)

HAMI. Sındırmaq!..

- Dağıtmaq!..

- Yox etmək!..

Baran, sonra da Sabilo içəri daxil olurlar.

Dördüncü gəlş.

Həmin adamlar, Baran və Sibilo.

BARAN. İdrə heyətinin üzvləri, deyərsən, gimnastika ilə məşqul olurlar...

Nə olar, sizin yazınızdə bunun xeyri var.

NERSYA. Baran!

HAMI. Baran!..

- Baran!..

- Baran!..

BARAN. Bəli, öziz dostlar, Baran! Sizin keçmiş sədriniz! Sibilo, vicdanlı bir adam kimi, hər şeyi mənə danışdı. Sibilo, özünüzi itirməyin!

SIBILO (*içəri gələrək*). Mən... Bağışlayın mənə, bağışlayın!..

JYÜL. Bağışo!

BARAN (*Jyülə*). Ehtiyatlı olun! (*Sibiloğa*.) Siz heç nədə təqsirkar deyilsiz. Sibilo. Əksinə, siz bizə böyük xidmət göstərirsiniz. Əgər biz qəzetimizi xilas edə bilsək, ancaq sizə minnətdar olmalıyıq!

ŞARİVYE. Bəyəm qəzeti xilas etmək mümkündür?
BARAN. Əgər mümkün olmasaydı, mən bura gələrdim?
BERJERA. Sizin ideyanız var?
BARAN. Bəli.

ŞARİVYE (*onun əlini sıxaraq*). Biz sizin qarşınızda çox təqsirkarlıq...

BERJERA. Sizin ürəyiniz genişdir! Xahiş edirik, bizi bağışlayınız.

BARAN. Mən heç vaxt heç kimi bağışlamıram. Mən ancaq cəmiyyətin rıfahı barədə düşünürəm. «Suar-a-Paré» - böyük mədəni-mənəvi dəyərdir. Əgər bu qəzet bağlansa, Fransa mənən kəsbəlaşar. Bax, buna görə də mən öz şəxsi incikliklərimi bir tərəfə qoyuram!..

ŞARİVYE. Bəs, siz nə təklif edirsiniz?

BARAN. Mən heç nə təklif etmirəm! Mən tələb edirəm!

BERJERA. Əziz Baran, buyurun, nə istəyirsiniz, tələb edin.

BARAN. Əvvəla, mən əvvəlki kimi sizin sodrınızəm.

NERSYA. Bağışlayın, əziz dostum, axı mənə qanunla, gizli səsvermə yolu ilə seçiliblər...

BARAN. Hə? Nə olar? Əgər Nersya qəzeti xilas edə bilirsə, mən burdan getməyə hazırım.

ŞARİVYE. Nersyanın əlindən heç bi iş gəlmir!

NERSYA. Mən siza deməliyəm ki...

HAMI (*Baran və Jüyüldən başqa*). İstefal!..

- İstefal!..

- İstefal!..

Nersya çiyinlərini çəkib, kənarlaşır.

BARAN. Əvvəla, biz redaktor barədə düşünməliyik. Bizim qəzetimiz son bir ildə səviyyəni aşağı salıb. Biz öz sərt və möhtəşəm şüaramızı unutmuşuq: «Həqiqət, yalnız həqiqətlər!» (*Plakati göstərir.*) Biz qəzetimizi prinsipsiz, mənaviyyətsiz, firdaqqacı bir subyekto etibar etmişik. Yəqin, siz başa düşürsüz ki, mən Paloteni deyirəm.

JYÜL. Siz həmişə mənə «hop!» eləyib, udmaq istəyirdiniz.

BARAN. Cənablar, seçin: ya o, ya mən!

HAMI. Siz!..

- Əlbəttə, siz!..

- Siz!..

JYÜL. Mən qəzetin ürəyi idim! Miskin insanlar!.. Mən obyektiv məlumatlar Napoleonu idim! Mənsiz siz nə edəcəksiz?

BARAN. Napoleonsuz da ötüşərik. Gələ bilərsiz.

JYÜL. Mən gedirəm. Ancaq mən işsiz qalmayacağam. Mənim burnum yaxşı iy çəkir. Mən bilirəm, indi oxucular nə istəyir. Öz çarpayılarında ölmək, bax, bunu istəyir oxucular. Mən yeni qəzetin redaktoru olacağam. Mən sizin hamınızı müllis edəcəyəm.

SİBİLO (*onun ardınca qapıya tərəf qaçır*). Bağışlayın mənə, cənab Paloten, ancaq mən daha susa bilmirdim.

JYÜL. Cəhənnəm ol, miskin qorxaq! (*Ardınca qapını çırpıb gedir.*)

Beyinci gəliş.

Həmin adamlar.

BARAN (*pəncərəni göstərərək*). Görürsüz, əziz dostlar, Paloten gedən kimi günəş də bütün dünyaya işıq saçdı. Biz yalnız həqiqəti deyəcəyik. Bizim materialların hamısının sərləhbəshi həqiqət göstəricisi olacaq. Biz - günəşik. Biz insanların ürəkərinə işıq saçacağıq. And için ki, biz həqiqəti deyəcəyik, yalnız həqiqəti! Ancaq həqiqət!

HAMI. And içirik!..

- And içirik!..

- And içirik!..

BARAN. Yaxın gəl, Sibilo! Mən təklif edərdəm ki, qəzetin rəhbərliyini biz, bax, bu vicdanlı, bu şanlı insana etibar edək!

SİBİLO. Mənbə? (*Özümdən gedir.*)

BARAN. İndi isə iş başına! Mən indici telefonla nazirlə danışıq.

ŞARİVYE. O, yəqin çin atına mindi?

BARAN. Hə, əvvəlcə hirsli idi, ancaq biz onunla nə etmək lazım olduğunu fikirləşdik. Sabah səhər üç min adam sovet səfirliyinin qarşısına yığılacaq. Polislər, həmişəki kimi təlimatlımb, onlar bu qədər adamın qabağında aciz qalacaq. Pəncərələri daşa basacaqlar. On yeddi pəncərə şüşəsi sınaacaq. Günorta saat üçdə qitədən çoxluğunun nümayəndəsi palatada çıxış edəcək. O, tələb edəcək ki, sovet səfirliyinin binasında axtarış aparılsın.

ŞARİVYE. Bəs, siz diplomatik hay-küyədən qorxmursuz?

BARAN. Əksinə, mən bunu istəyirəm.

NERSYA. Axı bu hay-küy sizə nə verəcək?

BARAN. Biz «Liberater»i qabaqlayacağıq. Yazacağıq ki, «xalqın qəzəbi antisovet nümayişinə çevrildi.» Beləliklə, bu siyasi ziyafəti biz açıq elan edəcəyik! Rəqslərin sarəncamını kim verəcək? Bizim qorxmaz Sibilo! (*Sibilonu silkalayır.*) Eşdirirsiniz, Sibilo?

SİBİLO (*özünə gələrkək*). Hə?.. Nə?..

BARAN. İş başına! Birinci səhifəni dəyişmək lazımdır. Yuxarıda böyük bir başlıq: «Jorj de Valera kommunistlərə satılıb.» Bütün səhifə boyu ikinci başlıq: «Xanım Bunumigildaki bal-karnavalda sovet əsasları Nekrasovu oğurlayıblar.» Aşağısında: «Nekrasov on iki saat sovet səfirliyinin zirzəmisində qalıb. Sonra onu sandığı basıb, birbaşa Moskvağa göndəriblər.» Başa düşüdü?

SİBİLO. Bəli, cənab sədr.

BARAN. Öz fantaziyamızı işə salın. Bütün birinci səhifəni doldurun. Yeri gəlmişkən, mühüm bir məlumatı yaddan çıxarmayın: «Polisler Nekrasovun kağızları arasında əlavə bir siyahı tapıblar.»

ŞARİVYE. Hansı siyahını?

BARAN. Siz başa düşürsünüz? Gələcək qurbanların siyahısını. (*Sibiloğa.*) Sabah bunu birinci səhifədə çap edin. O siyahıda birinci Baran gedir. Sizin sədriniz Baran! (*Əyilib, döşəmədən «GQ» nişanını götürür və pəncərənin yaxasına taxır.*)

Fərdə bağlanıb.

Tərcümə edən:

ELCİN